

МАТЕРІАЛИ XXVII
МІЖНАРОДНОГО
МОЛОДІЖНОГО ФОРУМУ

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ

РАДІОЕЛЕКТРОНІКА
ТА МОЛОДЬ У XXI
СТОЛІТТІ

2023

ТОМ 9

ХАРКІВ

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ**

МАТЕРІАЛИ 27-го МІЖНАРОДНОГО МОЛОДІЖНОГО ФОРУМУ

**«РАДІОЕЛЕКТРОНІКА ТА МОЛОДЬ
У ХХІ СТОЛІТТІ»**

10 – 12 травня 2023 р.

Том 9

**КОНФЕРЕНЦІЯ
«ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА»**

Харків 2023

27-й Міжнародний молодіжний форум «Радіоелектроніка та молодь у XXI столітті». Зб. матеріалів форуму. Т. 9. – Харків: ХНУРЕ. 2023. – 158 с.

В збірник включені матеріали 27-го Міжнародного молодіжного форуму «Радіоелектроніка і молодь в XXI столітті».

Видання підготовлено кафедрою філософії
Харківського національного університету радіоелектроніки (ХНУРЕ)

61166 Україна, Харків, просп. Науки, 14
тел.: (057) 7021397
факс: (057) 7021515

E-mail: mref21@nure.ua

© Харківський національний університет
радіоелектроніки (ХНУРЕ), 2023

Програмний комітет конференції

- Штанько В.І.** д-р. філос. наук, проф., зав. каф. філософії ХНУРЕ,
м. Харків, Україна
- Старікова Г.Г.** канд. філос. наук, доц. ХНУРЕ, м. Харків, Україна
- Жидкова О.О.** ст. викл. ХНУРЕ, м. Харків, Україна
- Тіхонова Л.А.** канд. філос. наук, проф. ХНУРЕ, м. Харків, Україна
- Турута О.В.** канд. філос. наук, доц. ХНУРЕ, м. Харків, Україна
- Дашенкова Н.М.** канд. філос. наук, доц. ХНУРЕ, м. Харків, Україна
- Бакаленко О.А.** канд. філос. наук, доц. ХНУРЕ, м. Харків, Україна
- Коробкіна Т.В.** д-р філос. наук, проф. ХНУРЕ, м. Харків, Україна
- Омельченко В.В.** канд. філос. наук, проф. ХНУРЕ, м. Харків, Україна
- Петренко Д.С.** д-р філос. наук, проф., зав. каф. філософії ХНУ
ім. В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна
- Тараросв Я.В.** д-р філос. наук, проф., зав. каф. філософії НТУ «ХП»,
м. Харків, Україна

ЗМІСТ

Секція 1. ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА.....	5
Секція 2. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ.....	92
АЛФАВІТНИЙ ВКАЗІВНИК.....	157

Секція 1.

**ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА**

УДК 004.8+159.95

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: НАПРЯМКИ РОЗРОБОК ТА СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ

Столяренко О.А.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Бакаленко О.А.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна
e-mail: oleksandra.stoliarenko@nure.ua

Artificial Intelligence it is one of the fastest growing technology industries in the modern world. Discussed two major classifications of AI development based on capabilities and functionality. Knowledge of these directions helps to pay attention and direct efforts to the development of those AI systems that are most promising for solving specific tasks. Positive and negative social consequences that can be caused by the introduction of artificial intelligence are considered.

Штучний інтелект (ШІ) – науковий напрямок, у межах якого ставляться та вирішуються завдання апаратного або програмного моделювання тих видів людської діяльності, які традиційно вважаються інтелектуальними. Цей науковий напрямок тісно пов'язаний з когнітивною психологією, нейрофізіологією, лінгвістикою, математикою та філософією свідомості. Кінцевою метою досліджень в сфері ШІ є виявлення механізмів, які лежать в основі інтелектуальної діяльності людини, щоб застосувати їх при вирішенні конкретних науково-технічних завдань. Штучний інтелект дуже швидко розвивається, тому важливо розуміти, на які типи він поділяється, як використовувати технології ШІ в нашому житті, та які соціальні наслідки це буде мати.

Різні класифікації використовують різноманітні критерії, серед яких можна виділити можливості ШІ та функціональність ШІ. Згідно класифікації, що базується на можливостях ШІ, розрізняють вузький (слабкий), загальний та штучний суперінтелект. Слабкий ШІ включає машини, які можуть виконувати лише вузько визначений набір конкретних завдань. На цьому етапі машина не володіє здатністю до мислення, вона лише виконує набір заздалегідь визначених функцій. Загальний ШІ може виконувати будь-які інтелектуальні завдання з такою самою ефективністю, як і люди. Наразі ще немає жодної машини, яку б ми могли віднести до загального типу, але дослідники з усього світу зосереджені на їх розробці. Штучний суперінтелект – це той етап штучного інтелекту, коли когнітивні можливості комп'ютерів перевершать людські. Супер ШІ є гіпотетичною ситуацією, яку зображують у фільмах і науково-фантастичних книгах, де машини захопили світ.

Відповідно до іншої класифікації, системи штучного інтелекту можна поділити за їх функціональністю на чотири основні типи: реактивні

машини, ШІ з обмеженою пам'яттю, теорія розуму та самосвідомий ШІ. Реактивні машини на сьогодні є основними типами штучного інтелекту. Такі системи працюють виключно на поточних даних, враховуючи лише поточну ситуацію, не зберігаючи спогади чи досвід для майбутніх подій. Прикладом реактивних машин є відома програма IBM Chess, яка перемогла чемпіона світу Гаррі Каспарова. ШІ з обмеженою пам'яттю може приймати обґрунтовані та кращі рішення, вивчаючи минулі дані зі своєї пам'яті, але може використовувати свої дані лише протягом короткого періоду часу. Одним із найкращих прикладів систем обмеженої пам'яті є безпілотні автомобілі. Прикладом поєднання ШІ з обмеженою пам'яттю та реактивних машин є всім нам відомий ChatGPT від Open AI, який допомагає генерувати ідеї, започатковувати нові проєкти, розписувати план дій та виконувати інші завдання в галузі інформаційних технологій. Теорія розуму ШІ – це більш просунутий тип штучного інтелекту. Вважається, що ця категорія машин буде відігравати важливу роль у психології, бо зможе розуміти людські емоції, переконання, а також мати можливість взаємодіяти соціально, як люди. Теорія розуму ще не повністю розроблена, але в цій галузі проводяться ретельні дослідження. Штучний інтелект із самосвідомістю – майбутнє штучного інтелекту. Вважається, що ці машини будуть надрозумними та матимуть власну свідомість, почуття та самосвідомість, будуть розумнішими за людей. Цей тип штучного інтелекту є трохи надуманим з огляду на нинішні обставини, однак у майбутньому досягнення рівня суперінтелекту не можна повністю виключати.

Впровадження в наше життя штучного інтелекту має як позитивні, так і негативні соціальні наслідки. ШІ може допомагати у вирішенні складних завдань та забезпечити ліпший рівень життя; може створювати нові можливості для розвитку технологій, наукових досліджень та інновацій; може зменшити ризики для життя та здоров'я людини, зокрема, у небезпечних ситуаціях (пожежі, природні катастрофи тощо). Застосування ШІ може підвищити рівень продуктивності та ефективності у різних сферах, зокрема, нам, студентам, він може допомагати у навчанні, саморозвитку, а також у створенні цікавих і неповторних проєктів. Втім, впровадження штучного інтелекту та автоматизації робочих процесів може призвести до втрати робочих місць. Використовуючи ШІ, люди можуть стати залежними від технологій, втратити вміння вирішувати проблеми самостійно. ШІ може використовуватися для збору персональних даних, що може порушувати приватність і безпеку людей.

Отже, є багато різних класифікацій штучного інтелекту, знання яких допоможе нам зорієнтуватися в світі технологій. Однак, потрібно констатувати, що стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту є джерелом не лише нових можливостей, але й серйозних загроз суспільству.

УДК 159.93

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ СИНЬОГО ТА ЗЕЛЕНОГО КОЛЬОРІВ НА ЛЮДИНУ

Цикало С.С., Фефелова З.Є.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Бакаленко О.А.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

e-mail: zlata.fefelova@nure.ua, sofia.tsykalo@nure.ua

The work examines the psychological impact of green and blue colors on a person. Colors significantly affect a person's physiological processes and psychological state. In different cultures, colors have different meanings, each person perceives information about color based on their experience, national culture and education. Designers should take into account the psychological impact of different colors on a person, as well as the peculiarities of color perception in different cultures.

Про психологічний вплив кольору на людину відомо з давніх часів. В сучасній науці вплив кольору на мислення, психоемоційний стан, настрої, поведінку та вчинки людини вивчає психологія кольору. Психологія кольору широко використовується в дизайні та маркетингу, адже знання особливостей кожного кольору допомагає сформувати певний образ, викликати певні емоції та асоціації.

Розглянемо більш детально психологічний вплив на людину зеленого та синього кольорів.

Зелений колір символізує життя, оновлення, зростання, єднання людей та природи. Людина бачить цей колір найчастіше, він має найбільше відтінків у живій природі. Саме вплив зеленого кольору максимально підвищує чутливість інших органів чуття. При цьому очі, що дивляться на зелений колір, найбільш відпочивають, знижується тиск в судинах очей і відновлюється зір. Асоціації, які викликає зелений колір, – це переважно дерева, трава, море, прохолода, весна, молодість. Незважаючи на позитивний вплив зеленого кольору на людину, його можуть сприймати й негативно. Холодний та темний відтінок зеленого може викликати сонливість, апатію і навіть депресію [1].

Психологічним значенням зеленого кольору вважається стабільність, наполегливість та почуття власної значущості. Людина, яка віддає перевагу зеленому кольору, зазвичай має стійкі переконання та не схильна до впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, має адекватну самооцінку [1].

Зелений колір має велике значення в різних культурах. Він є священним в ісламі, символізує надію та справедливість у християнстві, є національним кольором в Ірландії та Мексиці. Втім, не завжди зелений колір має лише позитивні значення. Наприклад, в Китаї ставлення до до

зеленого кольору неоднозначне – з одного боку, він символізує нове життя та надію, а з іншого – ганьбу. В Індонезії зелений асоціюється з небезпекою та завершенням життєвого циклу.

Синій колір символізує небо, вічність, постійність, вірність. При тривалому контакті з синім кольором у людини знижується артеріальний тиск, приходить в норму емоційний стан. За допомогою синього кольору можна зняти стрес, покращити працездатність мозку і пам'ять. Асоціації, які викликає синій колір, – це небо, море, вода, холод, зима. Але окрім позитивного впливу, може бути і негативний. Зайва кількість синього кольору може призвести до депресії, пригніченого стану і поганого настрою [2].

Психологічним значенням синього кольору вважається вірність, спокій та уміння знаходити компроміси. Якщо людині подобається синій колір, то це може означати, що вона чутлива до потреб інших і здатна на міцну прив'язаність.

У багатьох культурах світу до синього кольору подвійне ставлення. В Японії синій колір – це колір лиходіїв і дияволиць, але також асоціюється із спокоєм, любов'ю до бога, гармонією і чистотою. Китайці асоціюють синій колір із безсмертям, освіченістю, духовністю й інтелектом. Одночасно в Китаї вважається, що сині квіти та стрічки приносять нещастя. У культурі України також можна спостерігати подвійне ставлення до синього кольору. З одного боку, він символізує чесність, добру славу, вірність. З іншого боку, синій колір викликає почуття холоду та пов'язаний з місцем перебування нечистої сили [2].

Отже, можна зробити висновок, що кольори суттєво впливають на фізіологічні процеси людини і на її психологічний стан. В різних культурах кольори мають різне значення, кожен народ сприймає інформацію про колір на основі свого досвіду, національної культури та освіти. Дизайнерам доцільно враховувати психологічний вплив різних кольорів на людину, а також особливості сприйняття кольорів в різних культурах.

Список використаних джерел

1. Андрушко, Л. М., & Ясінський, В. П. (2017). Вплив зеленого кольору на психіку та фізіологічні функції людини. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна, 1, 134–143.

2. Веклич, Ю. І. (2015). Значення синього кольору у культурі народів світу. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики, 24, 44–48.

УДК 811.161.2:159.98

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕХОДУ РОСІЙСЬКОМОВНИХ УКРАЇНЦІВ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Гончарова К. С.

Науковий керівник – канд. філос. н., доц. Дашенкова Н. М.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

E-mail: kseniia.honcharova@nure.ua

During the war, the transition to the Ukrainian language is of particular importance, but for russian-speaking Ukrainians it can be a psychological process. Language is a habit that explains certain difficulties when transitioning from one language to another. The transition to the Ukrainian should be a systematic phenomenon and be accompanied by cultural and linguistic measures that will help russian-speaking Ukrainians learn the Ukrainian language. The article provides psychological and pedagogical recommendations for this process.

Мова – це не тільки засіб комунікації, але й частина національної ідентичності та культури. Зараз, у час війни, перехід на українську мову має особливу важливість, але для російськомовних українців це може бути складним психологічним процесом.

Комунікативні потреби є одними з домінуючих соціальних потреб людини, і мова є найважливішим інструментом задоволення цих потреб. Мовні навички є базовими структурами, які визначають світосприйняття, образ життя та мислення, бо мислення та мовлення, згідно з психологічними дослідженнями, є двома боками одного явища. Наше мислення здійснюється мовою, і вочевидь, має значення, якою саме мовою це відбувається. Тому перехід на українську означатиме спробу засвоєння «українського погляду на життя», якщо виражатись метафорично.

Історично українська мова на території нашої країни під час окупації різними режимами піддавалась політичним утискам. В результаті, українська була замінена російською мовою у більшості сфер життя. Багато українців були змушені переходити на російську мову, а українська мова стала синонімом націоналізму, антирадянської діяльності або мовою людей «другого сорту», неосвічених селян. Українці відчували, що їх мова і культура не мають значення, через що вони почувалися менш поважними та менш цінними в своїй власній країні. Не можна недооцінювати вплив цієї політики на український народ, що призвело до втрати національної ідентичності в деяких прошарках нашого суспільства.

Мова є також однією з найсталіших звичок, що пояснює певні труднощі при переході з однієї мови на іншу. Багато з українців виростили у середовищі, де російська мова була домінуючою, і вони звикли до неї. Навіть усвідомлюючи потребу в переході на українську, вони можуть

стикатися з труднощами при намірах змінити мову, з якою вони асоціюють свої домівки, школи та родинні традиції. Тому перехід на українську мову має бути системним явищем та супроводжуватись культурними та мовними заходами, які допоможуть російськомовним українцям засвоїти українську мову та почуватися комфортно в українському середовищі.

Психолого-педагогічні рекомендації при переході на українську мову схожі з тими, які даються при вивченні будь-якої іншої мови, якою людина не володіє від народження. Проте, засвоєння саме української можна полегшити завдяки великому мовному досвіду, який вже є в наявності, адже українську мову можна почути в новинах, прочитати книжки, написані нею, та навіть писати власні твори. Крім того, можна спілкуватися з україномовними друзями або колегами, використовувати українську мову під час навчання, покупок, в кав'ярнях та інших громадських місцях. Головне – робити це регулярно та стабільно.

Альтернативною стратегією є перехід на українську мову одразу у побуті, на роботі чи на навчанні, щоб створити мовне середовище, яке сприяє адаптації до нової мови. Практика є найважливішим фактором у засвоєнні мови, тому чим більше мова використовується у повсякденному житті, тим швидше можна її опанувати.

Суттєвою психологічною пересторогою, яка сповільнює засвоєння мови та знижує мотивацію та самооцінку в цьому процесі, є страх помилок. Хоча багатьох людей зупиняє побоювання помилок та суржику, варто згадати, що це нормально і є частиною процесу навчання. Не треба боятися використовувати українську мову, переживати через помилки – процес формування навичок, в тому числі і мовленевих, потребує і цих стадій.

Щоб полегшити перехід на українську мову, можна скористатися різними підходами, наприклад, змінити мову на своєму смартфоні, вести соціальні мережі українською, або влаштувати один день на тиждень спілкування лише українською. При створенні відповідного мовного середовища та психологічної установки мозок швидше адаптується до нової мови. Початкові етапи можуть виглядати складними, але при швидкому та повному переході адаптація буде тривати менше.

Швидкість та успішність оволодіння українською мовою, як і будь-якою іншою навичкою, в найбільшій мірі залежить від мотивації та зусиль особистості. Тож, значну увагу слід звернути на способи підтримки мотивації: позитивне підкріплення у вигляді самонагород за навіть невеликі успіхи, підтримки однодумців тощо, та негативне підкріплення, яке може проявлятися, наприклад, в усвідомленні невідповідності ідентифікації себе як українця/українки та користування мовою ворога.

Отже, головне – це мати бажання перейти на українську мову, не переживати через помилки та поступово навчатися її використовувати в повсякденному житті. Мотивація та зусилля призводять до успіху.

УДК [658.3:39]:[159.98]

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Ісаєв Є. А.

Науковий керівник – канд. філос. н., доц. Дашенкова Н. М.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна
e-mail: yevhenii.isaiev@nure.ua

Effective communication in an international company requires an understanding of cultural differences, language barriers and other factors that may affect communication. This article provides some basic strategies for effective communication and business meetings with international partners. Taking into account the cultural peculiarities of business communication, preparing for a meeting, using clear and concise language, and keeping in touch afterwards can help build strong business relationships with international partners.

У сучасному глобалізованому світі спілкування з міжнародними партнерами є важливим аспектом ведення бізнесу. З розвитком технологій та легкістю подорожей міжнародна комунікація стала простішою, ніж будь-коли. Однак ефективна комунікація в міжнародній компанії вимагає розуміння культурних відмінностей, мовних бар'єрів та інших факторів, які можуть впливати на спілкування.

Компанії стають міжнародними з різних причин, таких як пошук нових ринків, розширення клієнтської бази, доступ до ресурсів, використання переваг нижчої вартості робочої сили та диверсифікація своєї діяльності. Крім того, глобалізація полегшила компаніям вихід на іноземні ринки та конкуренцію в глобальному масштабі. Працюючи на міжнародному рівні, компанії можуть збільшити свої доходи, зменшити ризики та досягти довгострокового зростання. Для більш ефективного розвитку, компанія має стати інтернаціональною, а отже, її співробітникам краще знати, як вести ділові зустрічі з іноземними партнерами.

По-перше, важливо розуміти культурні відмінності. Різні культури мають різні стилі спілкування, ділові практики та соціальні звичаї. Наприклад, в одних культурах пряме спілкування вважається грубим, а в інших – цінується. Тому дуже важливо вивчити і зрозуміти культурні норми країни, з якою ви будете взаємодіяти. Це розуміння дозволить вам спілкуватися більш ефективно та уникати культурних непорозумінь, які можуть зашкодити діловим відносинам.

По-друге, важливо розпізнавати мовні бар'єри. Мова є значним бар'єром на шляху до ефективної комунікації, і важливо його подолати. За відсутності знання мови міжнародного партнера бажано найняти професійного перекладача, щоб уникнути непорозумінь. Крім того,

рекомендується вивчити кілька ключових фраз мовою партнера, щоб продемонструвати повагу та полегшити спілкування.

По-третє, дуже важливо пам'ятати про часові пояси. Плануючи ділові зустрічі, важливо враховувати різницю в часі між країнами. Варто переконатися, що час зустрічі зручний для обох сторін.

По-четверте, дуже важливо підготуватися до зустрічі заздалегідь. Ця підготовка включає вивчення компанії, її продукції або послуг, а також економічного та політичного клімату країни. Ці знання дозволять поставити обґрунтовані запитання та продемонструвати розуміння бізнес-середовища. Крім того, рекомендується мати порядок денний зустрічі, щоб забезпечити її проведення в потрібному руслі та досягти бажаного результату.

По-п'яте, під час зустрічі важливо використовувати чітку і лаконічну мову. Потрібно уникати використання ідіом або сленгу, які можуть бути незнайомі міжнародному партнеру. Під час спілкування варто говорити повільно, даючи партнеру час обміркувати те, про що йдеться. Також рекомендується заздалегідь перед зустріччю надати письмові матеріали, наприклад, презентації в PowerPoint або брошури, які допоможуть у спілкуванні.

Нарешті, після зустрічі важливо підтримувати зв'язок з міжнародним партнером, наприклад, надіслати лист-подяку, в якому коротко викладені ключові моменти, що обговорювалися під час зустрічі, та всі узгоджені пункти дій. Це допоможе підтримувати позитивний зв'язок з партнером.

Отже, ефективна комунікація в міжнародній компанії вимагає розуміння культурних відмінностей, мовних бар'єрів та інших факторів, які можуть впливати на спілкування. Готуючись до зустрічі, використовуючи чітку та лаконічну мову, а також підтримуючи зв'язок після неї, можна побудувати міцні ділові стосунки з міжнародними партнерами. Ефективна комунікація має важливе значення для ведення бізнесу в сучасному глобалізованому світі, і ці стратегії можуть допомогти досягти успіху.

Список використаних джерел

1. Multinational Corporations, Espace Mondial Atlas (2018).
2. Транснаціональна корпорація: Визначення, як працює корпорація. [//www.investopedia.com/terms/m/multinationalcorporation.asp](http://www.investopedia.com/terms/m/multinationalcorporation.asp)
3. Culture crossing. <https://culturecrossing.net/book>

УДК [004.42:7.03]+[159.9:004.5]

ЕФЕКТИВНІСТЬ МІНІМАЛІЗМУ У ВЕБ-ДИЗАЙНІ; ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Федотова Т. А.

Науковий керівник – канд. філос. н., доц. Дашенкова Н. М.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна
e-mail: tamara.fedotova@nure.ua

This article is dedicated to the analysis of the impact of minimalism in web-design on user perception. Flat textures, a limited color palette and negative (white) space are considered components of minimalist web design. Such design reduces the cognitive load on users by providing clear visual cues and eliminating unnecessary distractions, also gives a calm feeling. Using the minimalism in projects promotes bigger efficiency of use.

Мінімалізм – це стиль або техніка (в музиці, літературі, живописі), що характеризується надзвичайною простотою. Даний мистецький напрям виник у 1960-х – на початку 1970-х, на противагу абстрактного експресіонізму та модернізму. В останнє десятиліття популярність філософії мінімалізму як способу життя зросла, а тому почала поширюватися і в дизайні.

Основна мета мінімалістичного підходу – це позбутися зайвих, непотрібних речей, від одягу в гардеробі, який людина жодного разу не вдягнула за останній рік, до елементів дизайну, використання яких не підтримує первинні задачі користувача.

Мінімалісти більш свідомо ставляться до речей, які їх оточують, та ретельно розглядають їх важливість. Люди, які живуть за принципом «less is more», спочатку пропонують навести лад в оселі: необхідно позбутися всіх предметів, які використовуються зрідка або взагалі ніколи. Наступним етапом є очищення інформації на всіх пристроях, наприклад, непотрібних фотографій, документів або старих папок. Також для звільнення від так званого «інформаційного шуму» пропонується прибрати зайві підписки у соціальних мережах. А принципом на майбутнє слугує не купувати непотрібні речі, які здаються привабливими й необхідними. Такий свідомий вибір також позитивно впливає на екологію.

Дослідження на тему взаємозв'язку мінімалізму та самопочуття людей свідчать про те, що люди, які притримуються простоти, є більш задоволеними життям та емоційно позитивніші. «Матеріалісти» (люди, які мають потребу у великій кількості різноманітних речей для забезпечення комфортного існування) ж демонструють протилежні показники, адже споживання не здатне повністю забезпечити задоволення їх психологічних потреб. Один з таких експериментів показав, що у понад 80 % людей, які живуть за принципом «добровільної простоти», виявлено зв'язок між їх

способом життя та благополуччям [1]. Інше дослідження свідчить про нижчий добробут людей, які притримуються матеріалістичних поглядів [2].

Безлад і хаосне розташування речей в будинку призводить до тривоги та прокрастинації [3]. А мінімалізм зменшує почуття стресу, допомагає зосередитися та призводить до більшої ефективності. Одне з досліджень виявило, що більшість учасників експерименту вважали, що нелад в будинку був причиною «хаотичного розуму», та навпаки [4].

Зазвичай складовими мінімалістичного веб-дизайну вважаються плоскі текстури, обмежена кольорова палітра та негативний (білий) простір [5]. Негативний простір допомагає будувати дизайн: окреслює межі його компонентів і створює логічні зв'язки між ними, виділяє необхідні елементи, а також допомагає очам користувача відпочити перед сприйняттям наступної інформації.

Отже, виходячи з психологічних аспектів впливу мінімалізму в дизайні, можна зробити висновок, що застосування цього стилю в проєктах сприяє більшій ефективності користування. Такий дизайн може зменшити когнітивне навантаження на користувачів, надаючи чіткі візуальні підказки та усуваючи непотрібні відволікання, надає почуття спокою. Таким чином, кількість користувачів, які покинуть веб-сторінку через те, що не змогли знайти потрібні їм речі, буде суттєво зменшено.

Список використаних джерел

1. J. N. Hook та ін. (2021). Minimalism, voluntary simplicity, and well-being: A systematic review of the empirical literature / *The Journal of Positive Psychology*. С. 1–12. URL: <https://doi.org/10.1080/17439760.2021.1991450> (дата звернення: 05.04.2023).
2. H. Dittmar та ін. (2014). The relationship between materialism and personal well-being: A meta-analysis. / *Journal of Personality and Social Psychology*. Т. 107, № 5. С. 879–924. URL: <https://doi.org/10.1037/a0037409> (дата звернення: 05.04.2023).
3. Ferrari J. R., Roster C. A. (2017). Delaying Disposing: Examining the Relationship between Procrastination and Clutter across Generations. *Current Psychology*. Т. 37, № 2. С. 426–431. URL: <https://doi.org/10.1007/s12144-017-9679-4> (дата звернення: 05.04.2023).
4. Lloyd K., Pennington W. (2020). Towards a Theory of Minimalism and Wellbeing. *International Journal of Applied Positive Psychology*. Т. 5, №3. С. 121–136. URL: <https://doi.org/10.1007/s41042-020-00030-y> (дата звернення: 05.04.2023).
5. Moran K. The Roots of Minimalism in Web Design. Nielsen Norman Group. URL: <https://www.nngroup.com/articles/roots-minimalism-web-design/> (дата звернення: 05.04.2023).

УДК [159.98:159.98]378

ВПЛИВ «СИНДРОМУ ВІДМІННИКА» НА КАР'ЄРУ СТУДЕНТА

Цехмістренко К.В.

Науковий керівник – канд. філос. н., доц. Дашенкова Н. М.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,

м. Харків, Україна

e-mail: kateryna.tsekhmistrenko@nure.ua

This work analyzes the impact of the excellent student's syndrome on the student's career. It discusses the prerequisites and possible consequences of this syndrome. The work also explores the potential benefits and risks for the student and his development. The author notes changes in the educational process, which positively contribute to the formation of a healthy psyche, which will definitely have a positive effect on a person's work capacity and efficiency. Talks about problems that will interfere with the development and formation of a good employee, and above all, a healthy person.

Реформа української системи освіти вже довгий час є актуальним завданням нашого суспільства. Серед інших аспектів зміни мають стосуватися і питання психологічної готовності молоді людини до навчання. Деякі кроки в цьому напрямі робляться, але вони здебільшого стосуються системи середньої освіти. Звісно, студенти вищих навчальних закладів є дорослішими та більш сформованими, але й вони можуть мати проблеми щодо оцінок соціуму, правильності або нормативності певних дій, емоцій, тощо.

Одним з таких феноменів, який може нанести суттєву шкоду психологічному здоров'ю студента чи студентки є так званий «синдром відмінника», який проявляє себе в намаганні досконало виконувати всі завдання, незалежно від їх значущості або власних можливостей. В так званій зоні ризику можуть опинитися студенти, що схильні до перфекціонізму, надмірної самокритики і прагнення до досягнення високих результатів, проте варто розрізняти вмотивованість від нездорової залежності в схвалені, бажанні бути ідеальним в усьому [1]. Перфекціонізм не тотожний «синдрому відмінника», оскільки перфекціоніст зациклений на результаті як такому. Йому байдуже, що скажуть інші, головне, щоб він оцінив свій результат як ідеальний. Для «відмінника» оцінка збоку, похвала є дуже значущою [2].

«Синдром відмінника» може мати як позитивні, так і негативні наслідки для кар'єрного розвитку. Для роботодавця посидючість, старанність та понаднормова праця можуть здаватися великим плюсом. Такі співробітники робитимуть все, щоб отримати схвалення, вони надзвичайно вмотивовані в досягненні своєї мети. Вони готові десятки разів перевіряти свою роботу та шукати нові шляхи розв'язання певних задач, що стає приводом для кар'єрного росту.

Проте наслідком цієї працелюбності і досконалості є купа проблем:

- такі люди можуть брати на себе непотрібну відповідальність;
- вони не вміють відпочивати, таким чином постійно знаходяться в стресовому стані;
- у них виникають труднощі у відносинах з колегами, друзями, родичами;
- відчувають страх нового (раптом ідеально не вийде і вони отримають осуд від соціуму), інколи такі люди стають «вічними студентами», оскільки комфортно відчувають себе лише в штучній системі;
- відчувають постійну недосконалість (здається, що міг зробити краще), їх настрій може часто змінюватися в залежності від оцінки соціуму;
- вони не вміють визнавати та приймати поразку, їм необхідно бути першими;
- вони дуже чутливі до критики оточення, можуть ігнорувати власні бажання [1], [2].

Таким чином, короткочасні переваги «синдрому відмінника» для кар'єри нівелюються в довготривалій перспективі значними недоліками. Тому важливо звертати увагу на протидію культивуванню «синдрому відмінника» у студента.

Важливо в рамках модернізації системи освіти мати відділи психологічної підтримки у ЗВО, розповідати про наявні телефони довіри, центри допомоги. Викладач може не помітити подібні нахили у студента, оскільки не є спеціалістом у сфері психології. Були б корисними опитування щодо психологічного стану студентів, оскільки надалі це негативно вплине на кар'єру і на якість життя в цілому.

Список використаних джерел

1. Ідеалізм та залежність від думки оточення — як позбутися синдрому відмінника. <https://vikna.tv/dlia-tebe/psykholohiia/idealizm-ta-zalezhnist-vid-dumky-otochuyuchykh-yak-pozbutys-syndromu-vidminnyka/>
2. Project practical. (б. д.). What To Do If You Have “A Perfect Student” Syndrome? <https://www.projectpractical.com/what-to-do-if-you-have-a-perfect-student-syndrome/>

УДК 13:[316.324.8:004]+316.64-049.2

МАНІПУЛЯЦІЯ СВІДОМІСТЮ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: МЕТОДИ Й МЕХАНІЗМИ

Широкоград К.А., Вечірська А.Д.

Науковий керівник – канд. філос. н., доц. Дашенкова Н. М.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

e-mail: [kseniia.shyrokorad@nure.ua](mailto:kсениia.shyrokorad@nure.ua), anna.vechirska@nure.ua

In the modern information society, the manipulation of consciousness is an important topic for discussion. The purpose of this article is to review the various methods and mechanisms of mind manipulation that are used in our culture and influence our behavior and thinking. Consider examples of mind manipulation, such as the use of color and sound in advertising, the manipulation of news, fake news, and social media. We will also discuss how you can protect yourself from mind manipulation and develop critical thinking. In the end, we will see that mind manipulation has a profound effect on our lives, and understanding it is the key to protecting our freedom and independence.

Маніпуляція свідомістю – це процес, який використовується для зміни думки або поведінки людей шляхом прихованого впливу на їхню свідомість та емоції. Маніпуляція свідомістю є поширеним явищем у суспільстві. Багато людей, суспільні інститути, соціальні структури використовують різні методи та механізми маніпуляції, щоб переконувати та впливати на свідомість інших людей. Однак, розуміння цих механізмів може допомогти стати більш критичними та обізнаними про те, що бачимо та чуємо.

Методи маніпуляції свідомості є найчастішим явищем у світі реклами, політики та медіа. Деякі з найбільш поширених методів маніпуляції свідомістю включають такі:

1. Маніпуляція емоціями: використання емоційного впливу, такого як страх, гнів чи радість, зміни думки чи поведінки людей. Наприклад, багато політичних кампаній використовують страх і тривогу, щоб переконати виборців проголосувати за певного кандидата.

2. Використання авторитету: використання авторитетних чи відомих особистостей для переконання людей у певній ідеї чи продукті. Наприклад, коли знаменитості рекламують продукти, вони можуть переконати людей у їхній якості та цінності.

3. Маніпуляція інформацією: вибіркове використання чи спотворення фактів, щоб переконати людей у певній ідеї.

4. Використання соціального тиску: використання колективної думки та стандартів, щоб переконати людей у певній ідеї чи продукті. Наприклад,

багато рекламних кампаній використовують тактику «кожен це робить», щоб переконати людей купити продукт.

5. Використання підсвідомості: використання прихованих повідомлень або символів, щоб впливати на свідомість та поведінку людей.

6. Маніпуляція за допомогою мови: використання певних слів та виразів, які викликають певні асоціації та емоції, щоб переконати людей у певній ідеї чи продукті. Наприклад, використання слів «безпека» та «захист» може переконати людей купити продукт, який вони не потребують насправді.

7. Маніпуляція за допомогою кольору: наприклад, червоний колір може викликати почуття страху або збудження, а зелений колір може викликати почуття спокою та умиротворення.

Механізми маніпуляції свідомості можуть працювати на рівні підсвідомості, що робить їх особливо ефективними. Також слід зазначити, що механізми маніпуляції свідомістю можуть змінюватись в залежності від контексту та ситуації. Наприклад, у соціальних мережах можуть використовуватися алгоритми, які враховують уподобання та звички користувача, щоб показувати йому більш привабливу інформацію. У такому разі людина може опинитися в ситуації, де вона отримуватиме тільки ту інформацію, яка підтверджує її переконання, і не бачитиме альтернативних точок зору.

Нарешті, важливо розуміти, що маніпуляція свідомістю може мати як короткострокові, так і довгострокові наслідки. Наприклад, якщо хтось купує продукт тільки тому, що це наполегливо рекомендують, то він може пошкодувати про свій вибір пізніше, коли зрозуміє, що продукт не відповідає потребам чи не такий гарний, як обіцяли. Також маніпуляція свідомістю може призводити до зміни переконань та поведінки у довгостроковій перспективі.

В цілому, розуміння механізмів маніпуляції свідомістю в інформаційному суспільстві може допомогти стати більш критичними та обізнаними до інформації, яку людина отримує, та зменшити вплив маніпуляції на мислення та поведінку.

Список використаних джерел

1. Чалдіні, Р. (2007). Вплив: Психологія переконання. HarperCollins.
2. Глісон, Б. (2016). Психологія соціальних мереж. Routledge.
3. Харсін, Дж. (2018). Режими постправди, постполітики, економіки уваги. Комунікація та громадськість, 3 (4), 411-422.
4. О'Шонессі, Нью-Джерсі, і Стадлер, Дж. (2008). ЗМІ та суспільство: вступ. Oxford University Press.

УДК 304.2

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АМЕРИКАНСЬКОЇ МОДЕЛІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Беліков А.О.

Науковий керівник – старший викладач кафедри Жидкова О.О.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії
м. Харків, Україна

тел. +38(097) 389-67-63, e-mail: artem.bielikov@nure.ua

This work is devoted to the identification of the main features of the American model of the information society. The American model is one of the leading in the world, so the relevance of its study is high. The main advantages of this model are the focus on the development of freedom and entrepreneurial initiative, the high level of IT technologies development, the support of communications with consumers and the population in general. Besides that, the American model also has some disadvantages, such as the growth of social inequality, insufficient protection of vulnerable sections of the population, privatization and liberalization of the information technology market.

Постіндустріальне інформаційне суспільство, яке приходить на зміну індустріальному, розвивається в різних країнах світу з певними відмінностями. Саме врахування національних особливостей, пов'язаних з багатьма іншими факторами, призвело до виокремлення різних моделей інформаційного суспільства. Основними моделями інформаційного суспільства, що реалізуються сьогодні, є американська, сінгапурська та фінська [1].

Американська модель, або як її часто називають – «Модель Кремнієвої долини» заснована на використанні ринкових механізмів і орієнтована, передусім, на надання послуг населенню й бізнесу.

Саме американська економічна модель, що базується на пріоритеті приватної ініціативи, вважалася оптимальною для впровадження інформаційних технологій і пов'язаних з ними соціальних змін. Тобто ключову рису даної моделі можна сформулювати таким чином: функції держави зводяться до мінімуму, а діяльність приватних осіб – до максимуму[2, 3].

В чому ж полягають особливості американської моделі інформаційного суспільства з точки зору технологічного розвитку? Відповісти на це питання допоможуть основні характеристики цієї моделі, а саме:

- високий рівень продуктивності праці;
- орієнтація громадян на досягнення особистого успіху;
- збільшення сфери приватного бізнесу;
- зниження податків;
- мінімальна державне регулювання;

- законодавче забезпечення максимальної свободи суб'єктів ринку.

З точки зору розвитку економіки країни, американська модель відображає такі риси, як низький рівень державної підтримки приватного бізнесу, бізнес-ініціатив та ризикованих проєктів; зведення ролі держави тільки до створення ініціатив для розвитку підприємництва; слідування концепції «Технологія й зайнятість в глобальній економіці», що розглядає правило 20:80 (20% працівників зможуть виконувати більшу частину роботи, інші 80% стають баластом для економіки).

Але, незважаючи на всі переваги такої моделі, можна виділити її недоліки та проблемні аспекти, а саме:

- люди, пов'язані з високими технологіями, складають невеликий прошарок суспільства і мають неоднакові можливості (третина людей у Кремнієвій долині виключена з процесу соціального розвитку завдяки високим рівням бідності та безробіття, що особливо видно за расами: афроамериканці більш ізольовані від високотехнологічного суспільства, ніж білі, для них єдиним способом вижити стають злочинність, розповсюдження наркотиків тощо;

- нестабільність суспільного розвитку внаслідок існування невирішених протиріч;

- монополія великих корпорацій;

- значний вплив на суспільні думки, певний відхід від незалежності суспільства.

Завдяки переліченим недолікам, формується дуже нестабільна модель суспільства, яке роздирається протиріччями.

Перспективи розвитку американської моделі інформаційного суспільства полягають в усуненні наведених недоліків та протиріч. Це можна зробити шляхом більш комплексного регулювання розвитку інформаційних технологій та сприяння концентрації в цій сфері матеріальних та людських ресурсів для подолання безробіття; удосконалення механізмів захисту чутливих верств населення від руйнівного впливу інформації в Інтернеті. Ще один з перспективних напрямів, це знаходження оптимального балансу між державним впливом та вільною ініціативою підприємця щодо реалізації своїх бізнес-ідей.

Список використаних джерел

1. Штанько В.І., Жидкова О.О., Турута О.В. (2020). Інформаційне суспільство: соціально-філософські проблеми становлення: Навч. посібник. Харків: ХНУРЕ.

2. Олефір І (2017). Індустріальне та інформаційне суспільство: моделі трансформації. Освіта регіону. №1. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1416>

3. Птащенко О.В., Полянський Д.Є. Моделі розвитку інформаційного суспільства. URL:<http://surl.li/fvfit>

ГЕНДЕРНА ЦИФРОВА НЕРІВНІСТЬ

Гасанова Л.М.

Науковий керівник – ст. викл. Жидкова О.О.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, просп. Науки, 14, каф. філософії, тел.: (057)702-14-65)
e-mail: lolita.hasanova@nure.ua

Information technology is becoming increasingly part of our lives. At the same time, there is a gender imbalance in the possibility of access to modern information and communication technologies. The paper substantiates the idea that it is necessary to encourage and empower women so that they can play a more active role in the digital age. Women should have equal access to training at all levels, including programming and design, software development and information management. The inclusion and active participation of women is essential for a sustainable, fair and equitable economy and society.

Сьогодні всім зрозуміло, що майбутнє за цифровими технологіями, які приведуть у дію європейську економіку та світ. Жінки становлять більше половини населення Європи, але лише близько 17% фахівців із інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) становлять жінки. Активна участь жінок має вирішальне значення для формування стійкої, справедливої та рівноправної цифрової економіки та суспільства.

Нажаль і досі існує гендерна цифрова нерівність, яка ще сильніше ускладнюється цифровою революцією, що зачіпає всі соціальні групи незалежно від рівня їх доходу. В усьому світі жінки зіштовхуються із серйозними проблемами не тільки економічного, а й соціального, культурного характеру, які обмежують або повністю позбавляють їх доступу до інформаційно-комунікаційних технологій, можливості користуватися ними і мати з цього зиск. Зростає усвідомлення тих можливостей, які можуть надати жінкам інформаційно-комунікаційні технології, і це вже є важливим кроком на шляху подолання гендерної цифрової нерівності і трансформація її на цифрові можливості.

Як правило, виділяють сім чинників, що лежать в основі цифрової нерівності в цілому: соціальну та національну належність, стать, вік, рівень освіти, мову та географічну зону. Звичайно усі ці чинники між собою взаємопов'язані. Так, гендерний чинник пов'язаний з мовним, тому що значно менший відсоток жінок у світі в цілому знають англійську, а більша частка світових веб-ресурсів представлена саме цією мовою.

У світі існують різні ініціативи щодо подолання гендерного цифрового розриву, зокрема для посилення жіночого лідерства. Адже важливо не лише створювати майданчики з доступом до цифрових технологій, а й навчати чоловіків і жінок користуватись ними.

Цифрові навички включають в себе здатність використовувати та розуміти технології, шукати та керувати інформацією, спілкуватися, співпрацювати, створювати та обмінюватися контентом, накопичувати знання та вирішувати існуючі проблеми та завдання [1]. Найважливіше те, що цифрова грамотність дозволяє дівчатам користуватися усіма перевагами засобів інфокомунікацій, наприклад, щодо доступу до нової інформації або взаємодії з іншими, залишаючись водночас у безпеці та здоровими.

Проблема гендерного дисбалансу в процесах формування інформаційного суспільства, наявна у світі в цілому і зокрема в Україні, потребує невідкладного розв'язання на рівні як національних, так і міжнародних суспільних інститутів. Жінки повинні мати рівний доступ до навчання на всіх рівнях, включаючи програмування та проектування, розробку програмного забезпечення та управління інформацією. Тому важливо, щоб жінки не лише користувались цифровими інструментами, а й створювали їх чи долучались до їх впровадження. Саме так було розроблено ізраїльський додаток SafeUp, який допомагає жінкам почуватися у безпеці. Нещодавно він почав працювати і в Україні.

Таким чином, усунення стійких гендерних диспропорцій вимагає узгоджених зусиль між урядами, приватним сектором, дослідниками, громадами, а також самими дівчатами та молодими жінками. Потрібно пришвидшити зусилля з підготовки дівчат і молодих жінок до рівної участі на ринку праці. Передбачається, що у 2030 році від 40 до 160 мільйонів жінок потребуватимуть переходу між професіями, часто на більш кваліфіковані позиції, що відповідно вимагатиме більш складних цифрових, когнітивних, соціальних та емоційних навичок [2]. Отже, якщо дівчата та жінки не будуть готові успішно орієнтуватися у цих переходах, вони втратять більш продуктивні та оплачувані можливості працевлаштування. Ще гірше, це може змінити у зворотний бік існуючий на сьогодні прогрес участі жінок на ринку праці [3].

Список використаних джерел

1. Digital Literacy for Children: Exploring definitions and frameworks (Scoping Paper No. 01) (2019). United Nations Children's Fund, UNICEF, New York.
2. Towards an equal future: reimagining girls' education through STEM (2020). UNICEF, 36.
3. Жінки в IT: портрет, кар'єра і зарплата. Developers.org.ua. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/it-woman-2020>.

УДК316.74

МОЛОДЬ В УМОВАХ СУСПІЛЬСТВА РИЗИКУ

Кярімов М.А

Науковий керівник –ст. викл. Жидкова О.О.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,

м. Харків, Україна

тел. +38(066) 698-09-84, e-mail: marat.kiarimov@nure.ua.

This work is devoted to young people in a risky society. In recent years, the concept of risk has been applied to a much larger number of areas of life in modern societies. More often, we are talking not only about man-made, environmental, financial, and economic risks, but also about the risks of social inequality, politics and power, health, organization management, information security and media, lifestyles, and everyday life. Existence in a «global risk society» also implies consolidation of efforts to assess risks, manage them, and develop risk countermeasures at various levels. At the micro level, it is necessary to identify those vulnerable risk groups that need social assistance from both governmental and non-governmental and charitable organizations.

Поняття «суспільство ризику» вперше використано та обґрунтовано Ульріхом Беком. Аналізуючи природу сучасності, він висуває ідею настання її нової стадії – «індустріального суспільства ризику». Головна відмінність цього етапу від попередніх епох вбачалася у тому, що суспільство виробляє не тільки блага, але й ризики, поширення яких має безконтрольний, глобальний, надсоціальний та некласовий характер [1, с. 67].

У таких рамках термін «ризик» (англ. risk) слід розуміти як «можливість або небезпеку постати перед прикрими наслідками». Ризик виступає як аспект невизначеності, можливість прояву ситуацій, що не мають однозначного результату (рішення) [2, с. 593].

У сучасному світі багато людей, напевно, можна віднести до товариствам ризику. Відповідно, всі, хто живе в такому суспільстві піддаються цим ризикам. Але молодь, завдяки своєму особливому (проміжного) положенню в соціальній структурі, піддається ризикам більшою мірою, ніж інші соціальні групи. Серед ризиків, властивих молоді, – ризик залишитися без роботи, не створити сім'ю, не отримати освіти, не витримати конкуренції в бізнесі. Крім того, для людей молодого віку характерні прагнення до нового, менша ступінь рефлексії щодо можливих наслідків вчинених дій, що збільшує їх ступінь готовності до ризику і ймовірність здійснення ризикованих дій. Також, неабиякий вплив на розвиток суспільства ризику зробила глобалізація. В умовах глобалізації руйнуються традиційні соціальні зв'язки; молодь звільняється від традиційних обмежень, але в той же час позбавляється почуття надійності,

стабільності, впевненості в майбутньому і відчуває почуття тривожності і страху перед необхідністю вибору.

Соціологами була розроблена типологія молодих людей за ступенем готовності до ризикованої діяльності.

1. Орієнтовані на стабільність. Сюди входять представники молоді, для яких найбільш важливими характеристиками самовизначення виступають почуття обов'язку, законслухняність і самовідчуття (індивідуальність); яким властиві відповідальне ставлення до своїх цивільних обов'язків, готовність дотримуватися закону, повага до себе і оточуючих.

2. Орієнтовані на ризик. У цих молодих людей на першому місці серед характеристик особистісного самовизначення знаходиться індивідуальність, на другому – почуття обов'язку, на третьому – практичність і раціоналізм, на четвертому – підприємливість, а найважливішим способом самоствердження є індивідуалізм. Таке поєднання якостей дає підставу припускати, що представники цієї групи є прихильниками так званого осмисленого ризику, тобто вони здатні бути на чолі суспільних змін, інновацій, реформ.

Як суспільне явище, ризик, сам по собі, ні поганий, ні хороший. Це – конкретно-історична оцінка будь-яких умов діяльності або самої діяльності суб'єктів. Цікава в цьому плані думка одного з відомих соціологів І. Валлерстайна: «... невизначеність прекрасна, а визначеність, май вона місце насправді, означала б моральну смерть. Знай ми напевно наше майбутнє, не існувало б морального спонукання робити, що б то не було. Якщо ж нічого не визначено остаточно, то майбутнє відкрите для творчості, – як людської, так і усієї природи. Воно відкрите назустріч можливостям, а значить і кращому світу» [3].

Утім, особливістю молодих людей є те, що вони знаходяться в процесі становлення, перебувають у стані формування та утвердження життєвих позицій, мають власні орієнтації, інтереси та потреби. Тому від забезпечення стартових умов діяльності молоді залежить подальший розвиток суспільства та держави. Тому державній політиці варто враховувати всі чинники, що роблять негативний вплив на молодіжне середовище і сприяти мінімізації прояву ризиків та формувати «соціально здорову» молодь.

Список використаних джерел

1. Beck U. (1995) *Ecological Politics in an Age of Risk*. Cambridge: Polity Press.
2. І. Маклін, А. Макмілан (Ред.). (2006). *Ризик (risk)*. Короткий оксфордський політичний словник (2006) / за ред. К.: Основи.
3. Wallerstein I. (1995). *After Liberalism*. NewYork: NewPress.

УДК: 13:[316.324.8:004]

БУЛІНГ В УКРАЇНІ ТА ПРАВОВІ ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З НИМ

Позняков Д.О.

Науковий керівник – ст. викладач кафедри Жидкова О.О.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії

м. Харків, Україна

тел. +38(098)-518-64-33, email: dmytro.pozniakov@nure.ua

The work considers the social phenomenon of bullying as a long process of conscious violent attitude, aggressive behavior, causing harm, causing fear, anxiety and able to create a negative environment for humans. The author considers legal remedies as part of the system of countering bullying, characterizes the features of legal evaluation of bullying and features of legal responsibility.

Булінг – систематично повторюваний акт фізичного чи вербального насильства, який вчиняється людьми, які мають вищий статус над людьми з нижчим статусом, щоб затвердити свою владу.

Він має тяжкі наслідки для людини, що його зазнає – як у дитячому віці, так і у дорослому. Дослідження показали, що діти, які зазнавали булінгу, більш схильні до розладів ментального здоров'я, таких як тривожний розлад, депресивність, суїцидальні настрої. Це не означає, що усі, хто зазнавав булінгу мають ці проблеми, але статистично схильність у них вища. Регулярне та цілеспрямоване нанесення фізичної й душевної шкоди стало об'єктом особливої уваги науковців і педагогів, починаючи з 70-х років ХХ століття.

Найчастіше цькування ініціюють надмірно агресивні діти, які люблять домінувати, бути «головними». Їх не турбують почуття і переживання інших людей, вони прагнуть бути в центрі уваги і контролювати все навколо. Принижуючи інших, вони підвищують власну значущість. Нерідко це відбувається через глибокі психологічні комплекси самих кривдників. Можливо, вони самі переживали приниження або копіюють ті агресивні й образливі моделі поведінки, які є у їхніх сім'ях.

За даними U-Report, 49% респондентів підтвердили, що вони піддавалися булінгу, а саме через зовнішність, стать, орієнтацію, етнічну належність. Майже кожен третій учень в Україні так чи інакше зазнавав булінгу в школі, потерпав від принижень і глузувань: 10% – регулярно (раз на тиждень і частіше); 55% – частково піддаються знущанню з боку однокласників; 26% – батьків вважають своїх дітей жертвами булінгу [1].

Види булінгу можна об'єднати у групи словесного (вербального), фізичного, соціального (емоційного) й електронного (кібербулінг) знущання, які часто поєднуються для більш сильного впливу. Зараз кібербулінг набирає обертів, завдяки широкому розповсюдженню нових інформаційно-комунікативних технологій.

Протидія булінгу потребує вжиття комплексу заходів просвітницького, превентивного характеру. Внаслідок цькування через інформаційний ефект, який може формувати модель поведінки всієї групи, наноситься шкода не лише потерпілому від булінгу, а й свідкам цих дій. Сьогодні Україна, на відміну від інших держав світу, знаходиться на початковому етапі становлення антибулінгової стратегії.

18 грудня 2018 року у другому читанні Верховною Радою України був прийнятий Закон України № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» [2]. Першим кроком правової стратегії протидії булінгу в Україні держава обрала переведення булінгу в ранг адміністративного проступку. Вчинення булінгу (цькування) стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу карається штрафом від 850 до 1700 грн. або громадськими роботами від 20 до 40 годин. Згідно нових змін Законом України «Про освіту» від 05.09.17 р. № 2145-VIII на керівників освітніх закладів покладається спектр обов'язків щодо протидії булінгу.

Україна має вивчати і запозичувати міжнародний досвід у цій сфері, особливо тих країн, де вже діють спеціальні програми, аналіз яких підтвердив високі результати – освітнє середовище стало більш безпечним, зменшилася кількість випадків булінгу й інших антисоціальних проявів. Ефективна протидія булінгу можлива за умови залучення до неї усіх учасників освітнього процесу, керівників закладів освіти, їх засновників, Міністерства освіти і науки України, державних органів, до сфери управління яких належать заклади освіти, освітнього омбудсмена, громадських організацій тощо. Саме вжиття превентивних заходів є найефективнішим способом, адже вони попереджають власне конфліктні ситуації булінгу, а відповідно, його імовірні негативні наслідки [3].

Список використаних джерел

1. Глобальне опитування про булінг // ЮНІСЕФ – Режим доступу до ресурсу: <http://www.unicef.org/ukraine/ukr/infographicbullying-upd.pdf>

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18.12.18 р. № 2657-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19>

3 Маньгора В.В., Вітковська КА. (2022) Особливості юридичної відповідальності за прояви булінгу та шляхи боротьби з ним // Інформація і право. №1(40)/2022. С.100-101.

УДК 316.64-049.2

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВПЛИВУ НА СВІДОМІСТЬ ЛЮДИНИ

Бояр К.В.

Науковий керівник – к.т.н., доц. Мешков С.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. МСТ,

м. Харків, Україна

тел. +38(066) 724-25-19, e-mail: kateryna.boiar@nure.ua

The article discusses the emerging field of psychoecology, which involves studying human behavior and mental state in various environments and developing practical methods for correcting them. The importance of computer psycho-technologies (CPT) in researching and diagnosing mental functions that were previously challenging to access. CPT is particularly useful in studying the unconscious and allows for the transmission of information between two parties without using traditional channels of perception. Also mentions the two main directions of psychoecological research involving CPT: psycho-probing and psycho-correction, which can be used to define individuals' attitudes toward various aspects of their lives and identify potentially harmful tendencies.

Останні десятиліття зародилася і розвивається посиленими темпами новітній науковий напрям – психоекологія. Психоекологія є комплексом наукових відомостей про поведінку і стан людини в навколишньому середовищі – природному, штучному, соціальному – та практичні прийоми їх корекції, тобто зміни.

Сьогодні відкриті принципово нові способи діагностики та корекції психіки. Вперше людство отримало доступ до інструментального виміру та контролю психічної функції, а значить – до придушення, розвитку чи ослаблення власного духу. Більшість такого контролю не підлягає волі свідомості, а, отже, може бути здійснена без згоди людини. Подібні дослідження проводять у багатьох країнах світу. Для проведення таких досліджень найбільш зручною платформою є комп'ютерні психотехнології (КПТ).

Комп'ютерні психотехнології мають ту ж мету, що й інші напрями в галузі дослідження людської психіки. Однак вони мають у своїй основі не створення нових психологічних пасток, а спрямованість на подолання усталеного кліше стосовно того, що діалог із несвідомим неможливий, якщо в його ході використовувати звичайне мовленнєве спілкування. Доведено, що для діалогу із несвідомим та психікою в цілому звичайні слова є абсолютно функційними й доречними. Водночас науково доведено, що є можливим передання інформації між двома адресантами без послугування традиційними каналами сприйняття – слухом, через мовні канали тощо (Почепцов, 2017: 55).

Провідними напрямками психоекологічних досліджень, що передбачають залучення КПТ, є психозондування та психокорекція.

Звернення до можливостей психозондування дозволяє визначити справжнє відношення суб'єкта до тих чи інших сфери життєдіяльності. Таким чином уможлиблюється безпомилкове виявлення усього того, що може приховувати людина, отримання інформації про наявність у неї нахилів, що є небезпечними для суспільства чи неї самої. За допомогою психозондування, яке наразі дістало активного застосування, вдається обійти протидію людської свідомості, психологічних захистів, які активуються щоразу, коли людина дає свідому відповідь на поставлене питання (Осьодло & Будагьянц, 2018: 95).

Психокорекція дозволяє керувати станом та поведінкою людини. Наразі розроблені такі методи психокорекції:

- акустична, або аудіопсихокорекція – йдеться про закодовані слова та цілі фрази, що закладаються до аудіоряду, прослуховуваного людиною;
- відеопсихокорекція – являє собою закодовані образи, сюжетні картини та слова, що закладаються до відеоряду, який переглядається людиною.

На базі комп'ютера створено алгоритм, який дозволяє з максимальною ефективністю вводити акустичну інформацію, що не усвідомлюється. Створено технологію кодування та декодування мовного повідомлення. Після сеансу підслідний почне будувати свою поведінку, виходячи із запропонованої в закодованому вигляді формули навіювання, думаючи, що приймає рішення самостійно.

Відеопсихокорекція – варіант психокорекції з використанням візуального пред'явлення смислових навіювань. Алгоритм дозволяє вбудувати будь-яку картинку у будь-який тривалий відеоряд. Жодними способами, крім розробленого фахівцями декодера, виявити це зображення не вдається. Декодувати цю інформацію дуже важко. Впіймати за руку тих, хто використовує ці методи – практично нереально (Konvalinka & Kringelbach, 2020).

Під час перегляду несвідоме людини неминуче реагує інформацію, закладену в прихованій картинці, а усвідомлення її і навіть підозра у її присутності немає.

Список використаних джерел

1. Осьодло, В., & Будагьянц, Л. (2018). Соціально-філософські та психологічні аспекти сучасних війн. Київ: Видавничий дім «ЕртЕк».
2. Почепцов, Г. (2017). Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI століття. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія».
3. Konvalinka, I., & Kringelbach, M. (2020). *The Mind in Context: Using Computers in Psychology*. Oxford University Press.

УДК 13:[316.324.8:004]

ОПТИМІСТИЧНИЙ НІГЛІЗМ

Ткаченко М.А.

Науковий керівник – д-р. філос. наук, проф. Штанько В.І.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. ПІ

м. Харків, Україна

тел. +38 (057) 702-10-13, email: maksym.tkachenko2@nure.ua.

The philosophy of optimistic nihilism asserts that life has no inherent meaning, but this should not discourage individuals from enjoying their existence and creating their own purpose. The acceptance of the ultimate futility of life can free individuals from anxiety, as it emphasizes the insignificance of their problems in the grand scheme of things. Optimistic nihilism encourages individuals to focus on the present moment and appreciate the beauty and complexity of the world around them. The concept of optimistic nihilism challenges traditional religious and moral beliefs, suggesting that individuals should create their own moral codes based on reason and empathy. Optimistic nihilism does not advocate for a lack of responsibility or accountability, as individuals still have a responsibility to others and should strive to make the world a better place. While acknowledging the temporary nature of life, optimistic nihilism celebrates the wonder and uniqueness of individual experiences, emphasizing the value of enjoying life while it lasts.

Людський досвід може лякати і спантеличувати водночас. Тисячоліття тому ми усвідомили себе і опинилися в незнайомому світі, що кишів іншими істотами. Одні були здобиччю, інші – хижаками. Ми знайшли їжу та знаряддя праці, а також здивувалися небесним світилам на небі. Ми вважали, що цей світ створений для нас, і що якась доброзичлива сила наглядає за нами. Таке уявлення давало відчуття безпеки і заспокоєння перед обличчям невідомого. Однак, коли ми дорослішали, ми дізнавалися більше про світ і про самих себе. Ми відкрили для себе, що всесвіт не зосереджений навколо нас, і що він набагато старший, ніж ми колись вважали. Ми дізналися, що складаємося з незліченної кількості крихітних, неживих частинок, і що наше існування лише швидкоплинна мить в історії, яка охоплює мільярди років. Ми – також дізналися, що населяємо крихітну водянисту цятку, яка обертається навколо зірки середнього розміру в кутку середньої галактики, яка є частиною групи галактик. Ця група є однією з тисяч, що входять до складу надскупчення, яке, в свою чергу, є одним з тисяч надскупчень у спостережуваному Всесвіті. Безмежність космосу не піддається нашому розумінню, і навіть наші спроби кількісно виміряти його неосяжність виявляються невдалими. Але нас турбує не лише розмір Всесвіту. Час, і та скінченна кількість, якою ми володіємо, також викликає занепокоєння. Якщо нам пощастить дожити до 100 років, у нашому розпорядженні буде 5200 тижнів. Якщо ми

доживемо до 70 років, у нас залишиться лише 2340 тижнів – значний проміжок часу, але також нескінченно мала частка у великому плані речей. А що далі? Наші біологічні процеси неминуче припиняться, і ми перестанемо існувати. Деякі люди вірять у потойбічне життя або невидимий аспект нашого буття, але немає способу знати напевно. Можливо, це життя – це все, що є, а смерть може бути остаточною. Хоча це може звучати страшно, все не так погано, як ви думаєте. Якщо ви не пам'ятаєте мільярди років, які пройшли до вашого народження, то трильйони років, які настануть після вашої смерті, будуть здаватися такими ж короткими. Це як рахувати до одного – саме стільки триває вічність. Зрештою, всесвіт помре, і нічого більше не зміниться. Однак, замість того, щоб викликати екзистенційний страх, ми можемо прийняти оптимістичний нігілізм. Це означає, що хоча може здаватися, що всесвіт створений не для нас, ми все ще вільні визначати власну мету і принципи. Наше життя – це єдине, що дійсно має значення, тому що це все, що ми можемо пережити. Ми можемо досліджувати себе і світ, відчувати емоції і творити власне щастя. Ми є такою ж частиною всесвіту, як і все інше, і маємо свободу будувати краще майбутнє для себе та інших. Ми ще багато чого не знаємо, але ми можемо насолоджуватися часом, який маємо, і використовувати його максимально корисно. Зрештою, ми самі вирішуємо, що робить нас щасливими і чого ми хочемо досягти у своєму житті.

Отже, ця доповідь пропонує свіжий погляд на людський досвід, який може лякати. Ця доповідь визнає нашу первинну потребу в безпеці та комфорті у світі, який колись вважався створеним для нас доброзичливою силою. Однак, коли ми дорослішаємо і дізнаємося більше про Всесвіт і самих себе, ми усвідомлюємо, що ми лише крихітні, швидкоплинні цяточки у древньому і величезному космосі. Наше існування – лише мить у великій схемі речей. Хоча це усвідомлення може здатися похмурим, насправді воно може бути визвольним. Прийняття безглуздості життя може звільнити нас від тиску і дозволити нам створити власний сенс і мету. Замість того, щоб боятися короткочасності нашого існування, ми можемо зосередитися на тому, щоб насолоджуватися часом, який у нас є, і використовувати його по максимуму. Загалом, оптимістичний нігілізм заохочує нас прийняти невизначеність і мінливість життя та знайти радість у теперішньому моменті. Він нагадує нам, що хоча ми можемо бути маленькими і незначними у великому масштабі речей, ми все ще здатні створити для себе змістовне і повноцінне життя.

Список використаних джерел

1. Kurzgesagt – In a Nutshell. Optimistic Nihilism (2017). YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MBRqu0YOH14> (дата звернення: 20.03.2023).

УДК 305:316.614-055.2(4)

ГЕНДЕРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІВЧАТ ТА ЖІНОК: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Бухарова Л. Д.

Науковий керівник – к. соц. н., доц. Омельченко В.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. Філософії
м. Харків, Україна

тел. +38(066) 721-29-72, e-mail liubov.bukharova@nure.ua

This work is devoted to the analysis of the experience of different countries regarding the gender socialization of girls and women. In particular, the development of fair gender attitudes and behaviors in European countries today, compared to the patriarchal societies of the Renaissance. Discusses level of gender equality issues, in association with concept of "gender framework" in developing countries.

Те, як відбувається гендерна соціалізація, яка є складником ширшого процесу соціалізації, суттєво впливає на особистісний розвиток окремої людини, а також позначається на функціонуванні суспільства загалом. Тому **актуальності** набули дослідження різних аспектів гендерної соціалізації, зокрема дівчат та жінок, – її суперечностей, чинників та особливостей, що залежать від типу суспільства або історичної доби.

Метою даної публікації є аналіз досвіду різних європейських країн щодо гендерної соціалізації дівчат та жінок, за результатами якого можна було б встановити, чи змінився цей досвід та які саме зміни відбулися.

Гендерна соціалізація передбачає засвоєння гендерних моделей поведінки, соціальних очікувань щодо цієї поведінки, а також гендерний розвиток особистості. Гендерна соціалізація починається з народження, посилюється в підлітковому віці та триває більшу частину життя людини.

Певні моделі гендерної соціалізації можуть сприяти гендерній нерівності в освіті, працевлаштуванні, доходах, у політичній участі.

Розглянемо досвід різних країн щодо гендерної соціалізації дівчат та жінок. Дівчата у процесі гендерного розвитку стикаються з «гендерною рамкою». Це помітно у сьогоденні, але ситуація у світі не є однорідною.

Так, у пострадянських країнах згідно з історично сформованими нормами, які, попри суспільний прогрес, мають патріархальну природу, переважає орієнтація на сім'ю та сімейні цінності, ведення домашнього господарства, народження та виховання дітей тощо. Ці приклади є досить гендерно-стереотипними.

У деяких країнах Європи, зокрема у Нідерландах та Великій Британії, відбулися зміни, коли багато батьків віддають перевагу гендернонейтральному одягу і дозвіллю (наприклад, заохочення дочок їздити на велосипедах, а синів ходити на уроки танців). Такі підходи

нав'язують дітям менше стереотипів стосовно того, що означає бути хлопчиком або дівчинкою.

Деякі країни застосовують більш «радикальні» методи. В Ісландії, що за останні дев'ять років посідає перше місце у світі за гендерною рівністю щодо участі жінок в економіці, рівня освіти, здоров'я та розширення політичних прав, окремі заклади освіти працюють за моделлю Нјаллі. Модель Нјаллі – це метод навчання для дитячих садків і початкових шкіл, впроваджений Маргрет Пала Олафсдоттір у 1989 році. Принципом даної моделі є те, що хлопчики та дівчатка перебувають окремо протягом більшої частини дня, і вони активно компенсують свою стать, практикуючи поведінку, яка зазвичай асоціюється з іншою статтю: від сміливості та прояву ініціативи до послужливості та уважності до інших.

У країнах, менш розвинених щодо гендерної рівності, наприклад, на Соломонових Островах, люди можуть не дуже звертати увагу на колір та стиль одягу в ранньому дитинстві, але ближче до підліткового віку з'являються такі очікування, як «корисність у домі», що може призводити до проблем, пов'язаних з соціально-психологічною та рольовою самореалізацією жінок. Подібно до пострадянських країн і Соломонових островів, у Сомалі та сусідніх країнах люди частіше зосереджуються на зовнішньому вигляді дівчини та висловлюють свої очікування щодо неї як дочки, а потім і дружини.

Досить показовими є приклади гендерної соціалізації жінок в європейських суспільствах доби Відродження. Представниці жіночої еліти, які могли успадкувати багатство та певну владу, отримували класичну освіту, робили внесок у літературу, ставали покровительками мистецтва або могли мати деякий вплив на своє оточення. Але, наприклад, у такій репресивній патріархальній Республіці, як Флоренція, виключення жінок із громадського життя та просторів у поєднанні з одержимістю захистом чистоти чоловічого роду могло перетворити їх на фактичних в'язнів у власних будинках. Класична культура наголошувала на людському досвіді, а великі, видатні родоводи були спільнотами, в яких жінки могли користуватися впливом завдяки любові та повазі освічених чоловіків.

І так до сьогодні, хоча, безумовно, була виконана велика робота у напрямку гендерної рівності та модернізації гендерної соціалізації, проте все ще і багато роботи попереду. Згідно з останніми даними Всесвітнього економічного форуму, за нинішніх темпів прогресу для досягнення гендерного паритету знадобиться ще 132 роки.

Список використаних джерел

1. Balvin, N. (2017, 18 серпня). What is gender socialization and why does it matter? UNICEF Office of Research – Innocenti. <https://www.unicef-irc.org/evidence-for-action/what-is-gender-socialization-and-why-does-it-matter/>

УДК: 305:316.346.2

ФЕМІННІСТЬ ТА МАСКУЛІННІСТЬ ЯК ЧИННИК ГЕНДЕРНОЇ ПОЛЯРИЗАЦІЇ

Ващенко К. С.

Науковий керівник – к. соц. н., доц. Омельченко В.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. Філософії
м. Харків, Україна

тел. +380966074789, e-mail: katelyna.vashchenko@nure.ua

This article discusses stereotypes related to gender identity and the problems that can arise in people's lives due to these clichés. It emphasizes the need to reject gender-based models of behavior and describes how this can help achieve a more equitable society.

Під впливом тенденцій, властивих сучасному світу на глобальному та локальному рівнях, відбулося визнання існування соціального конструкту – гендеру, що визначає соціальну стать людини, те, як вона виглядає, поводить ся, діє та вчиняє. Це сприяло **актуалізації** гендерних досліджень та активному обговоренню гендерної проблематики. Особливо часто стали порушуватися питання про те, що таке фемінність та маскулінність, який вплив вони мають на суспільство, як пов'язані з гендерною поляризацією, як визначають життя окремої людини.

Метою даної публікації є уточнення понять «фемінність», «маскулінність», «гендерна поляризація» та встановлення зв'язку між явищами, які позначаються цими поняттями.

Фемінність та маскулінність – це такі особливості людини, які визначають відповідність гендерно-рольовим нормам і стереотипам, типовим для жінок і чоловіків формам поведінки, стилям життя, способам самореалізації, вибору відповідних цінностей, установок тощо.

Фемінність пов'язана з тим, що вважається «жіночою» поведінкою та рисами жіночності. Вона асоціюється з емоційністю, сентиментальністю, емпатією, уважністю до деталей. Маскулінність, натомість, пов'язана зі стереотипними уявленнями про «чоловічу» поведінку та чоловічі риси особистості. Вона асоціюється з силою, впевненістю у собі, лідерськими якостями та емоційною стійкістю.

Гендерна поляризація – це коли функції людей у суспільстві розподіляються відповідно до гендерної приналежності та вважаються протилежними. Вона проявляється через нерівноправність, дискримінацію та стереотипи.

Існування фемінності та маскулінності як інструменту створення стереотипів про жіночі та чоловічі риси і поведінку, не означає, що в реальності всі чоловіки повинні бути маскулінні, а жінки фемінні. Через нерозуміння цього утворюються проблеми особистості, коли оточення не сприймає або навіть відштовхує чи засуджує поведінку людини, яка

виходить за межі «гендерної рамки», що затвердилась у суспільстві. Жінка, яка має риси або якості, які вважаються «чоловічими», наприклад, лідерство або агресивність, може відчувати неприйняття від свого оточення, оскільки для суспільства вона вже не є жіночною. Наочним прикладом є спорт: соціальні очікування щодо дівчини – тендітність та слабкість, і якщо на змаганнях вона демонструє здатність витримувати конкуренцію з хлопцями, суспільство намагається придушити її прагнення до перемоги, оскільки ситуація не відповідає існуючим стандартам. Так само чоловік, який має якості, що вважаються «жіночими», може відчувати психологічний дискомфорт через намагання з боку соціального оточення принизити його.

Людина може мати різні гендерні ролі в різних ситуаціях та взаємодіях з оточуючим світом. Наприклад, жінка може бути маскуліною, якщо вона працює в армії, або чоловік може бути фемінним, якщо він працює в сфері догляду за людьми. Завдяки стереотипам, багато людей зіштовхуються із дискримінацією. Жінки частіше сприймаються як слабкі та неспроможні, а чоловіки, у свою чергу, як байдужі люди, які не виявляють емоцій та не здатні співчувати іншим людям.

Відчуті дискримінацію через гендерну приналежність може будь-яка людина. Наприклад, під час співбесіди щодо працевлаштування жінку можуть запитати про плани щодо народження дітей, тоді як чоловікові такі запитання зазвичай не адресують. Це створює нерівні умови, жінкам може бути важче влаштуватися на роботу, оскільки фемінність асоціюється насамперед з наявністю сім'ї, дітей, необхідністю виконувати родинні обов'язки. Чоловіки можуть мати перевагу в тих випадках, коли робота вимагає фізичної сили, яку зазвичай асоціюють з маскуліністю. При цьому ніхто не буде зважати на те, що жінка має потрібні якості, тільки тому, що вона жінка. Або зворотна ситуація: робота в сфері турботи про людей вимагає чутливості та емпатії, які вважаються фемінними якостями, через що чоловікам важче, ніж жінкам влаштуватися на таку посаду.

Гендерні дослідження зробили очевидними те, що людина може мати унікальну гендерну ідентичність та виконувати гендерні ролі, які не обмежуються застиглим образом фемінності чи маскуліності (так, жінки можуть бути лідерками, науковицями, спортсменками або підприємцями, що зовсім недавно не вписувалося у «гендерну рамку» жіночності). Гендерна поляризація на підставі фемінності та маскуліності створює обмеження, які заважають людині розвиватися та реалізовувати себе відповідно до власних потреб та інтересів.

Список використаних джерел

1. Марценюк Т. (2017). Гендер для всіх. Виклик стереотипам – Київ: Основи.

2. Марценюк Т. (2020) «Захисники галактики»: влада і криза в чоловічому світі / Т. Марценюк. – Київ: Видавничий дім «КОМОРА».

УДК 14(091)(477)

**УКРАЇНСЬКА ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА
В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ**

Каменецька С. О.

Науковий керівник – к. соц. н., доц. Омельченко В.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. Філософії
м. Харків, Україна

тел. 0673187373, e-mail: svitlana.kamenetska@nure.ua

This work examines the process of formation of Ukrainian philosophy and education through the activities of the creators of the national philosophical school, which laid the foundation of the nation. The history of Ukrainian philosophy is an organic component of the history of world philosophy. It reveals the regularities of the development of the philosophical thought of the Ukrainian people and is an inseparable component of Ukrainian culture.

Зважаючи на те, що в сучасній Україні активізувався процес ідентифікації – національної, громадянської, культурної, набуло актуальності дослідження особливостей української філософії як складника духовної культури українського та європейського суспільства, її зв'язків з національним характером українців, їхнім світоглядом.

Вважається, що специфічні риси української філософії формуються на підґрунті українського національного характеру, якому притаманні емоційність і чутливість, сентиментальність та естетизм, почуття особистої свободи, релігійність. Виходячи з цього, до особливостей української філософії відносять: відсутність схильності до абстрактно-раціональних систем; виявлено схильність до моральних, етичних установок до повчань; гуманістичне, антропологічне розуміння світобудови; моральна орієнтація у філософії пов'язана з появою своєрідної традиції, яка одержала назву «філософія серця», кордоцентризм.

Розвиток української філософії умовно поділяють на п'ять періодів.

Перший період. Філософські ідеї Київської Русі (середина IX – XI ст.). Філософську культуру в цей період можна охарактеризувати як філософсько-релігійно-етичну, спрямовану на осмислення актуальних проблем суспільного життя того часу. Основною в той період стає релігійно-етична проблематика, що пов'язано з прийняттям християнства князем Володимиром. Розвиток філософії в рамках християнського віровчення демонструє літописи й проповіді, повчання тощо. Філософські роздуми торкаються проблеми знання й мудрості, тлумачення Святого Письма.

Другий період – філософія доби Відродження (XIV – XVI ст.). Слід зазначити, що тоді активізуються відносини з культурою Західної Європи, центральною ідеєю якої був гуманізм. Це означає культивування цінності особистості, її свободи, справедливого суспільного устрою. Саме ці ідеї

розвивав засновник гуманістичної культури України Ю. Котермак (Дрогобич), який у своїх поглядах на людину, світ та історію возвеличував силу знання й людського розуму. Аналізуючи людину й історію, він стверджував, що історія не є реалізацією наперед визначеного плану Бога, а є наслідком людських дій, де природні сили виходять на перший план.

Третій період – філософія України кінця XVII – початку XIX ст. Провідним центром філософської думки України тих часів стала Києво-Могилянська академія, де внаслідок творчої взаємодії української традиції та європейських філософських ідей виник раціонально-натуралістичний напрямок розвитку філософської думки. Просвітницьку справу діячів Києво-Могилянської академії продовжив самобутній філософ Г. Сковорода, якого дослідники назвали українським Сократом, Піфагором, Лейбніцем.

У XVIII – XIX ст. у царині української класичної філософської проблематики працювали викладачі Київської духовної академії, а пізніше і університетів, що функціонували на території України. Частина з них зробила вагомий внесок в обґрунтування та поширення ідей просвітництва.

Четвертий період – філософія України XX ст.. Від 1930-х р. до 1980-х р українська філософська думка підпадає під ідеологічний вплив марксизму. Разом з тим у цей період були опрацьовані проблеми теорії пізнання, наукової методології, історії філософії.

П'ятий період – сучасність (від 1991 р.). Наприкінці XX – початку XXI ст. в Україні діє Інститут філософії імені Г. Сковороди НАН України, Центр гуманітарної освіти НАН України, кафедри філософії при університетах. Вченими проводяться дослідження історії філософської думки в Україні, як невід'ємного складника світової культури. Філософська думка в Україні тепер пов'язана з новою генерацією мислителів, які активно досліджують світоглядну проблематику, поширюючи її на різні сфери інтелектуальної діяльності, залучаючи до таких розвідок досягнення зарубіжної філософії. Філософи отримали можливість висловитись із тих питань, які раніше підлягали партійній забороні.

Отже, виникнення та розвиток філософської думки в Україні є складним, суперечливим процесом, який становить невід'ємну частину української культури та історії. Українська філософія є органічним і одночасно самобутнім складником філософії європейської.

Список використаних джерел

1. Інститут філософії ім. Г. Сковороди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.filosof.com.ua>.
2. Кралюк П. М. (2013). Історія філософії України: навчальний посібник. Острог: Вид. Національного університету «Острозька академія».

ЗГВАЛТУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Коровіна Д.С.

Науковий керівник – к. соц. н., доц. Омельченко В.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,

м. Харків, Україна

тел. (057) 702-14-65; e-mail: daria.korovina@nure.ua

This article discusses the rape and why it is a social phenomenon. The author provides the definition of the rape culture and what it consists of: victim blaming, sexual objectification of women, stigma and equivocation. In addition to official research and state statistics, the main evidence that rape is a social phenomenon is the fact that a small number of victims report it to law enforcement. The article presents a single theory that answers the question above – the rise of rape culture in society.

За даними Держстату України, у 2020 році серед гвалтівників було 98,3% чоловіків та 1,7% жінок [1]. Більше того, подальший аналіз статистики щодо жінок, потерпілих від зґвалтування та фізичного насильства, показав, що відсоток тих, хто звернулися до правоохоронців або до соціальних працівників, складає сумарно 16,9%, інші 83,1% замовчали випадок. Отже, переважна більшість потерпілих не звертаються до правоохоронних органів, що обумовлено цілою низкою чинників. Хоча кожна доросла людина розуміє, що таке зґвалтування, і те, що за цей злочин є покарання, разом з тим саме це кримінальне правопорушення характеризується високою латентністю та збільшенням кількості нападів. Тому **актуальним** є дослідження соціальних чинників незвернення постраждалих від сексуального насильства до правоохоронних органів.

Метою даного дослідження є визначення чинників «нормалізації» зґвалтувань.

Зґвалтування – це вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи [2]. Культура зґвалтування – поняття, що з'явився у 1970-х р.р. завдяки феміністкам другої хвилі. Це обрис суспільства, де зґвалтування є поширеним і в якому сексуальне насильство щодо жінок нормалізується та виправдовується в медіа та популярній культурі.

Беручи до уваги український досвід, можна зазначити, що культура зґвалтування надійно вкоренилась у нашому суспільстві. Звинувачення жертви, сексуальна об'єктивізація жінок, стигматизація, підміна понять та розповсюдження наративів у масовій культурі – це все ті кити, на яких стоїть «черепашка» культури насильства в Україні. Розглянемо кожен з них.

Звинувачення жертви – покладання часткової або повної відповідальності на потерпілу за вчинене щодо неї правопорушення.

Передбачає зміну фокусу з неправомірних дій з боку гвалтівника на «провокаційну поведінку» зі сторони жінки, чим більшість кривдників і користується. Хоча міфи про «провокаційний одяг» давно спростовано, це не зупиняє суспільство від того, щоб вірити у них. Саме через це йти до поліції соромно, оскільки бути зґвалтованою – бути стигматизованою («сама допустила», «сама дозволила»). У деяких випадках можуть пройти роки до того, як потерпіла звернеться до органів правосуддя [4].

Підміна понять у культурі насилля полягає у тому, що кривдник сприймається як «незнайомець з куців, що чекає когось у п'їтьмі», але статистика каже, що у 8 випадках з 10 – жертва знала кривдника, у 72% зґвалтувань кривдник – це партнер або друг [5]. Межа між примусом на наполегливістю виявляється стертою, а випадки гвалтування поділяються за серйозністю: якщо потерпілими є літні люди або діти – суспільство засуджує кривдника; але коли йдеться про гвалтування чоловіком власної дівчини або дружини – це не злочин для суспільства.

Сексуальна об'єктивізація жінок – це сприйняття їх як об'єкт для задоволення сексуальних потреб. Так здійснюється дегуманізація жінок, що призводить до того, що, наприклад, дотики у громадському транспорті стають нормою, оскільки немає потреби чекати згоди від жінки.

Стигматизація потерпілих теж є розповсюдженою практикою. В Україні в суспільній свідомості існує стереотип, що зґвалтування власної дружини – не злочин, а лише виконання «подружнього обов'язку», насилля над жінками з «поганою» репутацією виправдовується останньою [4].

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що українському суспільству притаманна культура насильства, викорінення якої передбачає комплексний та тривалий процес, пов'язаний із подоланням гендерних стереотипів.

Список використаних джерел

1. Статистичний збірник (2020). Statistical Publication «Жінки і чоловіки в Україні»/«Women and men in Ukraine» https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publzhahist_u.htm
2. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III: станом на 27 січ. 2023 р.
3. Економічні наслідки насильства щодо жінок в Україні. (2017). Київ: UNFPA.
4. Сучасне розуміння маскуліності. (2018). Київ: UNFPA.
5. Perpetrators of sexual violence: statistics | RAINN. RAINN | The nation's largest anti-sexual violence organization. URL: <https://www.rainn.org/statistics/perpetrators-sexual-violence> (дата звернення: 09.04.2023).

УДК 130.2:[001.3+7.01]

МИСТЕЦТВО І НАУКА ЯК ФОРМИ ДУХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЧИ МОЖЛИВА ВЗАЄМОДІЯ?

Пересада Д.І.

Науковий керівник – к. соц. н., доц. Омельченко В.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. +380939393853, e-mail: daryna.peresada@nure.ua

This work explores the similarities and differences between art and science as forms of spiritual and practical mastery of reality. It highlights key grounds for comparison, including the goals, ways of reflecting reality, ways of thinking, sign systems, and degrees of objectivity and subjectivity. Despite their differences, the study suggests that art and science share common features and may interact and influence each other.

Мистецтво і наука є формами духовної діяльності, духовно-практичного освоєння дійсності, які, на перший погляд, здаються абсолютно різними, не пов'язаними між собою. Дійсно, між мистецтвом і наукою існує низка ключових відмінностей. Але яких конкретно? Чи мають мистецтво та наука спільні риси, які їх споріднюють та дають підстави стверджувати про подібність цих форм духовної діяльності? Чи можлива взаємодія і взаємний вплив мистецтва та науки? Пошук відповідей саме на ці запитання є **метою** даного дослідження.

Поняття мистецтва є складним і багатограним, наразі немає його єдиного загальноприйнятого визначення. Менше з тим, на мистецтво можна дивитись як на творчу діяльність, спрямовану на втілення образів, які виникають у людській уяві, різними історично сформованими способами.

А щодо науки? Це діяльність, спрямована на дослідження та пояснення реальності, вироблення, накопичення та систематизацію нових знань про дійсність. Наука прагне до об'єктивності, формулювання і перевірки гіпотез, створення концепцій і теорій, підтверджених даними практики.

Розмірковуючи про ключові відмінності цих форм духовної діяльності, доцільно обрати підстави для їхнього порівняння. Ними можуть бути: 1) мета кожної з цих форм діяльності; 2) способи відображення дійсності; 3) спосіб мислення, притаманний митцям та вченим; 4) знакові системи, якими користуються мистецтво та наука; 5) ступінь об'єктивності у відображенні дійсності; 6) міра панування раціонального або чуттєвого, емоційного.

Так, наприклад, метою науки є розуміння та пояснення світу, пошук його загальних закономірностей, прагнення до логічно обґрунтованих та перевірених знань, тоді як мистецтвом керує бажання створити щось

естетично привабливе чи емоційно резонансне для людини, наблизитися до естетичного ідеалу. Наука, маючи своїм «інструментом» насамперед раціональне мислення, спирається на науковий метод. У мистецтві ж митець спирається насамперед на художні образи, тому він не обов'язково дотримується жорстко встановленої методології, а алгоритми творчого процесу можуть суттєво варіювати в залежності від особистості митця. Наука прагне до об'єктивних знань, а науковці – до свободи від оціночних суджень. Мистецтво, навпаки, часто більш суб'єктивне, оскільки воно є засобом вираження особистісних поглядів та переконань митця. Наука звертається до розуму і спонукає до раціональних міркувань, мистецтво ж спрямоване на чуттєвий бік особистості і тому спонукає до переживання почуттів.

Незважаючи на широке коло відмінностей, які існують між мистецтвом і наукою, можна припустили, що вони мають спільні риси. Але які саме? І мистецтво, і наука орієнтовані на виконання соціального замовлення з боку суспільства; прагнуть пізнати і зрозуміти світ; передбачають використання творчого мислення та спостереження як методу пізнання. Наука часто надихає мистецтво, а мистецтво допомагає донести наукові ідеї до широкої аудиторії. Митці використовують у своїй роботі наукові принципи, наприклад, враховують закони фізики в скульптурі, закони оптики та світла в живописі, динаміки у хореографії, математику ритму у музиці. Крім того, і наука, і беруть участь у формуванні світогляду.

Свідченням того, що мистецтво і наука взаємодіють та здійснюють взаємний вплив є використання для створення видатних витворів художнього мистецтва базових принципів «золотого перетину» і перспективи. Приклади всесвітньо відомих творінь мистецтва, де не обійшлося без науки: «Зоряна ніч» Вінсента Ван Гога (відображає інтерес митця до науки про оптику та до того, як людське око сприймає світло та колір); фреска Мікеланджело на стелі Сікстинської капели «Створення Адама» (митець спирається на принципи анатомії та перспективи, щоб створити анатомічно точне зображення людської форми, а також на концепцію «великого ланцюга буття», згідно з якою всі живі істоти були частиною ієрархії, вінцем якої була людина. Наукова фантастика як жанр літератури теж слугує ілюстрацією взаємин мистецтва і науки.

Отже, коли йдеться про мистецький процес і науковий пошук, стає зрозумілим, що, незважаючи на відмінності, вони багато в чому схожі, зокрема в тому, що і наука, і мистецтво вимагають новаторства і оригінальності, наполегливості та проникливості, врешті-решт, натхнення.

Список використаних джерел

1. Wilson, S. (2003). *Information Arts: Intersections of Art, Science, and Technology*. MIT Press.

УДК 305:331.5

ГЕНДЕРНА СЕГРЕГАЦІЯ НА РИНКУ ПРАЦІ: ГОЛОВНІ ОЗНАКИ ТА ПРИЧИНИ

Ріпний М.Г.

Науковий керівник – к. соц. н., доц. Омельченко В.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. (057) 702-14-65; e-mail: maksym.ripnyi@nure.ua

The article discusses the problems of gender segregation in the labor market, its main features and causes. The author provides a general definition of gender segregation and its two forms: horizontal and vertical. Official data on employment in Ukraine and salaries by professional field are presented. The reasons for gender segregation are also explained. Two theories are presented: the economic theory of human capital and market and labor segmentation, and the non-economic gender theory, which justifies the existence of the gender division of labor.

Ми живемо в добу творення української державності, ринкової трансформації економіки, виникнення нової форми трудової етики, змін у сфері масової свідомості та моралі, а також формування гендерної культури. Стаття 24 Конституції України та «Закон про рівні права та обов'язки жінок і чоловіків» (в них йдеться про рівні права і можливості чоловіків та жінок) стосуються всіх громадян України, визначають їх право на рівність, як самостійне основне право людини. Проте, не зважаючи на декларовану рівність, дослідники та дослідниці вказують на існування як латентного, прихованого, так і відкритого явища – гендерної дискримінації.

За визначенням, сформульованим Міжнародною організацією праці у Конвенції 111 «Про дискримінацію в галузі праці й занять» (1958), дискримінація – це нерівні можливості на ринку праці для групи працівників, виділених за певною ознакою, що мають однакову продуктивність праці з іншими працівниками, що мають аналогічні характеристики якості робочої сили (індивідуальна дискримінація).

У науковій літературі [1, 2] зазначають, що гендерна сегрегація в узагальненому розумінні є виразом тенденцій стійкого розподілу чоловіків і жінок між різними сферами трудової діяльності, коли представники кожної статі з різних причин зайняті на різних видах робіт, тим самим створюючи нерівномірність представництва жінок та чоловіків у різних галузях та професіях. Заведено розрізняти дві форми професійної сегрегації – горизонтальну та вертикальну. Під вертикальною сегрегацією розуміють нерівномірний розподіл чоловіків і жінок у межах посадової ієрархії. Горизонтальна сегрегація вказує на розподіл чоловіків і жінок за професіями та видами трудової діяльності і ширше – за галузями [2].

Спираючись на дані Держстату України за 2020 рік [3], можна стверджувати, що гендерна різниця в загальному залученні жінок та чоловіків до ринку праці не суттєва. Проте якщо проаналізувати різницю в середньомісячній зарплаті штатних працівників за видами економічної діяльності, спостерігається значний розрив. Найбільший для жінок розрив у сфері «мистецтво, спорт, розваги та відпочинок» – 63,5 % чоловічої зарплати, найменший – сфера адміністративного та допоміжного обслуговування – 103,5 % чоловічої зарплати. В середньому виходить, що жінки по всіх сферах зайнятості отримують 79,6 % чоловічої зарплати.

Яким же чином, і в наслідок чого формується гендерна сегрегація? Теоретичні підходи зводяться до таких головних: 1) економічні теорії людського капіталу та сегментації ринку і праці; 2) неекономічна гендерна теорія, яка, власне, і обґрунтовує існування гендерного поділу праці на чоловічі та жіночі професії та сфери зайнятості.

Людський капітал – це той запас компетенцій, яким володіє кожний, особливість якого полягає в невід’ємності від особистості носія. Згідно з теорією людського капіталу, всі учасники ринку праці діють раціонально, наймані робітники, враховуючи свої переваги (освітній рівень, кваліфікацію, та різні індивідуальні навички), шукають високої платні за свою роботу, а роботодавці – максимізації своїх прибутків та економію витрат. Г. Беккер вказував на те, що в жінок людський капітал менший, ніж у чоловіків, саме через нижчий рівень освіти, специфічний вибір професій і головне – заміжжя, планування або наявність дітей, виконання сімейних обов’язків, чим, власне, й пояснюється низька продуктивність праці жінок і відповідно – заробіток, порівняно з чоловіками.

Проте причина існування гендерної сегрегації не може бути пояснена лише економічною теорією. Дослідники гендерних проблем розглядають становище жінок на ринку праці, як наслідок становища жінки в сім’ї, в патріархальному суспільстві, в якому жінки значно більше залучені до неоплачуваної домашньої праці на відміну від чоловіків.

Список використаних джерел

1. Марценюк Т. (2013) Гендерова робота: як ринок праці та хатня робота конструюють гендер // Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей. – К.: Критика.

2. Іващенко О. В. (2013). Гендерна сегрегація чи гендерна асиметрія на ринку праці: теоретичні засади та емпіричні прояви при працевлаштуванні в Україні // Український соціум. № 1(44)

3. Статистичний збірник (2020) / Statistical Publication «Жінки і чоловіки в Україні» / «Women and men in Ukraine». https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publzhahist_u.htm

УДК 130.2:316.7

КУЛЬТУРА ЯК БАГАТОЗНАЧНЕ ПОНЯТТЯ ТА ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Чорна К. І.

Науковий керівник – канд. соц. наук, доц. Омельченко В. В.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. +38(095) 044-13-97, e-mail: katelyna.chorna@nure.ua

This work is devoted to the consideration of culture as a multidimensional concept and a multifunctional phenomenon. Here, we will examine and reveal the concept of culture from different perspectives. We will try to understand the role of culture depending on the approach used to understand it.

Замислюючись на буденному рівні над тим, що є культура та у чому полягає її призначення, досить швидко помічаєш «багатоликість» цього явища, оскільки на думку спадає довгий перелік його виявів – «культура особистості», «народна культура», «культура спілкування», «професійна культура», «культурна спадщина», «національна культура», «культура поведінки», «культурна епоха», «політична культура», «культура почуттів», «корпоративна культура» тощо. Отже, навіть повсякденний погляд на культуру свідчить про складність цього явища та багатство форм його виявів.

Переходячи на теоретичний рівень, розумієш, що культура як об'єкт дослідження потрапляє в «орбіту» культурології, історії, соціології, психології, етнографії, соціальної та культурної антропології і, беззаперечно, філософії. При цьому і філософія, і кожна з названих наук зацікавлені в якомога точному, всеосяжному визначенні поняття, яким позначається явище, що досліджується ними, оскільки тільки сформулювавши, що таке культура, можна усвідомити, яким є її призначенням, яку саме функцію чи, можливо, функції вона виконує.

Тому **метою** даного дослідження є огляд різних підходів до визначення поняття «культура» та виявлення в залежності від «кута зору» на це явище тих функцій, які воно виконує.

Занурення в історію філософії дозволяє стверджувати, що пошук сутності культури, пов'язуючи її з історією чи суспільством, природою чи людиною, притаманні творчості І. Канта, Г. Гегеля, А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, О. Шпенглера, А. Тойнбі, Х. Плеснера, А. Гелена. Е. Кассіра.

Підтвердженням думки щодо відсутності однозначності у розумінні поняття культури є висловлювання антрополога К. Клакхона, який зазначив: «Культура – багатозначне поняття. Дехто вважає, що культура – це все те, що не є природою, дехто говорить про те, що культурним є лише той, хто знає і розуміє «високу» літературу та мистецтво; можна також

<...> розуміти під культурою цілісний спосіб життя різних людських колективів ...» [1].

Ще в середині ХХ століття у роботі «Культура: критичний огляд понять та дефініцій» [2] А. Кребер та К. Клакхон піддають аналізу понад сто п'ятдесят визначень культури, доходючи висновку, що їх можна поділити на декілька категорій, зокрема: 1) історичні (спираються на ідею про те, що головним механізмом, який здійснює «трансмисію» культурної спадщини, форм діяльності, нагромаджених попередніми поколіннями, є традиції); 2) описові (акцентують увагу на культурі як цілому, що складається з елементів, та наводять ці складники, як то, наприклад, знання, вірування, звичаї, норми, вміння, що є результатом взаємодії людини та суспільства; простежується схильність ототожнювати культуру і цивілізацію); 3) генетичні (міркують щодо походження культури, її здатності сприяти адаптації людини до середовища, а також щодо ролі мови, інших знакових, символічних систем); 4) психологічні (надають перевагу психологічним чинникам формування культури та психологічним механізмам її засвоєння); 5) структурні (зосереджені на елементах, з яких складається культура, та зв'язках, які утворюються між ними); б) нормативні (культура як концентрація норм і цінностей, які спрямовують поведінку людей). Спробуємо поміркувати, яка роль (функція) реалізовується культурою в залежності від того, який підхід застосовується для її розуміння.

Так, спираючись на нормативне розуміння культури, можна припустити, що найважливіші функції цього явища – регулятивна та контролююча, оскільки вони пов'язані із впливом на поведінку як окремих людей, так і соціальних спільнот через різноманітні норми, які впроваджуються культурою. Історичні дефініції підкреслюють важливість функції транслювання спадщини та досвіду через традиції. Заглиблення у сутність психологічних трактовок культури дозволяє дійти висновку, що культурі віддають роль виховання та соціалізації особистості, перетворення людини з суто біологічної істоти та істоту соціальну. Генетичні визначення підкреслюють адаптивну та комунікативну функцію культури.

Підбиваючи підсумки, слід зауважити, що, по-перше, поняття культури, як будь-яке поняття, яким позначається складне явище, не має однозначного трактування. По-друге, культура є поліфункціональним явищем.

Список використаних джерел

1. Clyde Kluckhohn, Andrea Smith *Mirror for Man*. (2017). *The Relation of Anthropology to Modern Life*. New York.
2. A. L. Kroeber, C. Kluckhohn (1952). *Culture: A Critical Review of Concepts and Definition*, Cambridge, Massachusetts: Peabody Museum Press.

УДК 37.091.53-057.87

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Полоус В.Ю.

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Митцева О.С.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії
м. Харків, Україна

тел. +38(066) 104-75-20, e-mail: vladyslav.polous@nure.ua

This work highlights the importance of motivation in student's life. Intrinsic motivation promotes deep learning and long-term retention, while extrinsic motivation can lead to superficial knowledge. A balance between both types is necessary for success, and educators play a crucial role in creating supportive environments. Motivation is influenced by individual and sociocultural factors, making it essential for educational institutions to prioritise diverse needs and promote psychological well-being.

Студентський період є критично-важливим часом у житті людини, який характеризується значними викликами та можливостями. На цьому етапі молоді люди орієнтуються у складному світі академічного життя та розпочинають свій професійний шлях. Вирішальним фактором, що визначає успіх цих починань є мотивація. Вона, як психологічний механізм, є рушійною силою, що спонукає людей до діяльності, наполегливості перед труднощами та прагнення для досягнення поставлених цілей.

Роль мотивації у навчальній та професійній діяльності в студентському віці важко переоцінити. Оскільки студенти балансують між навчанням та кар'єрними прагненнями, вони відчувають цілу низку мотиваційних впливів, які формують їхнє ставлення, поведінку та загальну продуктивність. Глибоке розуміння цих особливостей є важливим навіть для самих студентів, оскільки це може стати основою для цілеспрямованих механізмів підтримки, направлених на оптимізацію академічної успішності та професійного успіху. Для розуміння складного процесу мотивації у студентському віці можна застосувати низку мотиваційних теорій та концепцій. Деякі відомі теорії включають:

Теорія самовизначення: розроблена Десі та Райаном, ця теорія стверджує, що люди мотивовані трьома вродженими психологічними потребами: автономією, самокомпетентністю та потребою у зв'язках чи стосунках. Коли ці потреби задоволені, люди з більшою ймовірністю будуть внутрішньо вмотивовані та оптимально функціонуватимуть у своїй освітній та професійній діяльності [1].

Теорія вартості/цінності: згідно з цією теорією, мотивація визначається очікуваннями людини щодо успіху та цінністю, яку вона надає результатам своїх зусиль. У контексті віку студента на мотивацію

впливають його переконання щодо своїх здібностей, важливості своїх цілей, а також уявлення про витрати та вигоди, пов'язані з різними видами освітньої та професійної діяльності [2].

Теорія орієнтації на мету: ця теорія припускає, що люди приймають різні цільові орієнтири, які впливають на їхню мотивацію та поведінку. Цілі опанування фокусуються на навчанні, вдосконаленні та розвитку навичок, тоді як цілі досягнення успіху підкреслюють демонстрацію майстерності та перевершення інших [3].

Окрім мотиваційних теорій існує також класифікація мотивації. Внутрішня мотивація, яка виникає зі справжнього інтересу, допитливості та задоволення, відіграє вирішальну роль у сприянні глибокому навчанню, творчості та довготривалому запам'ятовуванню інформації. І навпаки, зовнішня мотивація, зумовлена зовнішніми винагородами або тиском, може підірвати внутрішню мотивацію і призвести до поверхневого навчання та зниження продуктивності в довгостроковій перспективі.

У студентському віці важливо досягти балансу між внутрішньою та зовнішньою мотивацією, оскільки обидва джерела можуть сприяти академічному та професійному успіху. Викладачі та наставники можуть підтримати цей баланс, створюючи середовище, що сприяє досягненню цілей та пропонує конструктивний зворотний зв'язок. Мотивація — це дуже індивідуалізований фактор, на який впливає ціла низка чинників, включаючи особистісні риси, когнітивні здібності та досвід.

Отже, розуміння особливостей мотивації для навчальної та професійної діяльності у студентському віці є надзвичайно важливим. Висновки, зроблені на основі цього аналізу, підкреслюють необхідність правильного підходу до формування мотивації у студентському віці. Освітні та професійні установи повинні надавати пріоритет розвитку сприятливого середовища, яке задовольняє різноманітні вимоги та сприяє задоволенню психологічних потреб, а також покращення зовнішньої та внутрішньої мотивації. Майбутні дослідження повинні продовжувати вивчати багатогранні можливості мотивації в студентському віці, приділяючи особливу увагу ролі нових технологій та міркувань психічного здоров'я.

Список використаних джерел

1. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. Guilford Publications.
2. Wigfield, A., & Cambria, J. (2010). Expectancy-value theory: Retrospective and prospective. In *The decade ahead: Theoretical perspectives on motivation and achievement*. Emerald Group Publishing Limited.
3. Elliot, A. J., Dweck, C. S., & Yeager, D. S. (Eds.). (2017). *Handbook of competence and motivation: Theory and application*. Guilford Publications.

УДК 37.091.53-057.87

РУШІЙНІ СИЛИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

Власов В.І.

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Митцева О.С.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії
м. Харків, Україна

тел. +38(097) 041-89-01, e-mail: vitalii.vlasov@nure.ua

This work examines the driving forces of the educational process in modern higher education, focusing on four main factors: technological advancements, global mindset, personalized learning, and soft skills. Technological innovations have revolutionized learning, making education more accessible and efficient. The interconnected nature of the global landscape necessitates a global mindset, while the shift towards personalized learning addresses diverse student needs. Additionally, the increasing emphasis on soft skills prepares students for success in the ever-evolving job market. These factors collectively shape the future of higher education, ensuring its continued relevance and efficacy.

Навчальний процес у сучасній вищій освіті зазнав значних трансформацій за останні кілька десятиліть. Розвиток технологій, глобалізація та швидкозмінний ринок праці сприяли реформуванню освітніх систем у всьому світі. Входячи з цього, розглянемо рушійні сили освітнього процесу в сучасній вищій освіті, зосереджуючись на чотирьох основних факторах: технологічний прогрес, потреба в глобальному мисленні, попит на персоналізоване навчання та важливість Soft Skills.

Однією з основних рушійних сил освітнього процесу в сучасній вищій освіті є швидке зростання і поширення технологій. Технологічний прогрес трансформував способи доступу до інформації та її обробки, зробивши освіту більш доступною та ефективною. Наприклад, онлайн-платформи, відкриті онлайн-курси (англ. Massive Open Online Course) та системи управління навчанням (англ. Learning Management Systems) дозволили студентам навчатися у власному темпі та з будь-якої точки світу [1]. Крім того, використання інструментів на основі штучного інтелекту та віртуальної реальності відкрило нові можливості для інтерактивного навчання з ефектом занурення, подолавши розрив між теорією і практикою.

Глобалізація взаємопов'язала економіки, суспільства і культури, що робить необхідним для випускників мати глобальне мислення. Вищі навчальні заклади дедалі більше визнають важливість надання студентам знань, навичок і досвіду, які допоможуть їм орієнтуватися в різноманітних культурних і соціальних контекстах. Програми навчання за кордоном, міжнародна співпраця та включення глобальних перспектив у навчальні

програми стали невіддільними компонентами освітнього процесу. Розвиваючи глобальне мислення, вищі навчальні заклади готують студентів до кар'єри, яка виходить за межі кордонів і галузей.

Зростаюче визнання того, що кожен студент є унікальним, з різними стилями навчання, потребами та цілями, призвело до попиту на персоналізоване навчання. Персоналізоване навчання дозволяє студентам розвиватися у власному темпі та адаптувати свої освітні траєкторії відповідно до своїх інтересів та сильних сторін. Такий підхід може підвищити залученість, задоволеність і загальну успішність студентів. Вищі навчальні заклади все частіше впроваджують адаптивні технології навчання, моделі освіти, засновані на компетентностях (англ. *competency-based education models*), та гнучкі структури курсів, щоб задовольнити різноманітні потреби своїх студентів [2].

Оскільки ринок праці продовжує розвиватися, роботодавці приділяють все більше уваги *Soft Skills*, таким як комунікація, співпраця, критичне мислення та розв'язання проблем. Ці навички часто вважаються такими ж важливими для успіху на робочому місці, як і технічні знання. Визнаючи цей перехід, вищі навчальні заклади включають розвиток *Soft Skills* у свої навчальні програми та педагогічні підходи [3]. Групові проекти, аналіз конкретних ситуацій, стажування та позакласні заходи — все це методи, які допомагають студентам розвивати та вдосконалювати ці важливі навички.

Рушійними силами освітнього процесу в сучасній вищій освіті є технологічний прогрес, потреба в глобальному мисленні, попит на персоналізоване навчання та важливість *Soft Skills*. Ці фактори докорінно змінили підхід вищих навчальних закладів до викладання та навчання, забезпечуючи підготовку випускників до складного та швидкозмінного світу, з яким їм доведеться зіткнутися. Використовуючи ці рушійні сили, заклади вищої освіти можуть продовжувати адаптуватися та розвиватися, надаючи високоякісну та актуальну освіту для наступних поколінь.

Список використаних джерел

1. Deardorff, D. K. (2006). Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. *Journal of Studies in International Education*.

2 Gallagher, C., & Ji, L. (2020). Personalised Learning within Teacher Education: A Framework and Guidelines. In *Proceedings of the 6th International Conference on Information and Education Technology*.

3 Gibb, S. (2014). Soft skills assessment: theory development and the research agenda. *International Journal of Lifelong Education*.

УДК 004.032.26:378.018.43

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ВИКЛАДАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Євтушенко В.Р.

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Митцева О.С.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. +38(066) 288-01-86, e-mail: vladyslav.ievtushenko@nure.ua.

Considering the problems of teaching in institutions of higher education, the question arises: how to make the learning process more accessible and effective for students? One of the solutions to this problem can be the use of modern neural networks, in particular Midjourney and ChatGPT. The use of neural networks in education is becoming more and more popular because they can improve the quality of teaching and learning. Neural networks such as Midjourney and ChatGPT can be useful tools to improve the quality of teaching and ensure effective learning by students. In this report, we will look at exactly how these neural networks can be applied in higher education and how they can help improve the quality of teaching.

Останнім часом сучасні технології нейронних мереж стали необхідністю у різних сферах життя. Розглядаючи проблеми викладання у закладах вищої освіти, з'являється питання: як зробити процес навчання більш доступним та ефективним для студентів? Одним із рішень цієї проблеми може стати використання сучасних нейронних мереж, зокрема Midjourney та ChatGPT. Нейронні мережі, можуть стати корисними інструментами для покращення якості викладання та забезпечення ефективного засвоєння знань студентами [1].

Midjourney – це нейронна мережа, яка може генерувати реалістичні зображення з різних доменів, включаючи малюнки людей, тварин та пейзажів. Одним з можливих застосувань Midjourney є створення візуалізацій для викладання. Візуалізації можуть бути корисними для демонстрації концептуальних ідей та складних процесів, а також для створення цікавих та привабливих матеріалів для студентів. Завдяки Midjourney викладачі можуть створювати реалістичні зображення, які допоможуть студентам краще зрозуміти матеріал та забезпечити більш ефективну форму викладання.

Використовуючи Midjourney викладач може ввести ключові слова та попросити нейромережу згенерувати відповідні зображення, які демонструють складні концепції у простий та зрозумілий спосіб. Це може сприяти покращенню розуміння матеріалу студентами, а також підвищити інтерактивність уроків.

Нейронні мережі можуть також допомогти у викладанні технічних дисциплін, де важливо демонструвати процес розв'язання складних

задач [2]. Midjourney, наприклад, може бути використаний для автоматичної генерації відео, де демонструється процес розв'язання складної математичної задачі або розбору програмного коду. Це дозволить викладачам ефективніше донести інформацію до студентів та забезпечить більш глибоке розуміння матеріалу.

ChatGPT – це нейронна мережа, що є однією з найбільш популярних мереж для генерації текстів, що мають високу якість та природність мови. Вона має вигляд чат-бота та веде інтерактивний діалог з користувачем. Його використання може допомогти викладачам знизити навантаження на обробку великої кількості запитів та запитань студентів, а також забезпечити доступ до додаткової інформації та матеріалів для навчання.

ChatGPT може бути використаний для створення віртуальних асистентів, які допоможуть студентам знайти потрібну інформацію та відповіді на запитання. Це особливо корисно для великих курсів з великою кількістю студентів, де викладачам не завжди вистачає часу на відповідь на всі запитання.

Викладачі можуть використовувати ці мережі для автоматичної генерації тестових завдань, створення нових лекційних матеріалів або для розробки інтерактивних уроків, що дозволяє студентам більш ефективно засвоювати матеріал, збільшити інтерес до навчання і підвищити якість знань студентів.

Застосування сучасних нейронних мереж у навчальному процесі може принести значну користь для студентів та викладачів. Використання Midjourney та ChatGPT може забезпечити персоналізований підхід до навчання, що збільшує ефективність та доступність освіти. Додатково, такий підхід може допомогти студентам збільшити мотивацію до навчання та покращити їхні досягнення.

Загалом, використання сучасних нейронних мереж може мати значний вплив на викладання та навчання у закладах вищої освіти. Вони можуть допомогти створити більш інтерактивну та зрозумілу навчальну атмосферу, покращити розуміння складних концепцій та зробити навчання більш доступним для всіх студентів [3]. Однак, важливо пам'ятати, що використання технологій повинно бути розумним та обґрунтованим, та не замінити професійних знань та навичок викладачів.

Список використаних джерел

1. Grabisch, M. (2021). AI can help teachers in higher education. *Times Higher Education*.
- 2 Wang, S., & Woo, W. (2020). Enhancing teaching and learning in higher education with artificial intelligence: A review. *Smart Learning Environments*, 7(1), 1-17.
3. "The Future of Education: How AI and Machine Learning Will Change Education Forever". *Forbes*. 26 вересня 2018.

УДК 316.614:004.946

ОСОБИСТИЙ БРЕНД ІТ-СПЕЦІАЛІСТА

Соколова В.К.

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Митцева О. С.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

e-mail: viktoriiia.sokolova1@nure.ua, тел. (097) 886-94- 40

A personal brand is, quite simply, a presence—either online or offline—that represents you, your values, and what you have to offer. Your personal brand needs to be well thought-out, consistent, and true. No matter what field you're in, a personal brand allows you to communicate your expertise, your experience, and your personality all at once. Ultimately, this tells people who you are, what you're about, and why they should contact you. A personal branding statement tells people, in one or two sentences, who you are and what you're about. There are three key components: Your job title, your expertise or the niche you're zeroing in on, and something interesting about yourself—say, a special talent, or something unique that you bring to the table that could be helpful in your industry.

Сьогодні людина з гарною репутацією має більше шансів отримувати бажане: вищу зарплату, кращу роботу, вигідніші бізнес-партнерства тощо. Та щоб все це здобути, потрібно працювати над особистим брендом. Особистий, або персональний бренд — це сукупність асоціацій та думок, які виникають у людей, коли вони згадують людину чи обговорюють з іншими.

Принципи роботи бренду однакові для всіх сфер, відрізняються лише деталі. Особистий бренд – це інструмент пришвидшення досягнення професійних цілей: від кар'єрного зростання в корпорації до зміцнення довіри клієнтів, якщо працюєте з ними напряму. Таким чином, бренд «заходить» у двері поперед ІТ-спеціаліста та допомагає легше їх відчиняти. Коли люди знають, який ви спеціаліст, у чому ви компетентні, вони можуть до вас звернутися: запропонувати роботу, партнерство, колаборацію, інвестиції, попроситися до вас у команду тощо. Тому важливо проактивно формувати та управляти враженням про себе.

Переваги у тих, хто має особистий бренд:

- налагодження зв'язків та простіший пошук роботи завдяки впізнаваності;
- можливість зарекомендувати себе у певній ніші бізнесу;
- знаходити спільників у середині компанії, «продавати» свої ідеї, отримувати можливості чи бюджети;
- просування по кар'єрних шаблонах, бо, крім професійних навичок, також є репутація у широких колах, яка конвертується в більшу довіру;

- отримувати додаткові джерела доходу: консультування, менторство, викладання[2].

Ризики можуть виникнути, якщо:

- особиста публічна позиція з якогось питання не збігається з позицією роботодавця або клієнта;
- людина привертає «занадто багато уваги», на думку роботодавця;
- основна професійна діяльність відходить на другий план, а головним стає блогінг.

Насамперед треба чітко усвідомити, навіщо потрібен бренд, і зафіксувати цілі. Особистий бренд не має бути самоціллю, «брендом заради бренду».

З чого почати IT-спеціалісту, щоб будувати особистий бренд:

1. зробити аудит свого бренду;
2. проаналізувати професійний шлях;
3. проаналізувати конкурентів;
4. визначити цільову аудиторію;
5. обрати спосіб час від часу розповідати про професійне життя;
6. обрати показники, за яким визначатимете прогрес;
7. цінувати досягнуте;
8. давати собі право на помилку.

Під час роботи над особистим брендом поняття «увага» й «повага» не дорівнюють одне одному. Розвиток особистого бренду та утримання поваги спільноти можливе, тільки якщо розвиватись як професіонал, вивчати та пробувати нове, зростати горизонтально та вертикально.

Таким чином, професійний імідж – це образ, свідомо та цілеспрямовано створений штучним шляхом для досягнення суб'єктом в цілому бренд IT- спеціаліста. Особистий бренд – це інструмент, який слугує для досягнення власних цілей. Це – досвід та репутація, цілісний образ професіонала, який формують та намагаються донести до професійного оточення. На основі цього про нас думають, а роботу помічають.

Список використаних джерел

1. Що таке особистий бренд: із чого складається та як побудувати (2023). – Режим доступу до ресурсу: <https://bazilik.media/shcho-take-osobystyj-brend-iz-choho-skladaietsia-ta-iak-pobuduvaty/>.

2. Імідж сучасного спеціаліста: навч. посібник для студ. усіх форм навчання (2011) / упоряд.: Штанько В. І., Митцева О. С.; МОН України, ХНУРЕ. – Харків: ХНУРЕ.

МЕНТОРСТВО В ІТ-СФЕРІ

Тарасов Д.К.

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Митцева О.С.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. Філософії,

м. Харків, Україна

тел. +38(099) 510-13-91, e-mail: danylo.tarasov@nure.ua.

In the modern IT industry, mentoring is becoming more and more popular and plays an important role in the development of talented professionals. Mentoring helps beginners get the necessary experience and knowledge from experienced workers, which allows them to grow as professionals and solve complex tasks more effectively. In this article, we will consider the features of modern mentoring in the IT sphere and its advantages for the qualitative development of talented specialists.

Сучасне менторство в ІТ-сфері включає в себе не лише навчання конкретним технічним навичкам, але й використання різних методів навчання та розвитку м'яких навичок, таких як комунікація, лідерство та ефективність. Ментори не тільки діляться своїм досвідом, але й надають підтримку та навчають своїх учнів управляти емоціями та стресом, що дозволяє їм зосередитися на досягненні своїх професійних цілей [1].

Згідно з дослідженням компанії LinkedIn, 82% співробітників вважають, що менторство має важливе значення для розвитку кар'єри. Крім того, 89% молодих професіоналів, які працюють у ІТ-сфері, вважають менторство одним із ключових елементів для розвитку професійних навичок [2].

Один з основних принципів сучасного менторства в ІТ-сфері полягає у підході "відкритих дверей", що означає доступність та доступність ментора для спілкування та навчання. Цей підхід дозволяє ментору та учню спілкуватися на протязі робочого дня та вирішувати нагальні проблеми в режимі реального часу. Крім того, ментор може знайти більш ефективні методи навчання та ділитися цим зі своїм учнем, що робить навчання більш ефективним та корисним для обох сторін.

Інший принцип сучасного менторства в ІТ-сфері є висока динамічність та швидкий розвиток технологій. Нові інструменти та підходи до розробки програмного забезпечення з'являються щодня, і ментори можуть допомогти спеціалістам-початківцям швидше освоїти ці нові технології та прискорити своє професійне зростання за допомогою використання технологій та онлайн-інструментів для комунікації та навчання. Відеоконференції, вебінари та інші онлайн-інструменти дозволяють ментору та учню спілкуватися з будь-якої точки світу та дозволяють ментору показувати реальний приклад своєї роботи, що допомагає учневі краще зрозуміти складні технічні питання [3].

Також важливим елементом сучасного менторства в ІТ-сфері є постійне навчання та самовдосконалення ментора. Технології та інструменти швидко змінюються в ІТ-сфері, тому ментор повинен постійно оновлювати свої знання та навички. Ментор повинен бути готовим ділитися своїм досвідом та знаннями з учнями та постійно вдосконалювати свої навички навчання [4].

Як і в будь-якій іншій галузі, менторство в ІТ-сфері може проходити як формально, так і неформально. Формальне менторство, зазвичай, здійснюється через спеціальні програми, створені всередині компанії чи зовнішніми організаціями. Такі програми можуть включати тренінги, навчальні курси, регулярні зустрічі з менторами та інші активності.

Неформальне менторство, з іншого боку, може відбуватися у рамках повсякденної роботи та комунікації між колегами. У цьому випадку ментором може стати досвідченіший колега або навіть керівник, який готовий поділитися своїми знаннями та досвідом з тими, хто потребує допомоги [6].

Сучасне менторство в ІТ-сфері дозволяє підвищувати ефективність роботи та розвивати талановитих фахівців. Велика кількість підприємств та компаній вже використовують менторство в якості ключового елемента розвитку своїх працівників. Співробітництво з досвідченим ментором дозволяє початківцям швидше вивчати технології та отримувати більше можливостей для розвитку своєї кар'єри [5].

У заключенні можна зазначити, що сучасне менторство в ІТ-сфері є ключовим елементом розвитку талановитих фахівців. Використання новітніх технологій та методів навчання дозволяє менторам та учням спілкуватися та навчатися в будь-який час та з будь-якої точки світу. Такий підхід дозволяє зменшити витрати на навчання та підвищити ефективність навчання.

Список використаних джерел

1. Zander, R. S., & Zander, B. (2002). *The Art of Possibility: Transforming Professional and Personal Life*. Penguin Books.
2. Bungay Stanier, M. (2016). *The Coaching Habit: Say Less, Ask More & Change the Way You Lead Forever*. Box of Crayons Press.
3. Zachary, L. J. (2009). *The Mentee's Guide: Making Mentoring Work for You*. John Wiley & Sons.
4. Clutterbuck, D., & Megginson, D. (2019). *Techniques for Coaching and Mentoring*. Routledge.
5. Ensher, E. A., & Murphy, S. E. (2018). *Power Mentoring: How Successful Mentors and Proteges Get the Most Out of Their Relationships*. John Wiley & Sons.
6. Ferrazzi, K. (2005). *Never Eat Alone: And Other Secrets to Success, One Relationship at a Time*. Doubleday.

УДК 37.018:316.6

СТВОРЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА: РОЛЬ ВИКЛАДАЧА

Воропаєва К.А.

Науковий керівник – канд. пед. наук, Митцева О.С.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії
м. Харків, Україна

тел. (057) 702-13-54, e-mail: kseniia.voropaieva@nure.ua

Unfortunately, these days many students feel uncomfortable in the learning process due to lack of attention, poor teaching, and incorrect approaches to learning. This can lead to a decrease in knowledge and motivation to learn. Therefore, we believe that creating an optimal learning environment is the key to successful learning.

Навчальне середовище – це сукупність фізичних, соціальних, культурних та економічних умов, які впливають на процес навчання та розвитку студентів. Фактори, які впливають на навчальне середовище, включають потреби та інтереси учнів, їх різні стилі навчання, рівень знань та культурне походження.

Роль викладача в освітньому процесі полягає в наданні студентам необхідних знань та навичок, які є важливими для їхнього майбутнього кар'єрного успіху. Викладач повинен бути компетентним у своїй галузі знань, вміти створювати цікаві та змістовні заняття, давати зрозумілі інструкції та сприяти активному залученню студентів до навчального процесу.

Освіта у цивілізованому світі переживає глибоку внутрішню трансформацію. Змінюється не лише усталена століттями методологічна база, змінюється роль освіти в світових межах, відношення до освіти людей, зміщення цінностей як загальної, так і професійної освіти. Самоосвітній імпульс супроводжує людину впродовж життя, зокрема, і ціннісною зорієнтованістю освіти. Серед пріоритетів гуманістичних цінностей людина, як цінність, сама освіта, як цінність, чесність, гідність, повага до людей, прагнення миру між народами, співчуття, повага, людяність, співробітництво [1].

Щоб розібратись, як створити оптимальне навчальне середовище та покращити освіту, звернемося до факторів, які на нього впливають. На першому місці стоїть з'ясування потреб та інтересів студентів. Вони мають бути відображені в предметі, системах навчання та способах навчання.

Для того, щоб створити оптимальне навчальне середовище, викладач повинен розуміти, що студенти мають різний стиль навчання, різний

рівень знань та різні інтереси. Ще одним важливим аспектом є створення сприятливої атмосфери, де студенти можуть відчувати себе комфортно, із заохоченням до навчання. Для цього можна використовувати різні техніки, наприклад, спільна робота в групах, дискусії, рольові ігри, кейс-стаді. Вирішальним у реалізації компетентнісного підходу є розвиток освітнього середовища, яке дає змогу студентам набути навичок, необхідних для подальшої професійної діяльності. Таке середовище має бути практико-орієнтованим та спрямованим на розвиток творчих здібностей, аналітичного мислення та розвиток соціальних навичок [1].

Викладачі можуть скористатися перевагами сучасного програмного забезпечення та технологій, щоб створити якісне навчальне середовище. Онлайн-класи, веб-конференції, аудіо- та відеоконтент, цифрові підручники тощо – лише кілька прикладів. Використання цих засобів дозволяє забезпечити доступ до навчальних матеріалів з будь-якого місця та в будь-який час, зробити процес навчання більш інтерактивним та зацікавлюючим для студентів.

Для того, щоб забезпечити ефективний процес навчання, також важливо підтримувати зв'язок зі студентами та говорити з ними відкрито. Викладач має можливість зустрічатися зі студентами сам-на-сам, організовувати дискусійні групи, а також забезпечувати швидкий та якісний зворотній зв'язок.

Узагалі, роль викладача полягає в тому, щоб забезпечити студентам належний рівень освіти, сприяти їхньому розвитку та досягненню успіху, та допомагати їм знайти своє місце в суспільстві. А також, у створенні оптимального навчального середовища є складним та багатогранним процесом, який потребує уваги до різних аспектів.

Отже, за допомогою психолого-педагогічних знань та інноваційних підходів, викладачі можуть створити навчальне середовище, яке сприятиме ефективному навчанню та розвитку студентів.

Список використаних джерел

1. Вовк Л.П. (2002). Історія педагогіки у системі підготовки вчителя. Історія педагогіки у структурі професійної підготовки вчителя. Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського держ. пед. ун-ту. Кам'янець-Подільськ: Абетка-Нова. Вип.3. Т.1. С. 16-22.

УДК 37.018:316.6

ЕЛЕКТРОННЕ ПОРТФОЛІО ТА ЙОГО СПРИЯННЯ НАВЧАННЮ СТУДЕНТІВ

Ситнік Н.О.

Науковий керівник – канд. пед. наук, Митцева О.С.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії
м. Харків, Україна

тел. (057) 702-13-54, e-mail: nikita.sytnik@nure.ua

This work describes the benefits of e-portfolios in promoting student learning. One can regard an e-portfolio as a type of learning record that provides actual evidence of achievement. Learning records are closely related to the learning plan, an emerging tool which individuals, teams, communities of interest, and organizations use to manage learning. To the extent that a personal learning environment captures and displays a learning record, it may also operate as an electronic portfolio. E-portfolios, like traditional portfolios, can facilitate students' reflection on their own learning, leading to more awareness of learning needs.

Електронне портфоліо – це як продукт (цифрова колекція артефактів), так і процес (роздумів про ці артефакти та те, що вони представляють). Подібно до системи управління навчанням (LMS), електронні портфоліо існують онлайн і підтримують навчання студентів. Вони відрізняються від систем управління навчанням двома ключовими ознаками: володінням і контролем. В університетському курсі система керування навчанням контролюється або керується викладачем, який вирішує, хто має доступ, які інструменти вмикати та вимикати тощо. Завдяки е-портфоліо студент вирішує, хто може переглядати е-портфоліо, які артефакти додавати, як воно оформлено тощо. Як правило, студент втрачає доступ до LMS після завершення курсу, але е-портфоліо залишаються власністю студента після закінчення університету.

Е-портфоліо підпадає під теорію навчання, відому як соціальний конструктивізм, яка, зокрема, передбачає, що навчання відбувається найефективніше, коли студенти самі будують системи знань, а не просто мають представлену інформацію. Соціальний конструктивізм також припускає, що ще однією детермінантою ефективного навчання є те, що воно відбувається в соціальному контексті, тобто ми створюємо наші знання через діалог і взаємодію з іншими. Завдяки е-портфоліо процес рефлексії починається як індивідуальна діяльність, але стає соціальною через цикл зворотного зв'язку, коли викладач, однолітки, наставники та навіть члени сім'ї реагують на ці рефлексії та коментують їх. Створення е-портфоліо, а потім обмін ним з іншими – це щось на зразок розповіді історії, тобто історії подорожі навчання.

Оскільки е-портфоліо є діяльністю, орієнтованою на студента, у якій він може вільно обирати, які артефакти включити, і вільно міркувати над процесом свого навчання, вони сприяють залученню та мотивації. Дослідження залучення студентів до навчання свідчать про те, що коли студенти бачать, що у них є вибір щодо того, як навчатися, вони більше зацікавлені та мотивовані вийти за рамки простого отримання інформації, щоб спробувати зрозуміти предмет [1]. Е-портфоліо пропонує цю можливість контролювати студента та може підтримувати або сприяти глибокому навчанню, оскільки студенти можуть встановлювати зв'язки між навчанням, яке відбувається в різних контекстах. Дійсно, саме це визнання того, що навчання відбувається поза аудиторією, робить е-портфоліо привабливими для багатьох педагогів.

Деякі педагоги розглядають е-портфоліо, насамперед, як інструмент для генерування нового або глибшого навчання, тоді як інші розглядають їх як інструмент для оцінювання студентів і, відповідно, університетських програм. Ініціатива електронного портфоліо коледжу LaGuardia, наприклад, розрізняє е-портфоліо для оцінювання, де аудиторія є внутрішньою для закладу, а мета полягає в підтримці інституційної оцінки результатів, навчальні е-портфоліо, де аудиторією є самі студенти, а метою є допомога студентам перевірити та розміркувати про своє навчання та е-портфоліо про кар'єру/переведення, де зовнішня аудиторія, а мета полягає в тому, щоб надати студентам інструмент для демонстрації своїх досягнень роботодавцям або установам.

Оскільки е-портфоліо вимагають від студентів значних вкладень часу та енергії, важливо, щоб їх ретельно оцінювали, і щоб оцінювання суттєво сприяло остаточній оцінці студента за курс.

Іншими словами, е-портфоліо може бути особистим за своєю природою, але все ще піддаватися оцінці за об'єктивними стандартами.

Крім того, постійний формувальний зворотній зв'язок, залишений викладачем або іншими студентами, допомагає студентам підтримувати мотивацію працювати над своїм е-портфоліо, а також забезпечує зворотній зв'язок, щоб допомогти в подальших роздумах або інших доповненнях до їхньої роботи. У цьому випадку немає потреби виставляти оцінку за роботу, яку вони внесли – сформований зворотній зв'язок, який допоможе їм у навчальній подорожі, може бути дуже корисним.

Список використаних джерел

1. Entwistle, N. & Karagiannopoulou, E. (2014). Досягнення та інновації в університетському оцінюванні та зворотному зв'язку. Edinburgh University Press, Pp. 75-98.

УДК 37.018:316.6

ПРОБЛЕМАТИКА ВИКЛАДАННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Школін О.В.

Науковий керівник – канд. пед. наук, Митцева О.С.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії
м. Харків, Україна

тел. +38(050) 323-65-43, email: oleh.shkolin@nure.ua.

This work is devoted to discovering new and analyzing currently existing approaches to teaching fundamental mathematical subjects in a university. The goal is to compare two conceptual ways of presenting complex information: deductive (from general to particular) and inductive (from particular to general), and to select the best one considering the context of the subjects.

Викладання комплексних фундаментальних дисциплін завжди було складним завданням з точки зору засвоєння матеріалу слухачами. Особливу складність викладання мають фундаментальні математичні дисципліни з їх абстрактними теоремами та аксіомами, що досить важко запам'ятовуються та розуміються студентами вищих навчальних закладів. Цей факт стане більш очевидним, якщо ми проведемо порівняння з фізичними дисциплінами, де не завжди зрозуміла природа явища, але завжди існує можливість поставити експеримент (при доступному обладнанні) і поспостерігати явище, тим самим створити візуальний образ, а потім і зв'язок між ним та математичною моделлю, яка описує це явище. Саме наявність образу та його зв'язку з моделлю, на думку автора, є ключовою річчю в процесі якісного засвоєння матеріалу.

Автор не перший, хто помітив цю проблему та описав її в доступному вигляді. Серед трудів Анрі Пуанкаре, французького математика, можна знайти книгу "Наука і Гіпотеза"[1] (фр. La Science et l'Hypothèse), де задається наступне питання: «Сама можливість математичного пізнання здається невіршуваним протиріччям. Якщо ця наука є дедуктивною тільки за зовнішністю, то звідки в неї береться та досконала строгість, яку ніхто не наважується ставити під сумнів? Якщо навпаки, всі припущення, які вона висуває, можуть бути виведені один з інших за правилами формальної логіки, то яким чином математика не зводиться до нескінченної тавтології?»

Розмірковуючи про способи пізнання в математиці, протиставимо дедуктивний (від загального до часткового) та індуктивний (від часткового до загального) методи. Дедуктивний є висновком за правилами логіки, ланцюгом висновків, на самому початку якого знаходяться аксіоми –

постулати, які приймаються без доказів. Дедуктивний метод часто використовують при викладенні матеріалу математичних дисциплін. Піддаймо сумніву судження, що такий метод є основоположним для викладання матеріалу та зауважимо, що необхідність прийняття аксіом без доказів у дедуктивному методі впливає з індуктивного міркування: будь-який доказ вимушено спиратиметься на якісь твердження, і, якщо для кожного з них вимагати своїх доказів, ланцюжок вийде безкінечним. Чи означає це, що дедуктивний спосіб є лише ширмою, формалізацією індуктивного мислення?

Зазначимо, що силогістичний (тобто дедуктивний) висновок нездатний додати що-небудь до тих даних, які йому надають; ці дані зводяться до кількох аксіом, і крім них, нічого нового не можна було б знайти у висновках. Жодна теорема не повинна була б бути новою, якщо в її доказ не входила б нова аксіома [1]. Протиріччя, наведене у вигляді цитати на початку цього документа, вражає ще більше, якщо ми відкриємо якусь математичну книгу: на кожній сторінці якої автор висловлюватиме намір узагальнити вже відому теорему. Чи означає це, що математичний метод веде від часткового до загального, і яким чином можна називати його тоді дедуктивним?

Поставлені запитання приводять нас до думки, що математичний висновок сам у собі містить творчий процес і що, отже, відрізняється від силогізму. Але тим не менш, дедуктивна оболонка допомагає формалізувати результати, отримані індуктивним способом, і дає змогу побудувати стійку структуру, на яку можна зручно спиратися в наступних висновках: індуктивних або ж дедуктивних.

Цей результат ми можемо використати в якості фундаменту для побудови підходу викладання фундаментальних математичних дисциплін у закладах вищої освіти, а саме модифікувати курси, щоб зробити їх більш наглядними з точки зору створення образу досліджуваного об'єкта шляхом використання індуктивного методу там, де це можливо.

Список використаних джерел

1. Poincaré H. (1902) *La science et l'hypothèse*. Paris: Ernest Flammarion, Éditeur, 1917, 292 pp.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – МОДЕЛЬ ЧИ АНАЛОГ?

Кузьменко Д.С.

Науковий керівник – к.філос.н., доц. Покровський А.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,

м. Харків, Україна

тел. +38(095) 327-16-99, e-mail: dmytro.kuzmenko@nure.ua.

The rapid progress of technologies in the field of informatics and, in particular, artificial intelligence (AI) has raised a number of fundamental questions not only in a purely scientific and technical context, but also regarding the general relationship between AI and human intelligence, the status of artificial systems that reproduce certain higher functions of human consciousness. It is important to analyze the main differences between artificial and human intelligences, which stem from the fundamentally different architecture of AI and the natural brain, the highest function of which is the mental activity of a person and his ability to intellectual activity.

Розумовий інтелект людини – це одна із ключових компонент розуму, сукупність освоєних когнітивних інструментів, навичок, умінь їх адекватно застосовувати. Крім того, людині притаманний певний рівень емоційного інтелекту – це вміння визначати підтексти, сховані смисли, маніпуляції з боку співрозмовника завдяки зчитуванню його емоцій, міміки, жестів, пози. Інтелект людини розвивається у соціумі в процесі взаємодії з іншими людьми, обміну досвідом.

Одна з передових галузей комп'ютерних наук, штучний інтелект (ШІ), займається розробкою алгоритмів та програм, здатних імітувати здібності людського інтелекту. ШІ прагне створити системи, які можуть виконувати завдання, які традиційно вважалися притаманними людському інтелекту, такі як розпізнавання мови, обробка природної мови, аналіз даних, ігри та багато іншого [1]. Системи машинного навчання (основний підрозділ ШІ) автоматизували процеси у багатьох життєво важливих сферах, включаючи банкінг, ретейл, медицину, безпеку, промисловість та інше. Розвиток технологій ШІ призвів до значного прогресу у здатності штучних систем відтворювати певні когнітивні функції природного інтелекту людини. Цей прогрес полягає в тому, що розроблені людиною алгоритми в процесі функціонування формують модель, яка може емулювати різні функції інтелекту, дозволяючи штучному інтелекту виконувати інтелектуальні функції з високою точністю та ефективністю у межах певної предметної галузі, яку охоплюють закладені алгоритми, а також навчатися самостійно одночасно з виконанням цих дій [2].

Однак, незважаючи на значні досягнення в галузі ШІ, експерти все ще вважають, що він не може бути повною заміною людського інтелекту, бо відмінності між ними мають принциповий характер:

1. Принципово різна архітектура: всі базові операції у мозку та у нейронних сітках побудовані принципово по-різному. Саме тому принципово різною є навіть темпоральність процесів. Людина довго навчається, тому що мозок формує фізичні нейронні зв'язки, але мозок швидко «обчислює», коли нейронні структури вже сформовані.

В свою чергу, нейронні мережі штучного інтелекту мають попередньо визначену архітектуру, в якій ваги між нейронами встановлюються під час тренування на великих наборах даних, які працюють швидше, порівняно із звичайними нейронами. Одразу після тренування такі мережі можуть досить швидко виконувати вже «вивчені» функції, оскільки вони працюють на основі готових ваг та правил, встановлених під час навчання.

2. Чуттєвий рівень: базою для всіх інтелектуальних процедур людини є чуттєвий досвід. Базою ж для ШІ є алгоритми та логічні правила, що визначають їхню роботу. В свою чергу, ШІ в процесі своєї роботи базується на алгоритмах та правилах, що визначають його роботу.

3. Емоції і свідомість: людський мозок здатний відчувати емоції і має свідомість, тому функціонування мозку обумовлене емоційно і, завдяки свідомості, є цілеспрямованим.

4. Інтуїція та творчість: людина здатна сприймати та розпізнавати інформацію без свідомого аналізу й генерувати нетривіальні рішення та підходи на основі інтуїції – основи творчого підходу. Ця здатність заснована на неявному характері функціонування вищих форм розумової активності людини. Наявний ШІ функціонує за строго заданими алгоритмами, тобто є суто детермінованим.

Таким чином, ШІ може виконувати лише ті завдання, на які він був навчений, тоді як людина сама визначає собі цілі, формулює задачі та знаходить певні шляхи їх розв'язання. Вона здатна формувати цілісну картину реальності і творчо її модифікувати на основі інтуїтивного збагнення, «розуміння» цілого, використовуючи свій інтелект для вирішення лише певних задач.

При всьому наявному технічному прогресі штучне відтворення навіть природного інтелекту залишається непосильним завданням. Проте навіть той рівень, що досягнутий вже сьогодні, відкриває принципово нові горизонти не тільки для подальшого розвитку інформаційних технологій, але може бути значним кроком на шляху розуміння людиною своєї особистої природи.

Список використаних джерел

1. Christian, B. (2020) The alignment problem: Machine learning and human values. – W.W. Norton & Company.
2. Markoff, J. (2016). Machines of loving grace: The quest for common ground between humans and robots. – Ecco.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ

Манучарян К.Г.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Покровський А.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. +380973677178, e-mail: karen.manucharian@nure.ua

As Arnold Gehlen points out, man is an informationally redundant being, and it is institutionalized cultural forms that traditionally provide certain formats of identity. In virtual space, general requirements for identity are much more flexible and relative. This provokes an arbitrary construction of identity. But such constructed identities arise not from adaptation problems of reality, but from the arbitrariness of virtual space. Such an identity is only an imitation – as opposed to the real sources of identity, which are relevant in both dimensions because they are undeniably primary.

Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій, мережі Інтернет та практично вільний доступ до споживання і створення інформації для цивілізованого людства спровокували інформаційний вибух, який є безпрецедентним в історії і характеризує інформаційну епоху. Мова йде не тільки про зростання швидкісних та кількісних показників, але й про появу віртуальної реальності, тобто про якісну зміну соціокультурного середовища в якому людина комунікує, в якій взаємодіє із інформацією і формує свою ідентичність. Розвиненість засобів комунікації між людьми дозволяє певною мірою задовольнити на базовому рівні більшість соціокультурних потреб людини, які раніше вимагали багато ресурсів або довгих років підготовки. Оскільки людина вперше в історії стикається з такою інтенсивністю, різноманіттям, нев'язністю та багатоконтекстністю, то можна казати про те, що наявних механізмів взаємодії із нею може бути недостатньо для обробки, регулювання та орієнтування в глобальному інфополі.

Людина є інформаційно надлишковою істотою, оскільки немає вроджених алгоритмів адаптації, у тому числі і таких, що повинні оптимізувати сприйняття та обробку інформації з навколишнього середовища [1]. Як вказує Арнольд Гелен, функцію зняття надлишкової невизначеності стосовно навколишнього світу та відповідних дій в житті людини та суспільства виконує культура, яка містить загальні уявлення та орієнтири. Саме інституціолізовані культурні форми знімають надлишкове інформаційне навантаження. У тому числі інституціолізована культура надає і певні формати розуміння людиною себе, тобто її ідентичності.

Сьогодні інформаційна надлишковість, вочевидь, зростає разом із розвитком засобів комунікації, соціальних мереж та появи глобального

інфополя, але разом із тим ми можемо спостерігати деградацію соціальних інститутів та світоглядних систем, які традиційно домінували у культурному просторі. Виходячи з цього якщо під ідентичністю розуміти стійке уявлення про себе як про автономне буття, як про дійсне джерело власних вчинків, що має історію, як про члена певних соціальних груп і товариств, то вказана криза базових механізмів соціальної адаптації та загальна фрагментація культурного простору безумовно повинні призводити до кризи ідентичності. При цьому важливо вказати, що ідентичність не є простим конструктом. Вона є наслідком і засобом активного саморозпізнавання, тобто винайдення відповіді на принципове питання: хто я? [2]. Без адекватного формулювання стійкої відповіді на це питання індивід не може активно адаптуватись, орієнтуватись, вести соціальне життя та розвиватись, бо такі дії обов'язково потребують загальної цілеспрямованості.

В умовах віртуального простору загальні вимоги до ідентичності є значно більш гнучкими, відносними. Людині більше не треба здобувати досягненнями та кропіткою працею своє місце у культурному просторі і право на публічні заяви – вона отримує це право «за замовчанням» в момент реєстрації в мережі. В віртуальному просторі втрачають принципове значення практично всі базові компоненти ідентичності, що забезпечували підґрунтя традиційної комунікації – домінуючі статуси, національні, анатомічні, мовні, вікові та статеві ознаки. Це провокує свавільне конструювання ідентичності. І таке свавілля виявляється бажаним, особливо у ситуації хиткої ідентичності. Але такі сконструйовані ідентичності є фрагментарними, поверхневими та виростають не з об'єктивності адаптивних задач реальності, а із свавілля віртуального простору.

Інформаційна епоха пропонує «гру у ідентичність», і у цієї гри можуть бути певні позитивні наслідки – як і у будь-якої гри. Проте така ідентичність є лише імітацією, яка обмежена віртуальним простором – на відміну від реальних джерел ідентичності, які є актуальними в обох вимірах, оскільки є безумовно первинними і можуть легко конвертуватись у статуси віртуального простору.

Список використаних джерел

1. Гелен А. (1988). О систематике антропологии // Проблема человека в западной философии. – М.: Прогресс.
2. Покровский А.Н. (2014) Некоторые аспекты проблемы идентичности в условиях современного коммуникативного пространства. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – Харків. № 1142, С.112-118.

УДК: 130.2:124.2

ДІЯЛЬНІСНЕ РОЗУМІННЯ ПРОБЛЕМИ СЕНСУ БУТТЯ ЛЮДИНИ З ТОЧКИ ЗОРУ В.Е. ФРАНКЛА

Полозов М.О.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Покровський А.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. (057) 702-14-65, e-mail: d_philosophy@nure.ua

This work is devoted to the analysis of the problem of the meaning of human life from the point of view of Viktor Frankl. An objective activity idea of the meaning of human life is shown, an integral understanding of the meaning as the totality of all the consequences of human activity in the objective world, as a projection of the worldview on the objective conditions of an individual's life. The fundamental factors that determine the choice of the meaning of life, among which both objective natural conditions and sociocultural ideas, as well as personal components of the meaning of life, are indicated.

Питання про сенс буття є одним із головних питань у філософії, бо стійкі уявлення про сенс особистого життя є важливою умовою цілісності самого цього буття. Сам сенс є інтегральним вектором життя людини, він задає найбільш загальні суб'єктивні орієнтири діяльності. Сенс, у такому розумінні, є певною проекцією світогляду людини у просторі її соціального буття. Він є унікальним і специфічним тому, що він повинен і може бути здійснений лише цією людиною і тільки тоді, коли вона досягає розуміння того, що могло б задовольнити її власну потребу в сенсі.

Формування стійких уявлень про сенс особистого життя залежить не лише від соціокультурних факторів, які через соціалізацію впливають на формування особистості, а й від природних чинників, до яких людина, як член популяції, повинна бути адаптована. На вибір сенсу життя впливають певні об'єктивні обмеження: природний відбір як самих носіїв сенсу життя, так і суспільства, де переважає той чи інший сенс життя [1]. Серед природних чинників необхідно розглядати не лише зовнішнє середовище, а й природу самої людини, з усіма її особливостями, потребами тощо.

Саме в межах такого розуміння Віктор Франкл говорить: «Справжній сенс життя потрібно відкривати у навколишньому світі, раніше ніж у самій людині або її власній душі. Буття людини завжди скероване до чогось або до когось іншого, – чи це сенс, який потрібно здійснити, чи інша людська істота, з якою потрібно зустрітися. Що більше ви забуваєте про себе, віддаючись виконанню справи чи любові до іншої людини, то більш людяним ви стаєте і тим повніше реалізуєте себе.» [2].

Франкл особливо наголошує, що смисли не вигадуються, не створюються самим індивідом – їх треба шукати і знаходити. Бо інакше такий сенс можна вважати штучно створеним суб'єктивним уявленням або

взагалі безглуздям. Але знайти сенс – не кінцева мета людини. Потрібно ще здійснити його.

Таким чином, Франкл відстоює об'єктивне і діяльнісне розуміння сенсу. Якщо людина пасивна, то не можна говорити про раціональне управління поведінкою та прагнення знайти сенс. Але якщо ж вона цілеспрямовано активна, то ця активність не є абстрактною, і вона завжди виявляється в конкретній об'єктивній ситуації життя. Причому, для цього людина серед великої кількості своїх можливих дій обирає ті, які вона вважає найбільш доцільними та корисними.

Людина існує у світі, де все взаємопов'язано, тому в силу цього будь-яка її дія або бездіяльність об'єктивно має той чи інший результат. Розуміння результату як сенсу є суб'єктивним, але само прагнення об'єктивно зумовлено притаманною людині потребою в цілісності та відкритості свого буття, що й розкривається в сенсі. Саме завдяки прагненню до реалізації сенсу свого життя людина відкривається для глибинних відносин зі світом та іншими людьми. Звідси стає зрозумілим, що сенс життя людини – це сукупність всіх наслідків його існування в об'єктивному світі.

Тому можна виділити три головні чинники, що уможливають набуття сенсу, його інтеграцію у світоглядну структуру особистості:

1. Взаємоузгодженість – коли людина бачить структуру та взаємозв'язок між суб'єктивними хвилюваннями та зовнішнім світом, розпізнає в них зрозумілі закономірності.

2. Цілеспрямованість – коли людина усвідомлює свої цілі, основні задачі та напрямки у житті.

3. Значущість – коли в людини є відчуття, що вона робить свій внесок у загальну справу та змінює ситуацію на краще.

Отже, сенс буття людини не може бути суто особистісним, бо він знаходиться в діяльності, яка завжди відбувається в об'єктивному просторі природних та соціокультурних факторів. Така діяльність повинна відповідати об'єктивним умовам середовища, сприйматися іншими людьми, зворотній зв'язок із якими через їхні позитивні реакції і може наповнити людину відчуттям осмисленості особистісного існування. А для того, щоб людина могла сама визначити чи повідомити про сенс свого існування, знайшла своє призначення відповідно до своїх здібностей, зробила своє життя максимально потрібним, плідним та корисним, їй потрібна чітка уява про сенс та призначення свого життя.

Список використаних джерел

1. Козаченко, О.О. Стиль життя: основні підходи до визначення // Вісник Львівського університету, Вип. 3. – С. 5–13.

2. Франкл В. (2016). Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. — Харків: «Клуб Сімейного Дозвілля».

**ПРОЯВИ КОНФОРМІЗМУ У СУЧАСНОМУ
ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ**

Черепакха М.О.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Покровський А.М.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. Філософії
м. Харків, Україна

тел..+38(093)4882419, e-mail:mark.cherepakha@nure.ua

Modernity is characterized by the wide implementation of information technologies in the field of communication. In this new communication space, certain changes are taking place, which the basic forms of interaction of the individual with the social environment undergo, and, first of all, this concerns such a psychosocial phenomenon as conformism. Problematic consideration of the essence of this phenomenon is one of the significant tasks of modern social psychology.

Кожній людині притаманна така риса, як зміна поведінки або переконань в результаті реального або уявного тиску групи. Така поведінка є проявом психосоціального феномену, що отримав назву конформізму. Конформізм це важливий механізм колективного регулювання поведінки індивіда, його адаптації; проте в певних умовах він може призводити до негативних наслідків, причому як для самої особи, так і для колективу [1]. В умовах інформаційного суспільства у просторі Інтернету стрімко сформувалось нове комунікативне середовище, специфічними ознаками якого є анонімність, відсутність традиційних ієрархій та авторитетів, зменшення ролі традиційних посередників та «соціальних фільтрів», необмеженість, мінливість та доступність комунікації [2]. Тому актуальним є дослідження тих специфічних змін, яких зазнають у цьому новому просторі комунікації базові форми взаємодії особистості з соціальним оточенням, і насамперед це стосується саме конформізму. Значний внесок у вивчення конформізму внесли дослідження соціальних психологів Соломона Аша [3] та Стенлі Мілгрема [4], які продемонстрували його сутність та механізми. Ці дослідження мають важливе значення для розуміння того, як ми приймаємо рішення та як ми можемо змінити свою поведінку залежно від певного розуміння контексту. Соломон Аш дослідив звільняючий вплив групи (ліберативний ефект) та довів, наскільки важко людині опиратися тиску групи, якщо навіть група висказує вочевидь невірні твердження [3]. Найбільшого значення набули дослідження Стенлі Мілгрема, які продемонстрували принципову залежність поведінки індивіда від соціального контексту та впливу інших людей. Мілгрем виявив та систематизував чинники, що обумовлюють конформну поведінку, а саме легітимність авторитету, інституційний авторитет, емоціональне віддалення та звільняючий вплив групи.

По-перше, легітимність авторитету. Авторитетність ґрунтується уявленнями про легітимність та компетентність джерела конформного впливу. Наприклад, одним із проявів конформізму як в віртуальному так і в реальному просторі є наслідування модних трендів. Люди намагаються слідувати за тим, що «вважається» популярним і модним, навіть якщо це не відповідає їх власним уподобанням. Часто люди наслідують поведінку інших користувачів, вони намагаються повторювати дії інших, навіть якщо це не відповідає їхнім принципам.

По-друге, інституційний авторитет. В реальному повсякденному житті авторитети, які підтримуються різними інститутами, також мають соціальну владу. Тобто людина здатна спиратися в формуванні своєї думки на репутацію певних установ. Деякі люди можуть конформуватися до думки та дій офіційних інституцій, таких як уряд чи поліція, навіть якщо це може суперечити їхнім власним переконанням.

По-третє, емоціональне віддалення. Ця умова дуже чітко проявляється у інтернет-просторі, де панує анонімність та принципова алокальність (відсутність просторової прив'язки індивіда) комунікації. Відчуженість у таких умовах є ще більш вираженою, ніж у реальному житті, де безпосередня присутність всіх учасників комунікації може певним чином обмежувати агресію через співчуття.

По-четверте, безпосередній вплив групи. Саме прагнення бути «нормальним» та демонстрація цієї «нормальності» оточуючим і є головним фактором конформізму. Принципово важливо, хто саме формує уявлення про цю «нормальність», хто є суб'єктом, що її впроваджує та підтримує. У інтернет-просторі таким суб'єктом частіше за все є анонімна аудиторія певного ресурсу, яка і виступає у якості колективного суб'єкта і підтримує ілюзію загального схвалення. Людині важко протистояти загалу саме тому, що загал і є та інстанція, що стверджує норму. Але, на відміну від реальних соціальних груп та колективів, віртуальні інтернет-аудиторії можуть з легкістю ставати об'єктом маніпулятивного тиску через ті самі інструменти, що були розглянуті вище. І вже через примусовий тиск аудиторії маніпулятори можуть створювати певні умови, що будуть впливати на окремих учасників комунікації через механізми конформності. В цьому контексті інтернет-комунікація здається більш вразливою для маніпуляції поведінкою через конформну схильність індивіда.

Список використаних джерел

1. Майерс Д. (2016). Соціальна психологія. – Прайм-Євроснак.
2. Покровский А.Н. (2014). Некоторые аспекты проблемы идентичности в условиях современного коммуникативного пространства. The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series "Theory of Culture and Philosophy of Science; № 1142. С. 112-118.
3. Аш С. (1952). Соціальна психологія. – Наука.
4. Мілгрем С. (2019). Підкорення авторитету. – Альпіна.

КНИГА ЕНОХА

Ганич О. К.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Старікова Г.Г.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. Філософії
м. Харків, Україна
e-mail:oleksii.hanych@nure.ua

The thesis is devoted to one of the most important apocryphal texts that contain many details about divine visions, prophecies, and ancient myths about the creation of the world and the end of the world. In its content, The Book of Enoch is important for many religious traditions, including Judaism, Christianity, and Islam. However, it also has great interest for philosophers and religious researchers who study it from philosophical, sociological, and historical perspectives.

Дослідження стародавніх текстів мають велике значення для розуміння історичного та культурного розвитку нашої цивілізації. Такі дослідження дають можливість поглибити нашу свідомість про корені нашої культури та зберегти їх для майбутніх поколінь. Окрім того, розуміння стародавнього світогляду дозволяє нам зрозуміти основи нашої сучасної культури та менталітету, що робить такі дослідження актуальними у будь-який час.

Книга Еноха – це єврейський апокриф, який був складений між третім століттям до нашої ери та першим століттям нашої ери. Цей псевдоепіграф приписують старозавітному патріарху Еноху, якого Бог допустив на небо і показав таємниці космосу. У текстах розглядаються різноманітні філософські теми, зокрема, природа Бога, походження зла, майбутній суд і доля праведних і нечестивих.

Окрім того, що ці стародавні тексти містять у собі такі концепції, як космологія, ангелологія, езотеричні знання про божественні сили та інші, вони також дають опис багатьох біблійних подій з іншої, раніше невідомої, точки зору. Це робить Книгу Еноха популярною не тільки серед сучасних культурологів, але і серед християн.

З точки зору свого відношення до філософії, Книга Еноха піднімає низку запитань та ідей, які цікавили філософів протягом всієї історії. Наприклад, тексти представляють складну космологію, яка включає кілька рівнів небес та ієрархію ангелів з іншими надприродними істотами.

Крім того, Книга Еноха містить видіння останнього суду, під час якого праведні відділяються від нечестивих, а останні караються за свої гріхи. Це піднімає питання про природу справедливості, покарання та спокути, які були центральними у філософії з давніх часів і продовжують бути темами філософських досліджень сьогодні.

Говорячи про покарання, не можна не згадати концепцію, прийняту більш пізнім християнством – ідею пекла. І хоча пекло як місце покарання померлих грішників було присутнє в деяких релігійних традиціях задовго до Книги Еноха, саме тут вперше згадується поняття вогненної кари.

Текст досліджує проблему зла, представляючи його міфічне пояснення, яке стосується занепалих ангелів та їхніх нащадків, нефілімів. Це породжує питання про природу зла, його походження та зв'язок із людською діяльністю. А проблема зла — одне з найдавніших і найдовільніших філософських питань. Занепалі ангели, Вартові, навчили людей безчесним речам, магії, створенню зброї. Але також і відкрили небесні таємниці: астрономію, створення ліків з рослин, бачення того, що знаходиться позаду тебе. Згодом земля наповнилась кров'ю, а шляхи людей сповнилися розпусти, що і призвело до Повіні.

Але серед ідей пекла, сходження ангелів на землю, додавання контексту Повіні є ще одна концепція, набагато цікавіша. Коли Енох досліджував Рай, Бог відкрив Еноху багато інформації стосовно небесних тіл та інших таємниць неба. У їх розмові підіймаються питання про зрілість народу Землі, про силу крові, про невчасне вивільнення істини, що стає ерессю та призводить до занепаду людства. Вартові поділились інформацією, що знали самі, але їм не було відкрито і маленької частинки тих таємниць, що ховає небо. Ця концепція може відсилати нас до вчення Платона про ейдоси і два різних світи.

Отже, Книга Еноха ввела у християнство поняття пекла як вогняного покарання. Концепція Вартових була прийнята не так добре, хоча і стала канонічною у Ефіопській православної церкві. А ідея вчасності знань привертає увагу людей і досі. Взагалі, після знайомства з цим стародавнім текстом складається враження, що вже у ті давні часи люди володіли досить детальною інформацією про Всесвіт, але ще не змогли втілити її у конкретні і змістовні поняття, натомість, за звичаєм, користуючись міфологічними метафорами. Тому знайомство зі стародавніми уявленнями про світ залишається цікавим і для сучасної людини.

Список використаних джерел

1. Книга Еноха (под редакцией Андрея Вестника). online: Андрей Вестник, 2013.
2. Лурье В. М. (2009). Метатрон И Прометая: Вторая Книга Еноха На Перекрестке Проблем. *Universum Hagiographicum* / ред. А. Mouraviev. Piscataway, NJ, USA, 2009. С. 371–407. URL: <https://doi.org/10.31826/9781463216306-025> (дата звернення: 28.03.2023).

УДК 141.319.8:316.324.8

ВИКОРИСТАННЯ СОФІСТИЧНИХ ПРИЙОМІВ У ПУБЛІЧНОМУ ВИСТУПІ ТА СУПЕРЕЧЦІ

Деркач У.Ю.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Старікова Г.Г.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. +38(096) 010-29-01, e-mail: uliana.derkach@nure.ua

Sophists were not limited in their speeches only to topics in which they were aware. For them, there were no topics they could not dispute, because their skill reached such a level that they were able to talk about completely unknown things to them and still impress upon listeners and the opponent. The Sophist rhetoricians did not focus on identifying the truth, but the most important thing for them was to prove their case.

Софізми — це міркування, засновані на навмисному порушенні законів логіки, навмисні помилки в аргументації або критиці. Вважається, що широке використання софізмів характерне молодшим софістам (Фразімах, Критій, Алкідам, Лікофрон, Полемон, Гіпподам [4].

Софісти не обмежувались у своїх промовах лише темами, у яких вони були обізнані. Для них не існувало тем, з яких вони не змогли б вступити в суперечку, адже їхня майстерність досягала такого рівня, що їм вдавалось говорити про зовсім невідомі їм речі та однаково переконувати слухачів та противника у своїй рації. Головною метою було підібрати підхід до аудиторії, догодити їй і пристосувати свою промову до неї. Ритори-софісти не робили акценту на передачі вищої істини, а найважливішим для них було довести свою рацію.

Аргументи, які ми застосовуємо у спорі, можна поділити на дві великі групи. До першої групи входять аргументи, що стосуються предмету спору, тези, яка захищається або критикується. Їх називають аргументи до справи, їх кваліфікують як коректні, саме вони повинні застосовуватися в раціональній суперечці. Аргументи другої групи не стосуються суті справи, вони не спрямовані на обґрунтування або критику тези суперечки, їх застосовують лише з однією метою – одержати перемогу в спорі. Такі доводи отримали загальну назву аргументи до людини. Аргументи такого типу вважаються некоректними, їх застосування свідчить про те, що суперечка зі спору заради істини (діалектичної суперечки) перетворюється на спір заради перемоги (еристичну суперечку).

Розглянемо одні з найпоширеніших софізмів, що використовуються під час суперечок:

1. Аргумент «від авторитету» – це коли людина використовує авторитетні джерела або експертів, щоб підтвердити свою точку зору,

навіть якщо це не завжди обґрунтовано. Наприклад, "Я згоден з цим поглядом, оскільки це підтверджено висновками провідних експертів в галузі" [2].

2. Аргумент «до абсурду» є поширеною формою аргументу, який має на меті показати, що твердження правильне, показавши, що помилковий, неспроможний або абсурдний результат випливає з його заперечення, або щоб показати, що твердження помилкове, показавши, що помилковий, неспроможний або абсурдний результат випливає з його прийняття. Наприклад, «Скелі мають вагу, інакше вони б висіли в повітрі» [1].

3. Аргумент «солом'яного чоловічка» – суперечливий прийом, що полягає у створенні враження спростування слабшого аргументу, ніж пропонований опонентом, фактично спростовуючи аргумент, який не був висунутий цим опонентом. Тобто висловлюється позиція, яку легко заперечити, а потім вона приписується опонентові. Наприклад, якщо супротивник говорить, що він проти підвищення податків, але після цього вказує на те, що потрібно збільшити бюджет на освіту, то використання аргументу «солом'яного чоловічка» може полягати у тому, щоб заявити, що супротивник не підтримує освіту [3].

4. Аргумент «коловорот» – це коли людина повторює ту саму ідею або тезу, щоб довести свою точку зору. Наприклад, «Наш план є оптимальним, оскільки він має всі необхідні параметри оптимального плану».

Таким чином, можна зробити висновок, що хоч софісти й були переконані, що немає однієї істини, а існують різні думки, рівні між собою за значущістю, та «істиною» стає лише та думка, що буде більш переконливо доведена ритором, а використання софістичних прийомів у суперечці може бути досить ефективним, але це також може бути неетичним та шкідливим. Софістичні прийоми не ґрунтуються на на об'єктивних судженнях і фактах, а викривлюють інформацію з метою підтримки певної позиції. Їх використання може призвести до порушення етики ведення суперечок та порушити здоровий діалог між сторонами, призвести до непотрібної конфронтації та напруги відносин між учасниками диспуту.

Список використаних джерел

1. Доведення до абсурду URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Доведення_до_абсурду (дата звернення: 04.04.2023).
2. Звернення до авторитету URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Звернення до авторитету](https://uk.wikipedia.org/wiki/Звернення_до_авторитету) (дата звернення: 04.04.2023).
3. Опудало (логіка) – URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Опудало_\(логіка\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Опудало_(логіка)) (дата звернення: 04.04.2023).
4. Софісти –URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Софісти> (дата звернення: 04.04.2023).

ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ

Іванченко А. М.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Старікова Г.Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

E-mail: anna.ivanchenko@nure.ua

This article is written about an important topic, namely the problem of identity in the information age. The problem of identity is very relevant and is currently being studied by researchers at the departments of philosophy and psychology, and in the past, Ukrainian writers have touched upon these topics. The topic is very important for young people and other generations who are in search of themselves. That's why I decided to consider this topic and express my opinion on the topic and the solution to this problem.

Пошук ідентичності завжди супроводжує людину, але увагу дослідників цей феномен привернув не так давно. Цим питанням займаються психологи та представники філософської антропології, та й для пересічної людини подібна проблема іноді стає дуже нагальною і навіть болісною. Для когось ідентичність – це пошук своєї унікальності та можливості відкрити себе для світу. Хтось сприймає це як можливість розчинитися у натовпі та бути непомітним. З точки зору психології ідентичність – це ототожнення себе з іншими особистостями, свідомо чи ні. Але ідентичність кожного із нас, якою б вона не була, має вплив на наш світ, на наше життя та майбутнє.

Найбільш поширена проблема ідентичності серед підлітків або людей, що знаходяться у стані кризи. Свою ідентичність вони шукають у таких напрямках, як орієнтація, національна приналежність, політичні погляди, релігія, субкультура, хобі, робота тощо. Проблема виникає тоді, коли ці люди перестають відповідати собі на просте питання: «А хто я у цьому світі та де моє місце?». Це питання зазвичай виникає через розвиток людини та проблеми, які оточують її кожен день, якщо це доросла людина. Але якщо це дитина, то проблема ідентичності виникає у періоди розвитку, які впливають на становлення власного “Я”.

Також ця проблема може ускладнюватися ще й тим, що ми живемо у інформаційну епоху у якій існує інфопростір (або просто інтернет). Інфопростір дуже впливає на наше життя, ми кожен день заходимо у соціальні мережі, дивимося фільми чи переглядаємо новини, тобто постійно перебуваємо у інформаційному потоці. Інформаційний потік дає забагато інформації для людини, яку її мозок не завжди в змозі сприйняти та усвідомити через її великий обсяг. У соціальних мережах ми бачимо різне життя людей, зазвичай успішних чи тих, хто займається улюбленою

справою, і це також дає нам поштовх, аби повернутися до запитання про власну ідентичність. Отже, інформаційний потік може спричиняти проблему під час ідентифікації людини як особистості, що може призвести до загострення питання про ідентичність.

Сучасні дослідники пропонують різні варіанти вирішення цих питань.

По-перше: інформаційний потік ми можемо навчитися фільтрувати, для цього розроблено спеціальні курси на кшталт «Проблеми інформаційної безпеки», у яких людині допомагають звільнити її інфополе та вивільнити місце для необхідної та корисної інформації. З цими курсами знайомлять школярів та студентів, також всі, кому це необхідно, можуть ознайомитися з ними в інтернеті.

По-друге: проблема ідентичності існувала не лише у наші часи, а й у минулому. Тому для ідентифікації себе ми можемо використовувати читання літератури. Питання ідентичності піднімали такі відомі письменники, як Шевченко («І мертвим, і живим, і ненародженим»), Симоненко («Ти знаєш, що ти – людина?»), Костенко («А й справді, крилатим ґрунту не треба...»). Вірш Шевченка розкриває нам думки про нашу ідентичність національну, Симоненка – про зовнішню, Костенко – про внутрішню.

По-третє: проблемою стає ідентифікація себе як людини, яка хоче бути схожа на інших та проживає «не своє життя». Ця ситуація виникає через існування уявних ідолів та стереотипів у суспільстві, які з новітніми технологіями ще більше тиснуть на особистість. Найголовніше у цьому випадку не забувати про власне Я, до якого ми маємо прислухатися, і лише тоді ми будемо унікальними, бо якщо жити так, як хоче суспільство, ми можемо зруйнувати себе та свою ідентичність.

Отже підводячи підсумки, щоб не зруйнувати ідентичність в інформаційну епоху, ми маємо навчитися фільтрувати потік інформації, звертатися до літератури та не забувати про власне “Я”.

Список використаних джерел

1. Збірник Національного університету біоресурсів і природокористування України. URL: <https://nubip.edu.ua/node/82220> (дата звернення: 07.04.2023).

2. Ідея унікальності людської особистості в поезії В. Симоненко «Ти знаєш, що ти людина?». URL: <https://vasylsimonenko.org/tvory/ideya-unikalnosti-lyudskoyi-osobystosti-v-poeziyi-v-symonenko-ty-znayesh-shho-ty-lyudyna/> (дата звернення: 07.04.2023).

3. Вірші Ліни Костенко: найкраща поезія на всі випадки. URL: <https://liza.ua/uk/materialyi-na-ukrainskom-yazyike/lina-kostenko-svyatkuye-89-richchya-10-krashhih-virshiv-poetesi/> (дата звернення: 07.04.2023).

УДК 162.141.319

ВИКОРИСТАННЯ ДЕДУКТИВНИХ ТА ІНДУКТИВНИХ ЛОГІЧНИХ УМОВИВОДІВ У СИСТЕМАХ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Мащенко А.Р.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Старікова Г. Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії, м.
Харків, Україна

тел. 067-12-43-076, e-mail: anastasiia.mashchenko@nure.ua

Nowadays the artificial intelligence systems tend to expand. Inferences play an important role in process of implementing the artificial intelligence systems, such as expert systems. Inferences are basement for creating systems of logical rules, which are based on the processing of raw data and knowledge to obtain conclusions. This work considers the integration of deductive and inductive reasoning with particular suite of rules in artificial intelligence, which allows to ensure the efficiency and accuracy of decision-making.

Одним із засобів представлення знань є апарат формальної логіки, в якому розробляються методи виведення з низки істинних суджень шляхом умовиводу нового судження, що називається висновком. Судження в логіці вивчаються з точки зору форми, що дозволяє виділяти певні елементи, які можуть бути замінені в судженнях будь-якими іншими елементами. Таким чином, заміна елементів, визначених словами, на символічні позначення дозволяє побудувати узагальнені судження.

Логічні умовиводи – це процес отримання з вихідних фактів нових фактів за заданими правилами. Існує декілька типів логічних умовиводів, таких як індукція, дедукція, інтуїція, абдукція, евристика та інші, в експертних системах реалізовані деякі з них.

1) Дедуктивні логічні умовиводи, в яких отримуються висновки на основі таких методів:

a. Modus ponens (метод, що підтверджує) працює за формулою: якщо А, то В. А. Звідси В.

b. Modus tollens (метод, що заперечує) базується на формулі: якщо А, то В. В є хибою, тому А є хибою.

c. Syllogism (силогізм, міркування) складається з трьох тверджень: двох засновків та одного висновку. Якщо А, то В. Якщо В, то С. Отже, якщо А, то С.

d. Contraposition (контрапозиція) працює за формулою: якщо А, то В. З цього випливає: якщо В є хибою, то А є хибою.

На основі правила модус поненс с заснований прямий метод умовиводів, який реалізується за допомогою перетворення певних фактів проблемної області в значення умов правил, з чого генеруються висновки, які стають новими фактами за умови їх істинності. В експертних системах даний метод використовується шляхом введення даних та фактів, якщо

факти відповідають правилам, то система робить умовивід та виводить нові факти. На основі правила модус tollens заснований зворотний метод умовиводів. Він дозволяє визначити хибність умови правила при відомій хибності його висновку. Цей тип умовиводу використовується для розкриття причинно-наслідкового зв'язку, для пошуку відповіді на запитання, шляхом аналізу відповідей.

Індуктивні логічні умовиводи – це виведення загальних висновків із конкретних даних або прикладів. Такий вид умовиводів використовується в штучному інтелекті для встановлення причинно-наслідкових зв'язків та побудови моделей на основі цих даних. За Джоном Стюартом Мілем виділяються наступні принципи індукції:

е. Принцип єдиного розходження: якщо після введення якогось фактору з'являється, а після його видалення зникає відоме явище, за умови, що ніяка інша обставина не була введена чи видалена, то можна вивести, що зазначений фактор складає причину явища.

ф. Принцип єдиної подібності: якщо всі обставини явища, окрім однієї, можуть бути видалені без знищення цим явища, то ця обставина і є причиною явища.

г. Принцип єдиного залишку: якщо з певного явища видалити ту його частину, яка є наслідком відомих причин, то те, що залишилось в явищі, є наслідком інших причин.

Індуктивні умовиводи дозволяють виводити загальні правила з великого набору даних, однак недостатньо репрезентативні дані можуть привести до помилкових висновків, тому індуктивні та дедуктивні умовиводи використовуються разом для забезпечення повної інформаційної бази. Отже, використання умовиводів є важливим елементом розробки систем штучного інтелекту, які забезпечують прийняття рішень на основі існуючих даних з покращенням ефективності та точності роботи систем. Однак, слід розуміти, що використання умовиводів має певні обмеження та не завжди гарантує точність та надійність роботи системи. Тож при розробці системи з використанням умовиводів варто проводити її ретельний аналіз та проектування, забезпечуючи надійність та безпеку.

Список використаних джерел

1. Субботін, С. О. (2008). Подання й обробка знань у системах штучного інтелекту та підтримки прийняття рішень. Запорізький національний технічний університет.

2. Lenko, V., Pasichnyk, V., & Shcherbyna, Y. (2017). Knowledge representation models. Вісник Національного університету Львівська політехніка, (864), 157-168. <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jul/13788/21.pdf>

3. Poole D., & Mackworth A. (2019) Artificial Intelligence: Foundations of Computational Agents. Cambridge University Press.

УДК 141.319.8:161

СУДЖЕННЯ ЯК ЛОГІЧНА ФОРМА МИСЛЕННЯ

Новіков Ю.Ю

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Старікова Г.Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії

м. Харків, Україна

тел. +38(050)7758129, e-mail: yurii.novikov@nure.ua.

This work is devoted to the study of the concept of judgment, as well as the form of logical thinking. The concept of judgment, the forms of representation of judgments, terms and their relationship in judgment, the material realization of judgments are considered. The main types of judgments are considered in more detail and their examples are presented.

Судження – це думка, яка стверджує або заперечує властивість об'єкта, дію об'єкта, наявність або відсутність якоїсь ситуації або відносини між об'єктами. Судження, яке розглядається разом з реченням, що виражає його, називається висловлюванням. Якщо речення – це лінгвістичний вислів, група слів, що виражають думку, а судження – це думка, в якій щось стверджується або заперечується, то висловлювання – це судження, яке виражене мовою.

Оскільки судження стверджує або заперечує щось, воно складається з двох частин: те, про що йдеться у судженні, і те, що мовиться у судженні. Те, про що йдеться, вважається вже відомим на момент заяви – це суб'єкт (S) судження, а те, що мовиться, є новою інформацією, яку містить це судження, воно називається предикатом (P) судження.

Судження є однією із форм абстрактного мислення, його матеріальною реалізацією є мова, конкретніше – речення. Хоча будь-яке судження реалізується у реченні, не всі речення виражають судження. Із усієї множини речень (розповідні, питальні, окличні) лише розповідні виражають судження. Наприклад, судженнями не є наступні речення: «Хто сьогодні спізвився на лекцію?», «Принеси книжку!». Судження не може існувати поза реченням, зв'язок судження з реченням не однозначний. Одне і те ж судження може бути виражено різними реченнями, а одне речення може виражати різні судження. Судження також може бути або істинним, або хибним. Істинним називається таке судження, яке правильно відображає дійсність, відповідає тому, що є насправді. Хибним є судження, яке неправильно відображає дійсність.

Існують різні підходи до класифікації суджень, в них використовуються різні суттєві ознаки цієї форми мислення. Перш за все, судження можна поділити на прості і складні. Простим називають судження, яке не має самостійних частин, якщо відняти будь-яку частину, то вона не буде судженням, а вихідне судження, як цілісний об'єкт зруйнується («Книга є джерелом інформації»). Складне судження

складається із двох або більше простих суджень, що пов'язані логічними сполучниками, а кожна із його частин буде окремим судженням («Розбій і грабіж – це злочини» прості судження «Розбій – це злочин», «Грабіж – це злочин» поєднуються логічним сполучником «і»).

За характером ознаки, яка представлена предикатом судження, розрізняють такі види суджень: атрибутивні, судження про відношення, судження існування. Атрибутивним судженням називається такий вид простих суджень, в яких йдеться про притаманність суб'єкту якихось властивостей, або про відсутність цих ознак у суб'єкта. Предикат – це ознака-властивість, наприклад: «Людина виділяє вуглекислий газ при видиху». Суб'єкт – поняття «людина», предикат – ознака-властивість «виділяє вуглекислий газ при видиху».

Атрибутивні судження поділяються на види за якістю і кількістю. За якістю виділяють стверджувальні («Злочин є суспільно небезпечним вчинком») і заперечувальні («Жоден мій приятель не має посвідчення водія») атрибутивні судження. За кількістю розрізняють одиничні (суб'єктом виступає одиничне поняття; формула: $S1 \in P$), загальні (суб'єктом є загальне поняття: «Трапеція є геометричною фігурою»), часткові (суб'єкт представляє частину класу досліджуваних предметів) атрибутивні судження.

Судження про відношення стверджують або заперечують зв'язок між двома, трьома і більше суб'єктами. Предикат в них – ознака-відношення, суб'єкт – відповідно два, три поняття тощо. Наприклад, «Дмитро Іванович і Віктор Петрович дружили». «Дружили» – предикат, а пара понять «Дмитро Іванович», «Віктор Петрович» – суб'єкт.

Судження існування відображають існування або неіснування якогось об'єкта або класу об'єктів. У судженнях існування предикат виражає наявність об'єкту, представляє ознаку «бути існуючим». Наприклад, «Проблема польоту на Марс існує», «Кентаври не існують».

За якістю логічної зв'язки виділяють стверджувальні ($S \in P$) і заперечувальні ($S \notin P$) атрибутивні судження. Оскільки кожне судження є або стверджувальним, або заперечувальним, загальна класифікація множинних суджень виглядає наступним чином: загальностверджувальне судження (А) (будь-який $S \in P$; «Всі кити живуть у воді»); часткостверджувальне судження (І) (деякі $S \in P$; «Деякі ссавці живуть у воді»); загальнозаперечувальне судження (Е) (жоден $S \notin P$; «На суші не живе жоден кит»); частковозаперечувальне судження (О) (деякі $S \notin P$; «Більшість ссавців не є морськими тваринами»).

Ми бачимо, що різні типи суджень виконуються різні функції у пізнавальній діяльності людини, тому аналіз і дослідження всіх відомих різновидів судження залишається актуальним для сучасної логіки.

УДК 141.319.8:316.324.8

WHATABOUTISM ЯК РИТОРИЧНА ТАКТИКА

Онищенко М.Г.

Науковий керівник – к. філос. н., доцент Старікова Г.Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,

м. Харків, Україна

тел. +38(050) 283-94-15, e-mail: mykyta.onyshchenko@nure.ua.

Rhetorical tactics refer to techniques used for persuasion, influence, or manipulation of an audience. When used ethically and effectively, rhetorical tactics can be a powerful tool for conveying ideas and persuading an audience. However, not all rhetorical tactics are created equal, and some can be manipulative or harmful to productive discourse. Whataboutism involves deflecting criticism by pointing out flaws or shortcomings in other countries or situations. By creating a false equivalence between two unrelated problems, it can be difficult to hold anyone accountable for their actions.

Риторичні тактики стосуються технік, які використовуються для переконання, впливу або маніпулювання аудиторією [1]. При етичному й ефективному використанні риторичні тактики можуть бути потужним інструментом для передачі ідей і переконання аудиторії. Наприклад, політик може використовувати такі риторичні прийоми, як повторення, риторичні запитання або метафори, щоб надихнути та мотивувати своїх прихильників або створити відчуття терміновості навколо певної проблеми. Однак не всі риторичні тактики створені однаково, а деякі можуть бути маніпулятивними або шкідливими для продуктивної дискусії.

Whataboutism («якщо доїзм») — це риторична тактика, яка використовувалася різними політичними режимами протягом історії, але насамперед її асоціюють із Радянським Союзом часів Холодної війни [2]. Сам термін з'явився в 1970-х і 1980-х роках як спосіб опису цієї тактики, яка передбачала відвернення критики дій Радянського Союзу шляхом вказівки на вади чи недоліки інших країн, зокрема Сполучених Штатів.

Whataboutism є прикладом логічної хиби, яку можна вивести з риторичного методу. Цей тип виникає, коли особа намагається відвернути критику, порушуючи непов'язану проблему, часто з наміром змістити фокус з початкової теми. Наприклад, припустімо, що особа А критикує певну політику або дію, здійснену особою Б. Замість того, щоб адресувати критику безпосередньо, особа Б може відповісти, сказавши щось на кшталт: “Ну, а коли особа А зробила X, Y і Z? Це було так само погано!” Таким чином, особа Б намагається відвести фокус від початкової критики та натомість створити хибну еквівалентність між двома непов'язаними проблемами, коли всі дії розглядаються як однаково припустимі чи неприпустимі [3]. Через це може бути важко притягнути будь-кого до

відповідальності за свої дії, оскільки будь-яку критику можна відхилити, вказавши на чийсь помилки.

Whataboutism може бути особливо згубною формою хиби *ad hominem*, яка передбачає атаку на характер або мотиви особи, яка висуває аргумент, а не відповідь на цей аргумент [4]. Відволікаючи критику таким чином, люди можуть уникнути необхідності визнавати чужий аргумент, що може призвести до контрпродуктивності суперечки.

Це може розчарувати іншу особу, проти якої застосовано *whataboutism*. Вона відчує, що її проблеми не почуті та не розглянуті. Якщо така особа сама вдасться до згаданої тактики, розмова може швидко вийти з-під контролю, оскільки кожен учасник намагатиметься перевантажити опонента прикладами минулих помилок. Це може створити коло звинувачень і відхилень, з якого важко вирватися, оскільки кожна людина стає більш закріпленою на своїй власній позиції та стає менш готовою слухати іншу.

Зрештою, *Whataboutism* додатково можна вважати різновидом *pop sequitur*, оскільки він часто передбачає наведення аргументу, який логічно не випливає з початкового твердження, що обговорюється. Іншими словами, він створює недійсний аргумент, коли висновок не випливає логічно з передумов, навіть якщо самі передумови можуть бути істинними.

Щоб протистояти *whataboutism*, ви повинні зберігати спокій і не змінювати тему. Згодом вам доведеться безпосередньо виділити застосування опонентом тактики *whataboutism* і назвати її такою, якою вона є. Наприклад, ви можете сказати щось на кшталт: «Я розумію вашу точку зору, але *whataboutism* не є продуктивним способом вирішення проблеми. Давайте триматися теми та обговорювати її конструктивно».

Достатньо раціональний опонент прийме ваші занепокоєння та згодом повернеться до початкового питання. Але той, хто не зацікавлений у вирішенні конфлікту, продовжить застосовувати некоректну риторику задля власної вигоди. У такому разі ваша суперечка поступово безпечно вщухне, закінчившись нічим.

Список використаних джерел

1. Corbett, E. P. J. (1990). *Classical rhetoric for the modern student*. New York: Oxford University Press
2. Edward Lucas. *The Katyn Deniers*. *The Economist*. Взято другого квітня 2023 року з: <https://www.economist.com/news/2007/11/02/the-katyn-deniers#monday>
3. Benjamin Curtis. *Whataboutism: Behind the Deflecting Tactic in Arguments*. *Flaglerlive*. Взято другого квітня 2023 року з: <https://flaglerlive.com/176623/whataboutism-explained/#gsc.tab=0>
4. Walton, Douglas N. (2001). *Argumentation Schemes and Historical Origins of the Circumstantial Ad Hominem Argument*.

УДК: 141.319.8:316.324.8

ЧОМУ МИ ПРАГНЕМО ДО ДОСКОНАЛОСТІ, ЯКЩО ВОНА НЕ ДОСЯЖНА?

Чепенко Д.Р.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Старікова Г.Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії
м. Харків, Україна

тел. +38(073)-308-47-14, e-mail: diana.chepenko@nure.ua.

This article explores the human desire for excellence and the paradoxical nature of this desire. Despite the recognition that perfection is unattainable, people continue to strive for it, often leading to frustration and disappointment. This article examines various philosophical perspectives on the concept of perfection, including those of Nietzsche. Although the pursuit of perfection can never be fully realized, it can serve as a catalyst for personal growth and self-improvement.

Переконаність у тому, що вдосконалення, як власне, так інших людей, є тією метою, до якої має прагнути людина, має назву «перфекціонізм». Вперше цей термін був використаний в ХІХ столітті. Прихильники перфекціонізму іноді вважають, що вдосконалення людини є не тільки її моральним завданням, а й сенсом всієї людської історії. До таких прихильників можна віднести знаменитих філософів Г.В. Лейбніца, Е. Шефтсбері, М. А. Кондорсе, Х. Вольфа, І. Канта, В. Паулі та інших.

Про вдосконалення людини також говорять концепції, які розвивають ідеї надлюдини, наприклад, Ф. Ніцше у своїй роботі «Так казав Заратустра», а також прихильники марксизму, однак при цьому всі вони пропонують такі засоби досягнення даної мети, з якими ортодоксальні перфекціоністи ніколи не погодились би.

Ф. Ніцше завжди прагнув створити власну «модель», інакше кажучи «архетип» нової людини. В основі «моралі панів», на думку Ніцше, повинні лежати такі принципи:

- «цінність життя» є єдина безумовна цінність;
- існує природна нерівність людей, обумовлена відмінністю їх життєвих сил і рівнем «волі до влади»;
- сильна людина вільна від моральних зобов'язань, вона не пов'язана ніякими моральними нормами.

Сам мислитель був категоричним супротивником будь-яких форм панування масової свідомості. Його надлюдина – гармонійна особистість, в якій поєднуються фізична досконалість, високі моральні й інтелектуальні цінності. Ніцше доволі часто заявляв, що надлюдина – це не те, з чим народжуються, а те, що необхідно виростити самому. І в цьому полягає мета всього людства. Надлюдина – це мета, яку потрібно досягти, щоб повернути людині втрачений сенс буття. Саме слово «надлюдина» Ніцше,

до речі, запозичив з «Фауста» Гете, але вклав у нього абсолютно інший, свій зміст.

«Книга для всіх і ні для кого» – так звучить підзаголовок «Заратустри» Ніцше. Головна думка твору – «Людина – це те, що треба подолати». Не розвинути, не зберегти, не примножити, не зрозуміти чи ще щось. Ні – подолати, згубити, щоб створити місце для надлюдини – тієї, що прийде, але ще в дорозі. «Я ходжу серед людей, як серед уламків майбутнього», – говорив Заратустра. «— Я скажу вам, хто така надлюдина. Людина — це те, що треба здолати. Що ви зробили, аби її здолати? Всі істоти досі створювали щось вище від себе, а ви хочете стати відпливом цієї великої повені й ладні скоріше вернутись до звіра, аніж здолати людину? Що для людини мавпа? Посміховище або нестерпний сором. І тим самим має бути людина для надлюдини — посміховищем або нестерпним соромом. Ви пройшли шлях від хробака до людини, та багато чого у вас залишилося ще від хробака. Колись ви були мавпами, але й досі ще людина є більшою мірою мавпа, ніж декотрі з мавп. Навіть наймудріше із вас — це всього лиш незлагодна і мішанина рослини й химери. Та хіба я кажу вам ставати химерами чи рослинами? Надлюдина — це суть землі. І нехай ваша воля промовить: хай надлюдина стане суттю землі!» [2].

Ніцше вірив, що вдосконалення людини в усіх її формах можливе, він показав у своєму творі весь шлях, який проходить людина до «вищої стадії». Згідно до Ніцше, воля до влади – це не просте прагнення до панування сильного над слабким, але і прагнення зробити слабого сильним. Слабкість відносна і визначається, з одного боку, положенням людини серед інших людей, а з іншого боку – ступенем самопізнання особистості. Особистість вільна і сильна, якщо вона усвідомлює себе особистістю, що може надходити і надходить відповідно до цього усвідомлення. Але усвідомлення не тільки індивідуальне, воно ще соціально і історично. І тільки при виконанні всіх цих умов ми маємо дійсно вільну і моральну людину, що живе у вільному і моральному суспільстві. Вища людина повинна вести людство до досконалості, аж до повної її здійсненності. Вона повинна відновити в собі всі якості людини, подолати її відчуженість, здійснити ідеал цілісної людини, поставити її на місце Бога. Проте людина не знає, що значить стверджувати і самостверджуватися. Їй здається, що це означає розуміти і витримувати випробовування, і чим важчі вони і частіше їй дістаються, тим краще. Для людини реальним є все те, що давить і гнітить. Для неї критерієм активності виступають всі ті, хто перебуває під пресом життєвих обставин, напружується з усіх сил. Піднесена або вища людина готова і до себе поставитися суворо й твердо, вшановуючи суворість і недоступність.

Список використаних джерел

1. Ницше Ф. (2005). Так говорив Заратустра. Харків: Фолио.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Балаба С.О.

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Старікова Г.Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. +38(099) 625-37-81, e-mail: sofiia.balaba@nure.ua.

The report examines the issue of personality adaptation in the context of an information society from a psychological perspective. It is argued that the development of technology and the increase in information flow affect a person's mental state. Factors that influence personality adaptation to the information environment, such as social media, online games, technical innovations, and others, are analyzed. The positive and negative aspects of using information technology and its impact on human psychology are highlighted. Methods and techniques that can help in adapting to the conditions of the information society are discussed.

Умови інформаційного суспільства відкривають нові можливості, але також викликають складнощі в адаптації особистості до інформаційного середовища. В зв'язку зі збільшенням інформаційного потоку та розвитком технологій, психічний стан людини зазнає впливу, що може викликати стресові реакції, такі як залежність, порушення сну та інші психологічні проблеми. Тому з'являється необхідність розуміння психологічних аспектів адаптації людини до інформаційного середовища. Фактори, які впливають на адаптацію особистості, потребують ретельного аналізу.

Одним з головних факторів є соціальні мережі. Вони можуть бути корисними для спілкування, знайомств, отримання інформації, проте також можуть спричинити залежність, порушення соціальних норм та викликати негативний вплив на психічний стан людини. Крім того, онлайн-ігри є ще одним фактором, який впливає на адаптацію особистості до інформаційного середовища. Ігри можуть бути корисними для розвитку креативності та когнітивних навичок, але також можуть викликати залежність та призводити до втрати контролю над своїм часом та занепаду реальних соціальних зв'язків.

Проте, важливо враховувати також позитивний вплив інформаційних технологій. Він полягає у зручності та швидкості отримання інформації, покращенні комунікації, збільшенні кількості можливостей для саморозвитку та саморозвитку. Однак створення нових інформаційних технологій іноді призводить до ефекту інформаційного перевантаження,

коли людина не в змозі опрацювати всю отриману інформацію, і це призводить до стресу та інших негативних наслідків для психічного здоров'я. Також під час використання інформаційних технологій особистість може відчувати ізольованість та віддаленість від інших людей, що може призводити до порушення психічного благополуччя.

Розуміння аспектів адаптації допоможе особистості впоратися зі складнощами, що виникають у процесі взаємодії з інформаційним середовищем та досягти успіху у різних сферах життя. Важливим елементом в цьому є розвиток психологічної стійкості та здатності до емоційного регулювання, що допоможе особистості впоратися зі складнощами, що виникають у процесі взаємодії з інформаційним середовищем.

Ще одним важливим аспектом є формування цифрової грамотності. Це означає, що особистість повинна вміти ефективно використовувати цифрові технології та інформаційні ресурси, а також розуміти ризики та проблеми, пов'язані з їх використанням. Розвиток цифрової грамотності допоможе особистості ефективніше працювати з інформацією, захищати свої особисті дані, розуміти технологічні тенденції та зміни в суспільстві. Також, важливим психологічним аспектом адаптації особистості є розвиток критичного мислення. Особистість повинна бути здатна аналізувати та оцінювати інформацію, яку вона отримує з різних джерел, розуміти, які з них є достовірними та корисними, а які – ні.

Отже, розвиток психологічних аспектів адаптації особистості до умов інформаційного суспільства є важливим завданням, яке потребує уваги як з боку особистості, так і з боку суспільства в цілому. Для досягнення успіху в цьому процесі важливо розвивати навички цифрової грамотності, критичного мислення та психологічної стійкості. Ці навички допоможуть особистості ефективно використовувати ресурси та можливості інформаційного суспільства, а також досягати успіху у різних сферах життя.

Список використаних джерел

1. Рогова, Т.І. (2018). Психологічні проблеми інформаційного суспільства: сучасний стан та перспективи досліджень. Наукові записки НаУКМА. Психологія та педагогіка, 204, 105-108.

2. Фоміна, Н.М. (2016). Інформаційна культура як фактор адаптації особистості в умовах інформаційного суспільства. Психологія і суспільство, 2, 23-29.

3. Чернишова, О.В. (2019). Вплив соціальних мереж на психічний стан особистості. Психологія сьогодення: збірник наукових праць.

4. Школьна, О.О. (2015). Інформаційний вплив на особистість: психологічні аспекти. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія "Психологія", (54), 26-31.

УДК316.42:004

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Головко А.С.

Науковий керівник – доктор технічних наук Соловйова К.О.

Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. соціальної інформатики,
тел. (057) 702-14-88) e-mail: sinthesium@gmail.com, тел. 0(98) 2885240

Truth is not changeable. True, this is what happens in the process of transformation of values in the information society.

Истина – не змінна. Правда, це те що відбувається в процесі трансформації цінностей в інформаційному суспільстві.

Ми увійшли в епоху трансформації, коли наука доступна всім, де фундаментальною цінністю є знання, які орієнтовані на спільні, культурні, суттєві закономірності картини світу, світогляду, що ширше ніж релігія, та має стратегічне значення навіть в процесі трансформації. Для цього потрібна переорієнтація свідомості людства на концептуальну модель стійкого розвитку, біосфероцентричність. Трансформація, це виклик і потребує суттєвих якісних змін, бо пробуджує незалученні частини людської психіки. Ієрархічність поняттєвої структури свідомості підкреслюється в працях багатьох психологів. Це створена побудова ієрархічної мережі понять, так званої «піраміди знань» – найважливіша ланка у проектуванні інтелектуальних систем. В "піраміда знань", кожний наступний рівень служить для виходу на наступний рівень об'єднання і поглиблення знань у предметній області. Таким чином можливо наявність декілька рівнів поняттєвих структур. Основна особливість природного інтелекту та пам'яті, когнітивних здібностей людини зокрема, це пов'язаність усіх понять у деяку мережу, яка складається з нейрохімічних реакцій, узагальнених оцінок і висновків, що підкріплюються щоденними рішеннями. Це ланцюгова реакція. Наприклад в традиційному уявленні буття Великого Вибуху – Всесвіт створився з єдиного Космічного яйця (Правь, Славь, Явь, Навь). Це нейромодель, всі моделі РАЗОМ – Всесвіт. "Теорія Всього" (Theory of Everything) прагне об'єднати всі чотири фундаментальні сили природи в одну єдину теорію. Зараз, такої теорії ще не існує, але існують різні моделі. Коректніше говорити про глибину розуміння, ніж про об'єктивність знання. Розуміння – це співтворчість, процес тлумачення об'єкта з погляду суб'єкта. Розуміння завжди відносно, оскільки це синтез двох сенсів своє-чуже. Це складний і неоднозначний процес взаємодії, що відбувається в глибинах людської свідомості й потребує мобілізації всіх інтелектуальних та емоційних здібностей людини, продуктом чого є увесь науковий апарат. Екологічне мислення – мислення без шкоди. Маючи філософське мислення, можна припустити,

що людина ділиться знаннями, коли саморозвивається, так само і суспільство розвивається та формується. Коли розвиваємося і пізнаємо – формуємо нейронну сітку, на якій записані погляди і установки. Таке мислення може спростити, пояснити, зрозуміти там де відбуваються суперечки, обійти не відомі ланки, або створити нові медіатори, поєднати. Філософія має широкий світогляд на різноманітні аспекти людської дійсності, знання про світ та може забезпечити загальну мову та поняття, що сприяє співпраці між дисциплінами. Дає можливість науковцям спілкуватися між собою та злагоджено розв'язувати складні питання, розгледіти проблеми з різних ракурсів та підходів. Це середовищем для трансдисциплінарного підходу, та дослідженню. Філософія може допомогти науковцям розуміти та аналізувати соціальні та етичні виміри своїх досліджень та технологій, що дозволить здійснювати наукову роботу з урахуванням екологічних наслідків та принципів. Закон ноосфери встановлює фундаментальні цінності збереження та розвитку життя на планеті, та визначає напрям розвитку підходів до створення різних стратегій управління природними ресурсами, технологічного розвитку та соціально-економічного прогресу. Знання – основні та важливі ресурси взаємообміну для успішної, ефективної комунікації в інформаційному суспільстві та в будь-якій сфері. Інформаційне суспільство має величезний вплив на економіку, культуру, науку, політику та інші сфери життя. А прибуткові корпорації використовуючи ІАІС, які орієнтовані на загальному світогляді, можуть бути важливою складовою інформаційного суспільства, це створить умови для екологічної конкуренції.

Прагнення класифікувати, систематизувати об'єкти, явища, ідеї або інформацію за певними критеріями або категоріями лежить в основі усіх форм взаємодії. Саме це є в народних традиціях, в яких укладене було ідеальний порядок речей у загальному понятті РОД і може відображати зв'язок між різними об'єктами або групами об'єктів, а також різноманітність та спорідненість різних елементів у світі. Але традиції загублені і затерті. Завдяки дослідженню та вивченню їх, можливо знайти нові способи розвитку та збереженню цінностей в сучасному світі, тим самим продукувати майбутнє. Це може бути корисним джерелом знань для того, щоб зрозуміти, які цінності та підходи до життя можуть бути корисними у майбутньому.

Науково-дослідницький установчий цент “РІД” – сприяє створенню більш ефективних експертних систем, що є «синтезом різних віровчень та сучасних наукових досягнень»[1], для злагодженого роз'яснення складних проблем, включає взаємодію між різними галузями знань і підходами.

Список використаних джерел

1. 25-й Міжнародний молодіжний форум «Радіоелектроніка і молодь у ХХІст». Зб. матеріалів форуму. Т.7,10. Харків: ХНУРЕ. 2021. 208 с.

УДК 316.7:004.8

IMPACT OF A LANGUAGE MODELS ON AN EDUCATION AND ACADEMIC SPHERE

Student – Ivan Synenko.

Scientific adviser: Oksana Parfonova,

PhD Associate professor of the Department of Foreign Languages of Kharkiv
National University of Radio Electronics

Kharkiv National University of Radio Electornics, Department of Computer
Engineering

Kharkiv, Ukraine

tel. +38 (067) 879 38 06 email: ivan.synenko@nure.ua.

This work is devoted to the specification of using language models and chat-bots in scientific writing, in education, describing dangers, that it may contain, some opportunities of using language models the and social features that became clear in light of this using.

ChatGPT chat-bot, developed by OpenAI company, gained great popularity in recent months, getting more than a hundred million users just in January. This makes ChatGPT the most fast-spread program in history. ChatGPT can perform a variety of tasks: it can collect and compose the data on chosen theme, create texts on chosen theme, write a message in tone specified by a user, edit a text, changing words according to the request, it can also solve given tasks. It has already made significant impact on education sphere. Many students use ChatGPT to write essays or reports. It creates a problem in control of quality of education – people could get diplomas that are not confirmed by real knowledge, by the means of using ChatGPT.

The impact of the chatbot on the academic sphere is somewhat less. Authors of some scientific research papers have included ChatGPT in the list of authors, but recently the journal Nature has banned this practice[3]. This is because ChatGPT is only an application, so it cannot be held the responsibility for errors, plagiarism or academic dishonesty.

The scientific research goal is to find regularities and to obtain verifiable knowledge thorough the honest study of verifiable facts. ChatGPT cannot invent anything new, it only compiles the data from its database. Moreover, as a language model, simulating the ability to learn language from context, it exhibits unexpected errors and high tendency to fabricate facts. For example, when a researcher Song-Gong Kim asked the chat-bot to write an article and then generate a list of sources [1], ChatGPT, following all the rules of sourcing, sent list of four entirely fictional studies by fictional scientists.

But can it be useful?.. It is strange, but yes... All users note the extraordinary speed of a text generation, while the texts mostly remain neutral and factually correct. ChatGPT, if requested, can annotate and comment the text, collect lists of literature that are available on the chosen topic and even make a

general overview of the state of science in some field, highlighting where there are unclear or unworked points. (However, we should note that ChatGPT does not critically analyze the sources, leaving the assessment of their quality to a user.) ChatGPT can also make drafts and edit the text. So, ChatGPT is a great time-saving tool that can replace simple texting that doesn't require creativity or special professional writing skills.

However, a human specialist must check a text in final – because ChatGPT is firstly a language model, it puts writing good-looking texts above all else, and therefore even during editing it can distort some facts. The specialist who writes the article using ChatGPT must control its' actual contents, because the facts make the value of the article. Also, for the purposes of scientific integrity, it should be indicated that the article is written using language models, to let the reviewers know the source of possible errors.

ChatGPT challenges academic sphere by allowing people who don't really know the subject to get an academic degrees and produce large volumes of articles with questionable actual value. In order to preserve academic integrity and the goal of science – the search for reliable information about the world – a mechanism of control is still to be created. Firstly, more attention should be paid not to an external design, but to the actual content and originality of the articles (neural networks imitate the external qualities of the text well, but the texts created by ChatGPT show a lack of originality), so it is necessary to strengthen scientific editing to control the quality of the articles. Some researchers have proposed creating neural network that will analyze the text for ChatGPT patterns (though it will also detect factually valuable articles that were edited with ChatGPT for the means of time-saving), so professional scientific editing should remain the last resort.

ChatGPT pose the question to humanity – what to do with a large amount of easily automated "intellectual" work and whether it is needed at all and also makes us pay attention to the content, not to the form. Language models turn us to the question of the meaning of our current social (especially educational) institutions that now can be easily tricked by programs.

References:

1. Salvagno, M., Taccone, F.S. & Gerli, A.G. Can artificial intelligence help for scientific writing?.. *Crit Care* 27, 75 (2023). Дата звернення – 14.03.23. [<https://doi.org/10.1186/s13054-023-04380-2>]
2. Seong-Gon Kim. Using ChatGPT for language editing in scientific articles. *Maxillofac Plastic and Reconstructive Surgery* 2023 Dec; 45(1): 13. Published online 2023 Mar 8. doi: 10.1186/s40902-023-00381-x
3. Stokel-Walker C. ChatGPT listed as author on research papers: many scientists disapprove. *Nature*. 2023; 613(7945):620–621. doi: 10.1038/d41586-023-00107-z.

АНАЛІЗ ПРОХОДЖЕННЯ ТЕСТУ ТЮРІНГА

Прочухан Д.В.

Науковий керівник – д. т. н., зав. каф. КІТС Руденко О.Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,

м. Харків, Україна

e-mail: dmytro.prochukhan@nure.ua

The article deals with the problem of the possibility of creating a machine with human thinking on the example of the Turing test. The attempts of scientists to successfully pass the experiment in the period from the date of its creation to the present time are analyzed. Both relatively successful attempts and failures are considered. Various aspects of the experiments are critically analyzed. Conclusions are made regarding the successful passing of the Turing test in accordance with the initial formulation of the problem.

Проблема створення штучного інтелекту наразі є актуальною для філософів, що намагаються дати відповідь на питання наявності мислення у машин. З погляду дуалізму, думка не є матеріальною. Однак з точки зору матеріалістичного погляду розум можна пояснити фізично. В 1936 році у книзі «Мова, істина та логіка» філософ Альфред Айер для відповіді на поставлене проблемне питання запропонував провести емпіричний тест, що дозволить визначити наявність або відсутність свідомості. Ідеї Айера в 1950 розвив Алан Тюрінг у своїй статті «Обчислювальні машини і розум» [1]. Вчений запропонував тест, в якому людина (суддя) взаємодіє з комп'ютером та іншою людиною. На підставі відповідей суддя повинен ідентифікувати співрозмовника. Вважається, що машина пройшла тест, якщо змусила повірити суддю в те, що вона є людиною.

Багато вчених намагалися створити машину, що успішно пройде вказаний тест. Першого успіху досягла програма «Еліза», що була представлена в 1966 році. Розробник програми Джозеф Вейценбаум запрограмував «Елізу» на імітацію поведінки психотерапевта. Вона аналізувала фрази користувача на певні ключові слова. Якщо знаходилося ключове слово, то програма використовувала відповідний шаблон. Якщо ж ключове слово не знаходилося, «Еліза» відповідала загальними фразами. Успіх машина сумнівний, тому що перед тестом люди знали, що з ними буде спілкуватися психотерапевт. Наступна відома спроба проходження тесту Тюрінга також пов'язана з галуззю психіатрії. Чат-бот «Перрі», створений психіатром Кеннетом Колбаєм в Стенфордському університеті, імітував поведінку параноїдального шизофреніка, використовуючи підхід, що використовувався в «Елізі». Для проведення тесту було сформовано 2 групи. Одна група містила реальних пацієнтів з психічними розладами, а іншу склали чат-боти. Бесіду психіатрів з живими і електронними пацієнтами було організовано за допомогою телетайпу [2]. Психіатри в

48 % випадків змогли визначити, що вони спілкувалися з машинами, а не з людьми. Цей експеримент не можна вважати успішним проходженням тесту Тюрінга, тому що питання і відповіді було представлено у вигляді стенограми. Згідно вимог для проходження тесту повинен був використовуватися інтерактивний режим. В перші десятиліття після публікації статті Тюрінга не було створено програмного механізму, що вдало його проходив. При цьому підхід Тюрінга неодноразово критикувався як філософами, так і комп'ютерними фахівцями. Одним з головних опонентів тесту Тюрінга став філософ Джон Серл. Займаючись питаннями філософії свідомості Серл у роботі «Розум, мізки і програми», датованій 1980 роком, навів контраргумент для тесту Тюрінга, що отримав назву китайська кімната. В кімнаті розміщується людина, що знає англійську мову, але не знає китайської мови. Для розуміння незнайомої мови людина має певний набір шаблонів для відповідей на питання китайською мовою. За думкою Серля, використовуючи шаблони, людина може надавати відповіді, не розуміючи сенсу ні питань, ні відповідей [3]. В 1990 році пройшов колоквиум серед відомих вчених, що визначили шляхи подальшої роботи над проблемою. Цьому року також було започатковано змагання «AI Loebner», де машини намагалися пройти тест Тюрінга. Цей конкурс сприяв підвищенню інтересу до досліджень, пов'язаних зі штучним інтелектом. На конкурсі перемагають чат-боти, які демонструють значні здібності у вмінні розмовляти з людиною. До 1995 року спілкування людини і чат-бота повинно було проходити на певну тему. З 1995 року бесіда могла вестися на довільну тему. Тривалість розмови змінювалася. В 2003 році вона становила 5 хвилин, з 2004 по 2007 – 20 хвилин в 2010 році – 25 хвилин. Було встановлено, що зі збільшенням часу розмови комп'ютеру важче видавати себе за людину, тому що при тривалій розмові чат-бот генерує більше фраз, не схожих на фрази людини. З 15 травня 2012 року, спілкування відбувалося в прямому ефірі. Більшість чат-ботів не проходили тест Тюрінга. Лише 7 червня 2014 року комп'ютерна програма «Євген Густман» успішно імітувала розмовну мову 13-річного хлопчика з України. 33% суддів було впевнені, що це людина. Однак імітація інтелекту дорослої людини – це більш важка задача, яку ще потрібно вирішити вченим.

Список використаних джерел

1. Turing, A. M. (2009). Computing machinery and intelligence. In Parsing the turing test (pp. 23–65). Springer, Dordrecht.
2. Weizenbaum, J. (1966). ELIZA—a computer program for the study of natural language communication between man and machine. Communications of the ACM, 9(1), 36–45..
3. Searle, J. R. (1980). Minds, brains, and programs. Behavioral and brain sciences, 3(3), 417–424.

Секція 2.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Гарбузова Д.

Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Тіхонова Л.А.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна
e-mail: daria.harbuzova@nure.ua

The article examines the influence of digital technologies on the formation and functioning of the social structure of modern society. Social structures in the society of technologies are not subject to hierarchical principles, they are not based on linear subordination, but exist as a set of nodes located at different levels of power and perform the functions of the center. "Today, a strict vertical hierarchy," – as E. Toffler claims, "is losing its effectiveness, because the two main conditions for its successful functioning are disappearing. Managers are faced with increasingly heterogeneous problems, and they increasingly have to take into account political, cultural and social aspects when solving complex technical and economic issues.

Цифрові технології набувають все більшої значущості у суспільстві й проникають у всі сфери його життєдіяльності – політичну, економічну, культурно-духовну та соціальну. Сучасна соціологічна наука досліджує не тільки глобальні соціальні перетворення, а й намагається прояснити походження та шляхи подолання соціальних тривог та байдужості до проблем людини цифрового суспільства.

Соціологічні дослідження доводять, що темпи розвитку наукового потенціалу сучасного інформаційного суспільства відстають від швидко зростаючих запитів соціальної реальності. Існуючий обсяг накопичених теоретичних знань про інформаційні технології часто виявляється невідповідним суспільству.

Мережева культура повністю визначається способами кодифікації інформації, де будь-яке повідомлення є певним розкодуванням середовища. Раніше, в межах письмової традиції, повідомлення потребувало його адекватної інтерпретації. Тепер, в межах цифрової культури, основою повідомлення є гіпертекст. Він заснований на принципах плюралізму, індетермінізму та повної аксіологічної антиієрархічності. Незважаючи на те, що суспільство стає інформаційним, пізнання інформаційних технологій більшості населення залишається на примітивному рівні, а їхнє ефективне використання є сумнівним. У зв'язку з цим виникає потреба у вивченні впливу інформаційних технологій на соціальну структуру суспільства. Значні уточнення відбулися у визначенні ролі знання як основи соціальної структури суспільства, соціального розширення. Ці уточнення й заперечення групуються з різних підстав.

Відомий теоретик Д. Белл, характеризуючи інформаційне суспільство, ототожнив поняття знання та інформації. Тим самим він створив певний соціальний стереотип. Але сучасна політична наука не погоджується з таким ототожненням. В наш час політологи більше говорять про ступінь доступу до інформаційних ресурсів і навіть вважають такий ступінь підставою соціальної стратифікації. Доступність інформаційних кодів стає головним критерієм соціального розшарування. У цифровому суспільстві процес поширення інформації – нерівномірний і окремі соціальні групи мають різні інформаційні можливості. Провідні соціальні позиції отримують люди, схильні до різноманітності та гнучкості пізнавальних процесів. Отже, оцінювати сучасний інформаційний соціум потрібно не за рівнем знання, а за характером ставлення до інформації. Адже саме характер ставлення до інформації стає основою нової соціальної нерівності. Наслідком такого становища є лідерські позиції елітарної частини суспільства, адже ті, хто володіє інформаційними технологіями, мають змогу зайняти домінуючі позиції у соціальній структурі.

Найважливішою рисою сучасного інформаційного суспільства дослідники вважають його мережевий характер, який, на їх думку може поступово замінити соціальну структуру. Вважається, що компоненти соціальної структури цифрового суспільства підпорядковуються не лінійним і не ієрархічним принципам, а існують як сукупність вузлів, що розташовуються на різних рівнях влади та виконують певні функції. Раніше культурний простір був сегментованим, доцентровим та радіальним.

У цифровому суспільстві провідними виступають недиференційовані структури з повною відсутністю ієрархічності. Практика діяльності віртуальних виробничих форм та віртуальних спільнот свідчить, що перенесення більшості інформаційних потоків у мережу Інтернет ускладнює контроль над ними з боку будь-яких соціальних інститутів. Це пов'язано з певним розмиванням статусних позицій у віртуальних мережевих організаціях та зникненням певної відповідальності людей за виконання своїх функцій. Замість старих центрів впливу з'являються нові, так звані «інформаційні брокери», що відіграють провідну роль в організації комунікаційних процесів за рахунок поширення її правил. Примноження суб'єктів електронної комунікації безумовно ставить під сумнів саму можливість будь-якого керування ними.

Список використаних джерел

1. Комарова Т.Г., Тіхонова Л.А. (2017). Трансформація демократичного методу управління в інформаційну епоху. Вісник ХНУ ім. Каразіна. Серія Політологія ». – Харків – Вип.31. – С. 68-72.

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Гончарова К.

Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Тіхонова Л.А.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна
e-mail: kseniia.honcharova@nure.ua

The article examines the factors and conditions of effective counteraction to corruption in the digital society. It is proved that in traditional and industrial societies the nature of corruption was determined by local social conditions. In the conditions of a globalized digital society, corruption goes beyond the borders of national states and acquires fundamentally new features. The modern world is witnessing the formation of global local corruption, which requires the consolidation of anti-corruption actions on a global scale. The fight against corruption requires the cooperation of political structures, law enforcement agencies and scientific centers that study new social pathologies.

У наш час світова спільнота стає свідком формування та розгортання процесу глоболокальної корупції. Цей процес поєднує об'єктивні реалії та інсценовану корупцію та суттєво впливає на міжнародне співробітництво. Загальносвітовий процес боротьби з організованою злочинністю включає в себе і міжнародне співробітництво у сфері протидії корупції. Організована злочинність має транскордонну природу, а корупційна діяльність знаходиться в одному ряду із незаконним розповсюдженням зброї, незаконним обігом наркотичних речовин, кіберзлочинністю та нелегальною міграцією. Корупційна діяльність завдає значної шкоди національним інтересам, окремим громадянам, приватним компаніям та створює нові виклики для усього світового співтовариства.

Процес корупції залежить від багатьох культурних, соціальних політичних та економічних чинників. У самому загальному сенсі під корупцією розуміється зловживання наділеною владою для отримання приватних вигод. Характер корупції залежить від певного часу та місця діяльності, від конкретних своєрідних соціальних особливостей суспільства. Це може бути зв'язок, що протизаконно використовується в особистих інтересах, а може бути протекціонізм як система заступництва державних чиновників. Суспільні уявлення про корупцію завжди були чіткими і визначалися цінностями, що панували у тому чи іншому суспільстві та морально-правовими нормами. Людське суспільство завжди прагнуло виробити засоби протидії корупції, доступні у межах певної культури. У сучасному глобалізованому цифровому суспільстві зміст корупції радикально змінюється. Разом з різким збільшенням невизначеностей і турбулентностей у соціальному житті з'являються і нові

характеристики корупційної діяльності. Корупція стає динамічною, швидко реагує на технологічні, наукові та соціальні новації. Дослідники цієї проблеми навіть вважають, що корупція стає глоболокальною і набуває рефлексивного вигляду. Тож для протидії такій корупції потрібна системна рефлексія національних та міжнародних діячів. Якщо визначати конкретні якості глоболокальної корупції, то треба виділити швидкі темпи освіти глобалізованого світу. Нові корупційні схеми та практики тільки частково мають історичне коріння у тій чи іншій країні. Досить часто вони зумовлені глобальними факторами, що запозичуються у інших культур. Результатом таких процесів стають небачені раніше гібридні соціальні патології, що вміщують корупційні практики з різних просторово-часових координат. Різні міжнародні антикорупційні структури реагують на виклики, створені сучасною корупцією та роблять спроби сформувати глобальний антикорупційний режим. У сучасний антикорупційний процес включені і правоохоронні органи, і різні інститути самоврядування, і структури самоорганізації. Сучасні політологи вважають, що антикорупційні засоби повинні включати формування та розвиток антикорупційного права, активізацію участі держави у міжнародних структурах, реформування кредитно-фінансових відносин, посилення нагляду та контролю у сфері торгівлі цінними паперами. Може позитивно вплинути на боротьбу з корупцією антиінфляційна політика, контроль за фінансуванням політичних партій та раціоналізація державних дотацій. Треба зазначити, що багато корупційних практик викликані швидким розвитком наукової та технологічної діяльності людства. Моральний, гуманістичний та правозахисний потенціали відстають від розвитку техніки. З іншого боку – культура споживацтва стимулює розрив між бажанням споживати і реальними можливостями звичайного громадянина. Отже, глоболокальна корупція – це принципово нова та динамічна соціальна патологія і протидія їй потребує нових підходів. Таких, як деполітизація самого процесу боротьби з корупцією, підвищення координації міжнародної діяльності правоохоронних органів, застосування міжнародних антикорупційних стандартів до національного законодавства. Достатньо ефективно глоболокальній корупції може протистояти системна рефлексія усього світового співтовариства, яка, у свою чергу потребує нових форматів взаємодії міжнародних структур. А також використання новітніх наукових досягнень, які можуть бути задіяні у протидії корупції.

Список використаних джерел

1. Штанько В.І, Тіхонова Л.А., Старікова Г.Г. та ін. (2019). Глобальні виклики в цифрову епоху: вектори філософського осмислення.-Харків.

УДК 321

НОВІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Загоруйко А.

Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Тіхонова Л.А.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна
e-mail: anton.zahoruiko@nure.ua

The article examines the economic problems of the information society. Human society in the 21st century faced new economic realities. The information world is gradually becoming increasingly digital, and traditional forms of economic effects, competition, and antitrust behavior are changing accordingly. New forms of monopolization and market power are clearly visible in the modern economy. The state faced the problem of regulating the economy taking into account the new digital realities. The antimonopoly legislation of many countries makes it a difficult task to ensure that the behavior of economic companies meets the demands and needs of society.

Людське суспільство у ХХІ столітті зіткнулося із новими економічними реаліями. Світ інформаційний поступово стає усе більше цифровим і в ньому відповідно змінюються традиційні форми економічних ефектів, конкуренції та антимонопольної поведінки. У сучасній економіці явно простежуються нові формати монополізації та ринкової влади. Держава зіткнулася з проблемою регулювання економіки з урахуванням нових цифрових реалій. Перед антимонопольним законодавством багатьох країн стає складне завдання зробити так, щоб поведінка економічних компаній відповідала запитам та потребам суспільства. Поки що не завжди зрозуміло як це робити. Тому головним питанням в економічній політиці сучасної держави залишається питання про роль та функції державного регулятора. Вчені-економісти вважають, що розвивати конкуренцію у цифровій економіці потрібно таким чином, щоб забезпечити баланс інтересів приватних компаній споживачів та регулюючих організацій. Головною зміною в економіці можна вважати цифровізацію бізнес-моделей компаній та віртуалізацію міжфірмових взаємодій. Саме ці процеси сприяють виникненню нових форм ринкової влади та конкуренції. Досвід вирішення проблем цифрових форм монополізації вже існує, але його ще недостатньо і застосувати його для будь-якої економіки не завжди можливо.

Цифровізація привнесла у світ ринкової економіки те, що називають «платформізацією». На ринку з'явився посередник у вигляді численних платформ, що можуть і забезпечують швидкий, дешевий, але часто цілеспрямований пошук товару для споживача. Практична відсутність витрат на пошук товарів сприяє зниженню ринкових цін і це приваблює

нових покупців. Але високі витрати пошуку не дають змоги неінформованим покупцям порівняти продукцію різних виробників.

Процеси цифровізації сприяють виникненню нової конфігурації конкуренції на локальних капіталістичних ринках, але використання нелінійного ціноутворення та цінової дискримінації на рівні локального бізнесу призводить до різних результатів. Залежить це від рівня, та інтенсивності конкуренції. Однак, цифрова конкуренція не завжди призводить до зниження, наприклад, вартості банківських послуг. Посилення перетікання потенційних клієнтів між банками внаслідок посилення конкуренції в реальності може підвищити витрати банку на рекламу та обслуговування рахунків.

Дослідники соціально-економічних процесів вважають, що у сучасному світі настав період розчарування у ринковій конкуренції та навіть у можливостях приватної власності. Ринкові ідеї почали втрачати свою привабливість з самого початку ХХІ століття, коли у суспільній свідомості переваги ринку перестали відігравати домінуючу роль. Зараз спостерігається певне зростання конкурентної культури сучасних компаній, що свідчить про збереження конкуренції навіть зі зміною формату міжфірмових відносин та активного використання онлайн технологій. Піддаються цифровій трансформації і такі форми поведінки приватних компаній, що враховуються у антимонопольному законодавстві. В першу чергу змінюється уявлення про домінування фірми над ринком. Головну роль тепер відіграють можливість та сила впливу компанії на ринкові ціни, а не на ринкову частку як таку. Поступово формується нове ставлення до злиття та поглинання компаній. У сучасній економіці ці процеси характеризуються достатньо складними ефектами і оцінити їх природу як суто конкурентну чи монопольну складно. У цифровому суспільстві піддається переоцінці практика грабіжницького ціноутворення. Воно набуває нових форм, іноді навіть спостерігається зловживання низькими цінами з боку провідної компанії. Ефекти, що сприяють зниженню ціни доступні тільки великим фірмам, тож середні та дрібні конкуренти не мають такої змоги. Крім вище наведеного, цифровізація може сприяти таємній змові між фірмами та ще й ускладнює виявлення так званих «картельних» угод. Традиційні засоби боротьби з картелями сьогодні виявляються малоєфективними. Спеціалісти навіть займаються пошуком методів визначення схильності фірми до участі у «картельних» угодах. Отже, сучасні економічні ринки не здатні самостійно справлятися з різними стратегіями та формами недобросовісної конкуренції. Сучасна антимонопольна роль держави полягає у застосуванні стратегії збалансованої підтримки здорової конкуренції як у реальному так і у віртуальному просторах.

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА
ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА**

Задорожна В.

Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Тіхонова Л.А.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна
e-mail: viktoriia.zadorozhna@nure.ua

The article examines the social and humanitarian problems of the modern digital society. Recently, the term "humanitarianization" of world politics has appeared. Most scientists believe that the humanitarianization of world politics means that the social and humanitarian components are developing very intensively. The humanitarianization of world politics means the process of penetration of the humanitarian component into all spheres of world politics. All problems of world politics nowadays should be considered from a socio-humanitarian point of view. In modern society, humanitarian and social aspects are included in such spheres of international activity as international security and international economy.

В інформаційному суспільстві, де великі маси людей залучені до соціальних мереж та міжнародної комунікації, сформовано середовище та широкі можливості для впровадження різних соціальних технологій. Соціальні та гуманітарні проблеми суспільства і раніше пригортали увагу дослідників у царині міжнародних відносин та світової політики. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій тільки посилив прагнення дослідників з'ясувати особливості соціально-гуманітарних складових періоду формування цифрового суспільства. Останнім часом навіть з'явився термін «гуманітаризація» світової політики. У сучасній політичній науці поки що відсутнє цілісне уявлення щодо феномену соціального та гуманітарного розвитку світової політики, є проблеми і з критеріями його оцінки. Інтенсифікація досліджень у цій галузі політичної науки дозволить розробити сучасні та досконалі стратегії міжнародної соціально-гуманітарної діяльності.

На думку вчених гуманітаризація світової політики означає, що соціальний та гуманітарний компоненти дуже інтенсивно розвиваються. А під гуманітаризацією світової політики розуміється процес проникнення гуманітарної складової у всі сфери світової політики. Вже зараз більшість проблем світової політики розглядаються з соціально-гуманітарної точки зору. Саме тому гуманітарний і соціальний аспекти включаються до таких сфер міжнародних відносин як міжнародна економіка та міжнародна безпека. І раніше соціальні та гуманітарні фактори були вплетені у всі сфери світової політики, але зараз це відбувається ще інтенсивніше.

Соціально-гуманітарні технології у сучасному суспільстві не просто супроводжують діяльність у інших сферах, без них така діяльність стає просто неможливою. Наприклад, такі засоби соціально-гуманітарного впливу як пропаганда та агітація завжди супроводжували різні конфлікти та війни. Та у сучасному цифровому суспільстві виникли гібридні війни, в яких поруч з економічними та іншими невоєнними засобами почали використовуватись соціальні і гуманітарні інструменти. У сучасній політології інформаційний вплив розглядається як засіб, що може вирішити проблеми, які раніше вирішувались тільки економічними або військовими засобами. Необхідно зазначити, що гуманітарні та соціальні технології застосовуються не тільки для маніпулювання ситуацією та ведення гібридних воєн. Такий важливий соціально-гуманітарний ресурс як посередницькі та переговорні технології використовуються поперед усе для врегулювання будь-яких конфліктів.

Роль соціального та гуманітарного компонентів у світовій політиці посилюється тому, що зростає цінність людського життя. Практично у всіх міжнародних договорах зафіксовано обмеження застосування зброї масового ураження. В умовах цифрового суспільства взаємозалежність країн світу постійно зростає і застосування економічних важелів впливу стає проблематичним. І це теж робить соціально-гуманітарні компоненти більш впливовими. Але треба враховувати, що використовувати соціальні та гуманітарні засоби можна для вирішення проблем та поліпшення життя людей. А можна – і для реалізації своїх інтересів.

Сучасний світ тільки ускладнюється і по мірі його ускладнення спостерігається значне взаємопроникнення та політизація різних міжнародних сфер. Такі приклади можна навести у сфері світової енергетики та публічної дипломатії. Також соціально-гуманітарні аспекти є важливими для проблеми забезпечення продовольчої безпеки. Сучасні дослідники цих проблем вважають, що у перспективі слід очікувати зростання ролі та значущості соціальної та гуманітарної складових світової політики, тобто її подальшої гуманітаризації.

Політологи очікують, що значущість соціальної та гуманітарної складових світової політики буде зростати. Також будуть удосконалюватися технології що можуть бути застосовані як для допомоги населенню, так і для різних маніпуляцій у царині політики. Тому важливо, щоб розвиток світової політики характеризувався не просто гуманітаризацією, а сприяв би ствердженню гуманного ставлення до людини незалежно від її соціального статусу чи національності.

Список використаних джерел

1. Комарова Т.Г., Тіхонова Л.А. (2018). Політична адаптація суспільства в умовах трансформації інформаційної епохи. Вісник ХНУ ім. Каразіна. Серія «Політологія». – Харків. Вип.33. – С. 68 – 73.

УДК 321

ЦІННІСНА КРИЗА ДЕМОКРАТІЇ У ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Манскова Ю.

Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Тіхонова Л.А.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії

м. Харків, Україна

тел.: (057)702-14-65, e-mail: yuliia.manskova@nure.ua

The article deals with the problems of the value crisis of democracy in a globalized society. The main reason for the crisis of democratic values in a globalized information society is the weakening and erosion of the modern state. National governments can no longer control the political situation within states. Globalization is changing the subject of work, the formation of consciousness is becoming a business, and citizens are increasingly doubting the ability of the state to fulfill its functions. The growing influence of transnational corporations on the political structures leads to a crisis of the state model of the world economy.

Демократія являє собою головну світоглядну цінність сучасної західної цивілізації. Вона наповнює політичним змістом фундаментальне поняття свободи та відіграє ключову роль у сучасному світовому порядку. Зміст поняття демократії носить достатньо умовний характер, а розповсюджені уявлення про неї та практична недосяжність тільки посилюють значущість демократії як політичного ідеалу. Головна причина підриву демократичних цінностей в умовах цифровізації та глобалізації сучасного світу полягає поперед усе у ослабленні та розмиванні сучасної держави, що завжди була та досі залишається фундаментом сучасних демократій. Технологічні, інформаційні та фінансові процеси, що пов'язані із глобалізацією, зменшують можливості національних урядів контролювати політичну ситуацію всередині країни. Окремі країни під впливом ситуації на світовому ринку навіть можуть втратити суверенітет над національною економікою. Політична модернізація та глобалізація мають багато спільних рис та можуть породжувати подібні проблеми. Сучасні дослідники вважають, що обидва процеси передбачають оновлення суспільства. Однак, на думку вчених, наслідки такого оновлення та реакція на них людей не завжди позитивні. Для деяких громадян таке оновлення є джерелом оптимізму, а для інших – джерелом проблем та депресії. Поглиблення процесів глобалізації та інформатизації суспільства здатне викликати соціальну напругу і навіть протестний рух. Криза держави зростає і цьому сприяють декілька причин. По-перше, значно зросла кількість соціальних економічних та політичних діячів, що вступають у взаємодію із сучасною державою. Якщо раніше такими акторами виступали тільки політичні партії та суспільні рухи, то зараз – це економічні корпорації, медійні структури, правозахисні організації і навіть

національні меншини. Громадяни сучасної держави є більш інформованими та більш освіченими. Вони часто сумніваються у здібностях держави ефективно виконувати свої функції.

У процесі глобалізації змінюється також предмет праці. Інформаційні технології сприяють перетворенню людської свідомості. У сучасному демократичному суспільстві техніка формування свідомості перетворилася на бізнес. Тепер вже не товари пристосовуються до потреб людини, а, навпаки – уподобання населення пристосовуються до вже існуючого товару. Таким чином різко підвищується ефективність виробництва та змінюється світова конкуренція. Отже, головним об'єктом діяльності людини стає сам інструмент усвідомлення – людська свідомість.

Таке положення не може не підірвати засади традиційної демократії. Сучасні цифрові технології дозволяють перетворювати свідомість усього населення, впливаючи тільки на еліту суспільства. На тих людей, що приймають рішення та є прикладом для наслідування. Цілеспрямовані зусилля по формуванню свідомості еліти призводять до того, що вона не просто змінюється, а навіть цілком відрізняється від свідомості основної частини суспільства. Світогляд еліти в такій ситуації дуже суттєво відрізняється від світогляду суспільства, еліта відривається від нього та втрачає свої суспільні функції. Політична та економічна еліта поступово змінює способи мислення, сповідує відмінні від більшості цінності, зовсім іншим чином сприймає оточуючий світ і по-іншому реагує на нього. Така ситуація знищує сенс демократії, бо ідеї, що генерує суспільство не сприймаються елітою і не можуть впливати на суспільний розвиток. Як наслідок – потенційні можливості демократії зіщулюються до незначних розмірів самої еліти.

Ще одна проблема функціонування демократії у глобалізованому цифровому суспільстві – проблема зовнішнього управління. Розвиток глобалізації призводить до такого положення, коли найбільш впливовими всередині держави стають зовнішні для них сили. Або інші держави, або глобальні світові корпорації.

Сучасні дослідження доводять, що стійка демократія не може виникнути шляхом автоматичного перенесення універсальної західної форми політичного устрою на бідь-який національний ґрунт. Дійсна демократична система може виникнути тільки за певних умов, у певний час та під впливом певних суспільних потреб.

Список використаних джерел

1. Авксент'єва Т.Г., Тіхонова Л.А. (2016). Політико-владні зміни в інформаційну епоху. Вісник ХНУ Ім. В.Н.Каразіна, Серія «Питання політології», вип.29, Харків. С.134-138.

ЗМІНИ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Маслов М.

Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Тіхонова Л.А.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна
e-mail mykola.maslov@nure.ua

The article examines spontaneous processes that constantly take place in large human communities. Such processes take place under the influence of many reasons, most of which are beyond the control of an individual or even a group of people. Political systems have great stability and are very difficult to reform. Even the use of radical means in the course of reforming the political system does not always lead to the desired results. The old political system is being restored quite quickly, and the main features of the former political system remain intact. The authors try to prove that such difficulties in reforming political systems are connected with an underestimation of spontaneous processes that always take place in the life of human communities.

У сучасному інформаційному суспільстві питання про реформування політичної системи є дуже актуальним. Саме тому можливість та ефективність реформування політичної системи будь-якого суспільства цікавить сучасних політологів. Історичний досвід проведення політичних реформ свідчить, що політична система є досить стійким елементом людського суспільства. Реформатори завжди прагнуть прогресивних змін у політичній системі, але досягають своєї мети дуже рідко. Навіть застосування радикальних засобів впливу на політичну систему не завжди при зводять до певного результату. Система залишається у незмінному вигляді. Сучасні соціальні науки не можуть пояснити таку особливу несприйнятливості політичних систем до реформування. Але дослідники цих проблем припускають, що труднощі реформування можуть бути пов'язані із впливом на політичну систему стихійних процесів. Такий вплив досі недооцінюється, а розуміння ролі стихійних процесів не завжди відповідає дійсності. Наприклад, один з таких стихійних процесів – розвиток людської мови. На даний час немає єдиної теорії виникнення мови – головного засобу спілкування людей. Деякі дослідники вважають джерелом виникнення мови – божественне творіння, інші – схильні до еволюційної теорії стихійного розвитку мови із комунікативних систем антропоїдів. Але жодна з цих теорій не може довести, що мова з'явилася завдяки свідомим зусиллям людини. Найбільш вірогідною вважається поява мови у результаті тривалого стихійного процесу накопичення удосконалень та покращень у комунікативних системах наших предків.

Другим стихійним процесом, що вплинув на життя усього людства є поступове вироблення моральних правил співіснування людей. Переважаюча більшість дослідників етичних проблем вважає, що моральні норми не є продуктом роботи людського розуму. Ці норми виникають стихійно у надрах людського існування та передаються від покоління до покоління. Поряд з цими процесами у великих людських спільнотах проходять стихійні процеси, що ніяк не пов'язані з еволюцією і мають короткостроковий регулюючий характер. Таким можна вважати ринкове ціноутворення в умовах капіталістичної конкуренції. Сучасний ринковий економічний уклад повністю задовольняє платоспроможні потреби людей у матеріальних благах, оптимально розподіляє виробничі ресурси та мотивує учасників ринку виробляти матеріальні блага високої якості з найменшими затратами. Ринкові ціни складаються стихійно як результат рівноваги між попитом та пропозицією. Сучасні політологи схиляються до думки, що вирішальну роль у становленні ліберальної політичної системи зіграли у свій час певні правила поведінки, які регулюють взаємодію людей і тим самим формують політичну систему у суспільстві. Спочатку політична еліта стала дотримуватися певних правил, а потім вони поширилися на усю спільноту. Зіграв свою роль і стихійний процес самоорганізації політичних систем, в якому воля та свідомість окремих громадян мають другорядну значення.

Відомо, що будь-яка політична система має два виміри – юридичний і фактичний. Політична система *de iure* проявляється через політичні інститути: закони, виконавчу владу, суди, правоохоронні органи. Та ж сама політична система *de facto* втілюється як розподіл влади між усіма членами спільноти. Зрозуміло, що політичні інститути формуються по волі вищих керівників та політичних лідерів. Але функціонування інститутів *de iure* та реальний розподіл повноважень *de facto* – це два різних процеси, що мають певні особливості. Формування політичних інститутів відбувається свідомо і цілеспрямовано, а становлення політичної системи *de facto* – процес у своїй більшості стихійний. Становлення політичної системи проходить постійно, вона сама себе відтворює і у цьому процесі самоорганізації бере участь кожен член співтовариства. Порядок, що виникає незалежно від задуму певних людей може перевершувати свідомо вироблені людьми плани. Нехтувати стихійними процесами у великих людських спільнотах небезпечно, бо вони можуть впливати на становлення політичних систем. Політологи вважають, що потрібно докладно вивчати правила поведінки та уточнювати особливості поведінки людей, які найбільше впливають на становлення політичної системи. Необхідно з'ясувати, як ці особливості співвідносяться з нормами моралі та ідеологічними доктринами, як вони передаються від однієї людини до іншої та як впливають на формування політичної системи.

**РЕФЛЕКСИВНІ ФУНКЦІЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ
У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

Михайлов Ю.

Науковий керівник – канд. філос. наук, проф. Тіхонова Л.А.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна
e-mail: yurii.mykhailov@nure.ua

The article examines the peculiarities of the functioning of modern diplomatic services in the world of reflexive analysis. It is proven that diplomatic activity is a reflexive communication and information process, which is carried out by a system of specialized bodies for the performance of political tasks in the international sphere. In the modern information society, diplomats turn into diplomatic agents, whose activities consist of reflection of different interests and cultures, search for compromise positions and certain mutually acceptable actions.

Сучасне інформаційне суспільство характеризується соціокультурною динамікою, що постійно прискорюється та ускладнюється, а іноді навіть приймає характер плинності. Соціальні відносини у такому суспільстві формуються переважно за мережевим принципом і у цій новій реальності виникають інституційні структури рефлексивного характеру. Людина інформаційного суспільства знаходить нову природу. Індивід, що отримував від суспільства шанси та ідентифікації перетворюються на агента, що аналізує діяльність себе та оточуючих. Сучасна філософія вважає, що рефлексія – це явище, що засноване на безперервному моніторингу діяльності, що здійснюється самими індивідами та оточуючими людьми. Відомий соціолог П. Бурдьє вважав, що характер рефлексії людини обумовлений чотирма видами капіталу – економічним, культурним, соціальним та символічним [1]. Для дослідження дипломатичної служби особливе значення мають соціальний капітал та символічний. Соціальний капітал – це повноваження та кошти, визначаються приналежністю індивіда до певної соціальної групи. Символічний капітал – це соціальний авторитет і репутація.

У традиційному та індустріальному суспільствах дипломати отримували з центрального апарату управління жорсткі інструкції щодо своєї діяльності та займалися збиранням даних про військово-політичні процеси у країні перебування. Сучасне інформаційне суспільство змінило теоретичні та практичні підходи до сутності дипломатичної служби. Дипломати XXI сторіччя поступово перетворюються на дипломатичних агентів, які займаються аналізом різних культур, інтересів та намагаються знайти спільні, компромісні, узгоджені та взаємоприйнятні позиції. Тут має значення не тільки рефлексія щодо середовища дипломатичної

діяльності, а й саморефлексія дипломатичної спільноти, прагнення само змін у напрямку соціально-професійних характеристик.

Міжнародні політичні процеси у цифровому суспільстві ускладнюються тим, що на міжнародній арені зростає кількість політичних акторів. Вони виробляють та розповсюджують інформацію в держорганах та створюють паралельні квазіструктури, що займаються зовнішніми зв'язками. Деякі дослідники навіть вважають, що у сучасному світі розпочався процес космополітизації міжнародних відносин і цей процес приведе до радикальної трансформації соціального та національного. Становлення та розвиток інформаційного, цифрового суспільства призвели до суттєвого впливу електронних засобів виробництва на інфокомунікаційний процес у роботі дипломатичних служб. Інформація, що раніше була службовою, стала загальнодоступною, цілеспрямованою та всеосяжною. У дипломатичних відомств з'явилися конкуренти – журналісти, незалежні засоби масової інформації і навіть окремі громадяни. Усі вони отримали змогу доводити таку інформацію аж до вищих політичних керівників. Незважаючи на застосування нових технологій та обладнання, дипломатам все складніше встежити за міжнародно-політичними новинами. Деякі експерти та політологи говорять про зменшення значення професійної дипломатичної служби, яку, нібито, може замінити мережева структура що складається з недержавних організацій та приватних осіб. Такий собі новий вид народної дипломатії – мережева дипломатія. Але зростання інформаційного навантаження обмежене природними можливостями людини, а комунікаційні мережі самі по собі не здатні адекватно розуміти особливості об'єктивної світової ситуації. Саме тому і є необхідною рефлексія, тобто зміна підходів до контакту з іншою дійсністю, їх дослідження та саморефлексія. Отже, в нових умовах цифрового суспільства зростає роль здатності дипломатичних робітників не тільки до звичної реакції на зовнішні обставини, а й до рефлексії, саморефлексії та самозміни. Сучасна дипломатична служба як політичний інститут рефлексує на багато параметрів змін сучасного середовища за допомогою технічної та структурно-функціональної модернізації. І ця специфічна рефлексивність проявляється у нових підходах до вивчення міжнародних процесів, до їх професійної оцінки та постановки проблем самодослідження.

Список використаних джерел

1. Bourdieu P. (2001). *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej* / Pierre Bourdieu, Loic J.D. Wacquant. — Warszawa: Oficyna Naukowa.

**ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ АБО МЕДІАЦІЯ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Белєвцова О.С.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. +38(096) 853-39-94, e-mail: olena.bielievtsova@nure.ua

Legal protection is a common form of rights protection, but the classic legal process does not always guarantee a quick resolution of a legal dispute due to the imperfection of the judicial system. This causes the duration and economic loss of the legal process, the overloading of the courts, problems ensuring the equality and competitiveness of the parties to the legal process. Alternative dispute resolution is an effective measure to facilitate the peaceful resolution of disputes. There are two procedures for resolving conflicts in court: mediation and with the participation of a judge.

Судовий захист – поширена форма захисту прав, але класична судова тяганина не завжди гарантує швидке вирішення правового спору через недосконалість судової системи. Це спричиняє тривалість та економічний збиток судового процесу, перевантаженість судів, проблеми, що забезпечують рівноправність та змагальність сторін судового процесу. Альтернативне врегулювання суперечок є ефективним заходом для сприяння мирному вирішенню спорів. Існують дві процедури вирішення конфліктів у суді: медіаційна та процедура вирішення спору за участю судді.

Суддя, який бере участь у врегулюванні спору, може запропонувати можливий шлях мирного врегулювання, звернути увагу сторін на судову практику та пропонувати шляхи мирного врегулювання, у разі вирішення затвердити мирову угоду, у разі недосягнення згоди сторонами справа передається на розгляд іншому судді, відповідно до норм Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [1].

Медіація є альтернативною процедурою врегулювання спорів із залученням медіатора. Її завдання – це встановлення та сприяння веденню конструктивного діалогу між сторонами спору з метою досягнення взаємовигідного рішення для сторін спору. На відміну від судового процесу сторони медіації самостійно приймають рішення щодо спору [2].

В Україні працює медіація для примирення потерпілого і правопорушника, захисту прав споживачів, вирішення трудових та сімейних спорів, але недостатньо ефективно. Медіаторами є психологи, соціологи та соціальні працівники, які навчають студентів конфліктології. Дослідження різних альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів було проведено в країнах, таких як Австрія,

Великобританія, Німеччина, Норвегія, США, Канада, Польща, Франція, Японія та Китай. Окремо досліджено інтеграцію медіації у судовий процес в Німеччині, Болгарії, Канаді та Норвегії, де суддя може направити спір на розгляд судді-медіатора для вирішення шляхом переговорів. Результати досліджень свідчать про ефективність використання альтернативних способів вирішення спорів, зокрема медіації, у ряді країн. Особливу роль у реформуванні судової системи України зіграв досвід Канади, де практика медіації довела свою ефективність та знайшла визнання у суспільстві.

Важливо відзначити, що 07 серпня 2019 року Міністром юстиції України було підписано від імені України Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про Міжнародні угоди про врегулювання спорів за результатами медіації (Сінгапурська конвенція про медіацію). Для ратифікації та реалізації цієї Конвенції Україні необхідно прийняти спеціальний закон, який визначатиме основні положення, включаючи сферу застосування медіації, процедуру її проведення та статус медіаторів [3]. Законопроект передбачає застосування процедури медіації в будь-яких конфліктах (спорах), які виникають, зокрема, у цивільних, сімейних, трудових, господарських та адміністративних правовідносинах, а також в кримінальних провадженнях при укладенні угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин [3].

Отже, можна зробити висновок, що медіація є альтернативним методом вирішення конфліктів, але вона має як свої переваги, так і недоліки. Незважаючи на те, що медіація вільно розповсюджена в інших країнах, в Україні вона ще не отримала широкого застосування через її становлення та розвиток в країні. Однак, в Україні було зроблено певний прогрес у цьому напрямі, зокрема, були прийняті закони «Про третейський суд» та «Про міжнародний комерційний арбітраж», розробляється проект закону про медіацію, та проводиться дослідження інших альтернативних методів вирішення конфліктів з метою їх впровадження в українське законодавство.

Список використаних джерел

1. Головачев Я.В. (2020). Врегулювання спорів за участю судді: «Що?» і «Як?»: // Юридична газета online. №9. Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vregulyuvannya-sporiv-za-uchastyu-suddi-shcho-i-yak.html>
2. Кармаза О.О. (2005). Медіація та переговори як альтернативні способи вирішення спорів. Підприємство, господарство і право. №5.
3. Проект Закону про медіацію. Режим доступу: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=68877&pf35401=531189> (№ 3504-1 від 04.06.2020).

**ЦЕНТРИ ЦИФРОВИХ ІННОВАЦІЙ В ЄВРОПІ
(DIGITAL INNOVATION HUBS)**

Гросс А.В.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. (057)-702-14-65, e-mail: andrii.hross@nure.ua

The paper analyzes the impact of Digital Innovation Hub in Europe. The issues of establishing and functioning of Digital Innovation Hubs are considered. Low and high level of R&I performing in Europe.

У зв'язку зі стрімким розвитком інформаційних технологій та зростанням обсягів цифрових даних, виникла потреба в створенні центрів цифрових інновацій (далі – ЦЦІ), що є важливим елементом інфраструктури країн та регіонів у всьому світі. У цій роботі буде розглянуто проблеми, пов'язані з розвитком і функціонуванням ЦЦІ в Європі.

ЦЦІ – це центри, які працюють за принципом «єдиного вікна», та допомагають компаніям стати більш конкурентоспроможними у своїх ділових або виробничих процесах та продуктах чи послугах, використовуючи цифрові технології. Вони надають доступ до найновіших знань, досвіду та технологій, щоб підтримати своїх клієнтів з пілотуванням та тестуванням цифрових інновацій. ЦЦІ можуть бути відкриті як державні, так і приватні структури. Основні функції ЦЦІ – забезпечення безпеки та надійності зберігання цифрових даних, швидке обслуговування та передача цифрових даних між різними користувачами, а також розробка нових технологій для покращення якості та ефективності цифрової інфраструктури. ЦЦІ можуть використані в різних галузях, таких як телекомунікація, медіа, фінанси та інші.

Одним з найбільших проблем ЦЦІ в Європі є проблема забезпечення безпеки цифрових даних. Це особливо актуально у зв'язку зі зростанням кількості кібератак на різноманітні об'єкти, такі як урядові органи, фінансові установи та корпорації. Недавні випадки кібератак на підрозділи ЦЦІ в Німеччині та Франції свідчать про необхідність удосконалення захисту цих об'єктів. Заходи, що повинні бути вжиті, включають в себе розробку нових технологій безпеки та встановлення більш жорстких протоколів доступу до даних [1]. Ще одна проблема, яка виникає при розгляді ЦЦІ в Європі, – це неоднаковий рівень розвитку цих центрів у різних країнах. Наприклад, в деяких країнах Європейського Союзу існують високорозвинені ЦЦІ з великими обсягами цифрових даних, доступ до інформаційних технологій та інфраструктури, тоді як в інших країнах ЦЦІ можуть бути зовсім відсутніми або мати обмежений обсяг даних, або

взагалі існує недостатній рівень інфраструктури зв'язку та доступу до Інтернету, що може перешкоджати розвитку цифрової економіки та знижувати конкурентоспроможність регіону. Це може призвести до нерівномірного доступу до цифрових даних та нерівності в економічному розвитку різних регіонів Європи [2].

Іншою важливою проблемою є відсутність спільних стандартів для обміну та зберігання цифрових даних в Європі. Це може створювати проблеми для підприємств та організацій, які працюють з даними з різних джерел, а також може призвести до порушення приватності та безпеки даних. Останньою проблемою ЦЦІ в Європі є високі витрати на розробку та підтримку центрів. Це стосується як витрат на обладнання та програмне забезпечення, так і на оплату праці спеціалістів, які працюють з даними. Це може ставити під загрозу фінансову стабільність ЦЦІ та їх здатність забезпечувати якісний сервіс для користувачів [2].

Однією з можливих стратегій вирішення цих проблем є залучення державного та приватного секторів до спільної роботи над створенням та розвитком ЦЦІ в Європі. Державні органи можуть надавати фінансову підтримку та регулювати діяльність центрів, а приватні компанії можуть пропонувати нові технології та методи захисту даних, а також впроваджувати їх у своїх проектах. Крім того, важливо розробляти спеціалізовані програми та курси для підготовки фахівців, які будуть працювати у ЦЦІ. Це допоможе забезпечити якісний сервіс для користувачів та зменшити витрати на підготовку персоналу. Також, необхідно проводити наукові дослідження та аналіз ринку, щоб забезпечити ефективний розвиток ЦЦІ в Європі та адаптувати їх до потреб користувачів та ринкових умов.

Отже, розвиток та підтримка ЦЦІ є важливою складовою розвитку цифрової економіки в Європі. Щоб досягти успіху, необхідно вирішувати проблеми, пов'язані з безпекою даних, нерівномірним розвитком та доступом до цифрових ресурсів. Важливо залучати як державний, так і приватний сектор до спільної роботи над створенням та розвитком ЦЦІ в Європі, а також розробляти спеціалізовані програми для підготовки фахівців. Ці кроки допоможуть забезпечити ефективний розвиток ЦЦІ та забезпечити безпеку та рівний доступ до цифрових ресурсів для всіх користувачів.

Список використаних джерел

1. European Commission. Режим доступу: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/cybersecurity-policies>
2. EU4Digital. Режим доступу: <https://eufordigital.eu/>

НАЦІОНАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ КРАЇН ЄВРОПИ

Дацюк Г.К.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. +38(066) 428-77-96, e-mail: heorhii.datsiuk@nure.ua

The rapid growth of artificial intelligence (AI) has brought numerous benefits to societies worldwide, but it also poses challenges. The European Union (EU) aims to become a global center for AI while ensuring that it remains human-oriented, trustworthy, and based on European values and fundamental rights. Several European countries have launched national strategies to invest in AI and address ethical concerns.

За останні кілька десятиліть стався безпрецедентний сплеск проривів у сфері розвитку штучного інтелекту (ШІ) завдяки безперервному зростанню обчислювальної потужності та підвищенню доступності до величезних масивів даних. Ці досягнення та інновації в розвитку цієї технології суттєво впливають на економіки та суспільства в усіх країнах та пропонують багато можливостей для кращих умов життя. Наприклад, вони можуть підвищити ефективність виробничих систем, покращити охорону здоров'я завдяки кращій і точнішій діагностиці та профілактиці захворювань, запропонувати інноваційні рішення для пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до них тощо. Незважаючи на багато нових можливостей, які відкривають для світу технології штучного інтелекту, вони також пов'язані з певними ризиками.

Головна мета Європейського Союзу (ЄС) – утвердитися як центр світового рівня для штучного інтелекту, забезпечуючи при цьому, щоб штучний інтелект залишався орієнтованим на людину, заслуговував довіри та базувався на європейських цінностях і основних правах. У квітні 2018 року всі країни-члени ЄС і Норвегія підписали Декларацію про співпрацю у сфері штучного інтелекту, щоб співпрацювати над можливостями та проблемами, пов'язаними з ШІ. У червні 2018 року Європейська рада схвалила пропозицію Європейської комісії щодо стратегії штучного інтелекту для Європи [1, с. 6].

Французька стратегія штучного інтелекту «ШІ для людства» була представлена в березні 2018 року з метою покращення екосистеми освіти та навчання ШІ, встановлення політики відкритих даних для програм штучного інтелекту та розробки етичної основи для справедливого використання програм ШІ. Уряд Франції виділив 1,5 мільярда євро на розвиток ШІ, включаючи 700 мільйонів євро на дослідження. У 2021 році прем'єр-міністр оголосив про оновлену стратегію відкритих і спільних

даних, а у 2022 році підпрограму, присвячену штучному інтелекту, буде включено до Національної програми «Інвестиції для майбутнього» [2].

Національна стратегія ШІ Німеччини, запущена у 2018 році, спрямована на те, щоб Німеччина стала провідним центром досліджень і розробок штучного інтелекту. Стратегія має три основні стовпи: дослідження, застосування та освіта. Уряд Німеччини виділив 3 мільярди євро на фінансування досліджень і розробок ШІ з акцентом на підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку. Стратегія також спрямована на навчання 100 000 фахівців зі штучного інтелекту та покращення використання ШІ в державних службах [3].

У листопаді 2021 року Італія опублікувала національну стратегію ШІ на період 2022-2024 років. Стратегія спрямована на зміцнення позицій Італії в галузі ШІ та стимулювання розвитку сильної екосистеми. Шість цілей стратегії включають: посилення передових досліджень штучного інтелекту, його розвиток, створення, утримання і залучення талантів у сферу ШІ. Для досягнення цих цілей стратегія окреслює ключові сфери політики втручання: талант і навички, дослідження та застосування. Стратегія включає 24 політичні ініціативи та потенційні джерела фінансування, в тому числі інвестиції в рамках національного плану відновлення та стійкості. Стратегію спільно розробили Міністерство освіти, Міністерство економічного розвитку та Міністерство технологічних інновацій і цифрового розвитку [4, с. 9].

Отже, як бачимо більшість європейських країн розробили та впровадили національні стратегії штучного інтелекту, які спрямовані на сприяння дослідженням і розробкам ШІ, забезпечення його етичного та відповідального використання та сприяння економічному зростанню. Незважаючи на схожість стратегій різних країн, кожна з них має свої унікальні пріоритети та цілі. Розробляючи та впроваджуючи ці стратегії, європейські країни позиціонують себе як лідерів у розробці та використанні штучного інтелекту та закладають основу для майбутнього, де штучний інтелект відіграватиме дедалі важливішу роль у суспільстві.

Список використаних джерел

1. AI Watch – National strategies on Artificial Intelligence: A European perspective, 2021 edition. 145 с.
2. France AI Strategy Report. URL: https://ai-watch.ec.europa.eu/countries/france/france-ai-strategy-report_en
3. Germany AI Strategy Report. URL: https://ai-watch.ec.europa.eu/countries/germany/germany-ai-strategy-report_en
4. AI Watch. National strategies on Artificial Intelligence: A European perspective. 2022 edition. 100 с.

ВИКЛИКИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Канцір Р.Б.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії

м. Харків, Україна

тел. +38 (095)101-73-70, e-mail: roman.kantsir@nure.ua

This article looks at the negative impact that artificial intelligence has on human rights. The analysis highlights possible violations of privacy, discrimination, and employment rights caused by artificial intelligence. The study emphasizes the importance of developing ethical norms and legislation to protect human rights in the context of artificial intelligence.

За останні роки штучний інтелект (ШІ або AI) знайшов широке застосування у багатьох різних галузях, таких як медицина, освіта, транспорт, фінанси, та багато інших. Але, разом зі зростанням масового застосування ШІ збільшується ймовірність порушення прав людини, що становить неймовірно важливу загрозу для людини та усього суспільства. Проблема негативного впливу ШІ на права людини є дуже актуальною і потребує світової уваги. У цьому контексті, мета даної роботи полягає в аналізі можливих порушень прав людини, спричинених застосуванням ШІ, зокрема порушення права на приватність, недискримінацію, права на працю тощо, а також у визначенні необхідності розвитку етичних норм та законодавства для захисту прав людини в цьому контексті.

Однією з найголовніших проблем, пов'язаних зі штучним інтелектом, є порушення права на недоторканість приватного життя. Системи та алгоритми штучного інтелекту можуть збирати величезні обсяги персональних даних і використовувати їх для прийняття рішень стосовно людей без їхнього відома. Явним прикладом можна вважати технології розпізнавання обличчя, яка може використовуватися для відстеження та ідентифікації людей у громадських місцях. Аналогічно, голосові помічники та розумні пристрої можуть збирати та аналізувати персональні дані, розкриваючи конфіденційну інформацію, зберігати її на серверах [1].

Ще одним потенційним порушенням прав людини, спричиненим ШІ, є дискримінація. Системи штучного інтелекту можуть навчатися на упереджених даних, що призводить до дискримінаційних результатів. Наприклад, якщо алгоритм найму на роботу навчався на даних, які упереджено ставляться до жінок або меншин, він може закріпити цю упередженість і надавати дискримінаційні рішення. Схожим способом, системи штучного інтелекту можуть використовуватися в системах кримінального правосуддя, що призводить до дискримінаційних результатів на основі расової та етнічної приналежності. Право на працю також перебуває під загрозою через ШІ. Оскільки системи ШІ

вдосконалюються, існує побоювання, що вони замінять людей, і це призведе до втрати робочих місць і економічної нерівності. Це може мати значний вплив на право людей на працю і достатній рівень життя, яке являється фундаментальним правом людини [2].

Крім того, ШІ може впливати на інші права людини, такі як право на свободу вираження поглядів і право на справедливий судовий розгляд. Наприклад, алгоритми соціальних мереж можуть використовуватися для маніпулювання громадською думкою та обмеження доступу до інформації, обмежуючи свободу вираження поглядів. Штучний інтелект може бути використаний у поліцейській діяльності для прогнозування злочинності, що потенційно може призвести до упередженого та несправедливого ставлення до людей. Щоб протистояти цим потенційним порушенням прав людини, необхідно розробити етичні керівні принципи та нормативно-правову базу. Ці керівні принципи та правові рамки повинні забезпечити прозорість, підзвітність і відсутність упередженості в роботі систем ШІ.

Отже, очевидно, що штучний інтелект разом з можливостями несе в собі і ризики для прав людини. Очевидно, що нові технології порушують право на приватність, демонструють дискримінацію, загрожують зменшенню кількості робочих місць, тощо. А відсутність підзвітності та прозорості в розробці та впровадженні систем штучного інтелекту ще більше загострює ці проблеми, для розв'язання яких необхідно розробити етичні норми та правові рамки, які ставлять права та безпеку людини на перше місце. Уряди країн, технологічні компанії, зацікавлені сторони повинні спільно працювати над створенням принципів та законів, які будуть гарантувати, безпеку технологій ШІ, які не загрожують фундаментальним правам людини, та їх життю. Ці керівні принципи повинні включати такі заходи, як прозорість у розробці та використанні систем штучного інтелекту, відповідальність за порушення прав людини, а також конструктивна участь осіб і груп, на яких впливають системи ШІ.

Список використаних джерел

1. Riedl, M. O. (2016). Artificial Intelligence and Its Impact on Society. *Journal of Business and Technology Law*, 11(2), 233-247.

2. Mittelstadt, B. D., Allo, P., Taddeo, M., Wachter, S., & Floridi, L. (2016). The ethics of algorithms: Mapping the debate. *Big Data & Society*, 3(2), 1-21.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПРАВО НА ОСВІТУ

Кардаш А.Є.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії

м. Харків, Україна

тел. +38 (098) 715-96-46, e-mail: artem.kardash@nure.ua

In contemporary world, technology is developing very rapidly. Artificial intelligence is not exception, it is used in various areas of human life. But because of its functionality, it can be used for both good and bad purposes. One of the most popular applications of artificial intelligence is sphere of education. This article examines the benefits and harms of using AI and how it affects the lives of pupils and students.

На початку ХХІ століття дуже стрімко почали розвиватися нові технології, в тому числі і штучний інтелект (ШІ). З кожним роком ШІ розвивається та стає здатним ефективно вирішувати більше коло задач. Штучний інтелект відрізняється від людського: він не втомлюється, не піддається впливу емоцій та здатний обробляти величезні масиви інформації за короткий час. Саме ці переваги роблять ШІ-рішення ефективними в ряді галузей. Впровадження технологій штучного інтелекту в різні сфери життя здатне якісно змінити їх і підвищити результативність будь-якої роботи. Багато функцій, які, зазвичай, виконувалися людьми, стають все більш автоматизованими [1].

У розвинених країнах загальна освіта є обов'язковою і кожен громадянин має право на здобуття певного рівня знань. Без базової освіти стає неможливим подальший розвиток людини як спеціаліста, а вищу освіту можна вважати першою сходинкою кар'єрного зростання. Тому актуальним питанням, що потребує дослідження, є вплив штучного інтелекту на право на освіту. В залежності від зацікавленості учнів (студентів), від їх уподобань та життєвих цілей, їм потрібно багато чому навчитися, опанувати дуже багато предметів та областей. Разом з тим, через великий обсягу навантаження і брак часу для окремих людей отримання якісної освіти може стати непосильним завданням. У зв'язку з цим вчені почали використовувати технології ШІ в сфері освіти. Отже, доцільно розглянути, які можливості надає ШІ людству у сфері освіти. Так, приклад, системи штучного інтелекту можуть адаптуватися під конкретні (унікальні) інтереси, рівень знань та хобі учнів і розробити персональний план навчання, мотивуючи та допомагаючи засвоїти необхідні області освіти. До того ж, ШІ може приділити безліч часу учню, на відміну від викладачів, ресурси яких обмежені. Також, використовуючи інструментарій, який пропонують системи штучного інтелекту, викладачі мають можливість надавати більш якісні і професійні послуги учням:

рекомендувати найкращу літературу та отримувати експертні поради викладачів з інших закладів освіти, отримувати інформацію про прогалини в курсі та, навіть, розкривати слабкі сторони учнів, з'ясовувати, які теми потрібно додатково пояснити для рівномірного рівня знань групи тощо. ШІ здатен не лише економити час студентів, але і викладачів, самостійно оцінюючи тести та домашні завдання, відповідати на запитання та пояснювати помилки, як логічні, так і граматичні.

Таким чином, системи штучного інтелекту завдяки своєму функціоналу надають багато можливостей у сфері освіти. Але на цьому, потенціал ШІ не вичерпується. Завдяки постійному оновленню та розвитку технологій, все більше набуває актуальності проблема можливості ШІ виконувати роботу за студентів. Так, за останній час дуже популярним став чат-бот ChatGPT, розроблений компанією OpenAI, який дуже успішно виконує свої функції виконання запитів користувачів. Він може з легкістю виконувати безліч задач для студента: від запиту на написання тексту чи питання тесту до розроблення програмного коду та написання курсового проекту чи дипломної роботи. Доказом може слугувати стаття технічного письменника Дена Гілмора, який використав ChatGPT у студентському завданні та виявив, що згенерований ним текст відповідає тому, що міг би надати розумний студент, і висловив думку, що перед академічними колами постають дуже серйозні проблеми [2]. Дійсно, цей чат-бот пише унікальні тексти на основі багатьох знань, і не створює плагіат, що ставить під сумнів добросовісність написання робіт студентами.

Підводячи підсумок, важливо зазначити, що використання систем ШІ у сфері сучасної освіти є дуже зручним та важливим, оскільки надає безліч можливостей. Але разом з тим ШІ несе в собі виклики для сучасної освіти, а тому потребує детального дослідження та встановлення певних правил.

Список використаних джерел

1. Турута О.В., Турута О.П. (2002). Штучний інтелект крізь призму фундаментальних прав людини. Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія: Право. – Вип. 71. С. 49-54.

2. Hern Alex. AI bot ChatGPT stuns academics with essay-writing skills and usability. Режим доступу:

<https://www.theguardian.com/technology/2022/dec/04/ai-bot-chatgpt-stuns-academics-with-essay-writing-skills-and-usability>

УДК 340

КЕРІВНИЦТВО З ЕТИКИ ДЛЯ ШІ, ЩО ЗАСЛУГОВУЄ ДОВІРИ (ETHICS GUIDELINES FOR A TRUSTWORTHY AI)

Клименко Д.А.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. +38(098) 986-05-44, e-mail: daria.klymenko@nure.ua

The world is constantly changing, and society is on the verge of significant changes related to scientific and technological development. Artificial intelligence and robots are no longer just the stuff of science fiction but now are commonplace. Are people ready for harmonious coexistence with AI? Do we have a coherent ethical and regulatory system for controlling smart machines? This text highlights the importance of not only the technical development of AI, but also the importance of regulatory frameworks to ensure that AI systems are safely introduced into all areas of life, minimizing the negative consequences, and maximizing the benefits of AI.

Існування штучного інтелекту (надалі – ШІ) більше не здається предметом з області фантастики, а є цілковито реальним явищем в нашому житті завдяки покращенню комп'ютерного устаткування та поглибленню знань у сфері нейронних мереж. Як стверджують вчені, використання технологій ШІ здатне покращити людське існування у всіх його аспектах [1, с. 16]. Проте, постає логічне питання, чи не можуть розумні машини створити смертельної загрози для всього світу?

Дійсно, історія людства знає чимало випадків, коли вчені, що були одержимі своїми працями, не замислювались над наслідками та впливом на навколишнє середовище чи суспільство своїх винаходів, вважаючи власні дії суто технічними. Насправді важливо усвідомлювати соціальну та моральну відповідальність у своїй роботі, до чого й закликає етика.

Відносно встановлення етичних норм для функціонування систем штучного інтелекту, треба констатувати, що цей процес є досить важким і тривалим, саме через складність структури людських цінностей, їх абстрактність та неоднозначність. Для прикладу розглянемо країни Європи. Як і більшість високорозвинених країн вони мають наміри впровадити ШІ в приватний і державний сектор, аби збільшити економічну продуктивність, що зберігало б сталий розвиток, але одночасно існує недовіра до цих інновацій через низку нещасних випадків, пов'язаних з технологіями ШІ, що трапилися за останні декілька років. Тож, очевидно, що будь-який винахід має підлягати нормативному регулюванню для створення безпечних умов й мінімізації негативних наслідків користування відповідними технологіями, тому у червні 2018 року Європейська комісія збрала експертну групу високого рівня з ШІ (AI HLEG), яка опублікувала

Керівництво з етики для ШІ, що заслуговує довіри (Ethic Guidelines for Trustworthy AI) у квітні 2019. Цей документ затверджує основні принципи «надійного ШІ» та можливі методи реалізації всіх положень [2]. Основними ознаками системи ШІ, що заслуговує довіри є її орієнтованість на людей (human-centric AI), а також наявність трьох компонентів, яких слід дотримуватися протягом усього життєвого циклу системи:

1. Законність, тобто відповідність всім чинним законам і правилам;
2. Етичність, забезпечення дотримання етичних принципів і цінностей;
3. Надійність як з технічної, так і з соціальної точки зору, оскільки, навіть маючи добрі наміри, системи штучного інтелекту можуть завдати ненавмисної шкоди.

В документі експертна група окремо виділяє чотири етичних принципи, як повага до прав і свобод людини, запобігання насиллю, справедливість та зрозумілість алгоритмів «надійного ШІ», що засновані на фундаментальних правах поваги до демократії, закону та людини.

Для формування довіри до ШІ існують технічні методи, що полягають у подальшому розвитку інженерних систем, що мають обов'язково спиратися на нормативно-правову базу, яка є складником нетехнічних методів реалізації «надійного ШІ». Усі етичні принципи, що були зазначені вище, транслюються в конкретні вимоги для досягнення «безпечного ШІ». Вони включають такі системні, індивідуальні та суспільні аспекти, як людський нагляд, відстеження алгоритмів, прозорість коду, технічна надійність та безпека, стійкість до атак, наявність запасного плану, конфіденційність, повага до особистих даних, уникнення несправедливої упередженості, соціальний та екологічний добробут, тобто гармонійне впровадження технологій у суспільні рамки моралі [2].

Отже, публікація Керівництва з етики для ШІ, що заслуговує довіри, хоч не і не остаточний, але однозначно важливий крок для країн Європи на шляху врегулювання штучного інтелекту для запобігання якомога більшої кількості негативних наслідків при отриманні максимальних переваг використання новітніх технологій. У будь-якому випадку, як наголошує професор Оксфорду Нік Бостром: тільки від нас залежить, до кращого чи гіршого призведе поява розумних машин [1].

Список використаних джерел

1. Бостром Н. (2020). Суперінтелект: стратегії і небезпеки розвитку розумних машин: пер. с англ. / Нік Бостром; пер. Антон Ящук, Антоніна Ящук; кер. проекту Галина Харук-Бачуро; наук. ред. Тетяна Манжос. – Київ: Наш Формат.

2. Ethics guidelines for a trustworthy AI. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/ethics-guidelines-trustworthy-ai>

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ АЛЬЯНС ЗІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
(EUROPEAN AI ALLIANCE)**

Кононенко І.В.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії
м. Харків, Україна

тел. +38(099) 448-08-42, e-mail:ihor.kononenko1@nure.ua

The European Artificial Intelligence Alliance was founded in 2018. It is an initiative of the European Commission to establish an open policy dialogue on artificial intelligence. Through regular events, public consultations and exchanges in online forums, around 6000 stakeholders have joined the alliance.

Штучний інтелект (ШІ) вже є частиною нашого життя – це не наукова фантастика. Важко переоцінити можливості ШІ як у побуті, так і у вирішенні глобальних проблем. З червня 2018 року Європейська комісія бере участь у відкритому діалозі з громадянами, громадянським суспільством, бізнесом і споживчими організаціями, профспілками, академічними колами, органами державної влади та експертами в рамках своєї Стратегії штучного інтелекту. Ці заходи спрямовані на максимальне використання можливостей, які пропонує штучний інтелект, і вирішення нових викликів, які він несе.

AI Alliance був створений для керування роботою Експертної групи високого рівня зі штучного інтелекту (AI HLEG). Починаючи як онлайн-форум для дискусій, AI Alliance перетворився на активну спільноту, яка протягом останніх років внесла свій внесок у деякі з найважливіших політичних ініціатив, запущених у сфері ШІ.

На базі поєднання експертного внеску та відгуків спільноти були прийняті важливі документи, які сформуvalи концепцію надійного штучного інтелекту та сприяли підходу Комісії до штучного інтелекту.

Прагнучі сприяти поширенню штучного інтелекту і в той же час усунути ризики, пов'язані з його використанням, Європейська комісія запропонувала так звану Білу книгу, яка містить політичні та регуляторні параметри «до екосистеми досконалості та довіри». Цей документ було опубліковано 19 лютого 2020 року разом із онлайн-опитуванням, яке зосереджено на трьох окремих темах:

1. Конкретні дії щодо підтримки, розвитку та впровадження ШІ в економіці та державному управлінні ЄС;
2. Варіанти майбутньої нормативно-правової бази щодо ШІ;
3. Аспекти безпеки та відповідальності щодо ШІ.

Щоб збагатити та вдосконалити бачення цієї галузі всіма суспільними, економічними та науковими точками зору, було організовано серію зустрічей і круглих столів з експертами зі штучного інтелекту. У

результаті Європейська комісія представила свою пропозицію щодо Регламенту, який встановлює гармонізовані правила щодо штучного інтелекту, а також переглянутий Скоординований план щодо штучного інтелекту у квітні 2021 року.

Члени Європейського альянсу зі штучного інтелекту щорічно організовують зустрічі з експертами, зацікавленими сторонами та міжнародними фахівцями у даній сфері:

- 1-ша асамблея відбулася в червні 2019 р. з нагоди святкування першої річниці з моменту запуску спільноти Альянсу зі штучного інтелекту та обговорення основних результатів AI HLEG;

- 2-а асамблея відбулася в жовтні 2020 р.. На ній обговорювалися результати публічних консультацій щодо Білої книги зі штучного інтелекту;

- 3-тя асамблея відбулася в вересні 2021 р. під робочою назвою «Конференція високого рівня з питань ШІ: від амбіцій до дії». На ній піднімалися питання вдосконалення ШІ та довіри на глобальному рівні.

З моменту запуску форуму такі заходи збирали в середньому від 500 (очних) до 1000 (віртуальних) учасників. В березні та червні 2022 року відбулися ще дві зустрічі під гаслами: «Європейська досконалість і довіра у світі» та «Просування регулювання штучного інтелекту». Вони залучили спільноту до обговорення аспектів надійного штучного інтелекту в контексті міжнародної діяльності ЄС та членів ЄС. На 2023 рік запланована ще 4-та асамблея AI Alliance та інші заходи, присвячені окремим сферам політики в сфері штучного інтелекту. Будучи відкритою онлайн-спільнотою, AI Alliance надає кожному безкоштовний доступ до документів і ресурсів, що стосуються різних аспектів політики ШІ. Також учасники можуть ділитися своїми подіями на платформі ЄС Futurium. Ця платформа є вільною для всіх.

Таким чином, Європейський альянс зі штучного інтелекту є водночас джерелом ресурсів і форумом, присвяченим усім правовим, технічним і економічним наслідкам функціонування штучного інтелекту. Він об'єднує різні прошарки суспільства у відкритому і багатодисциплінарному обговоренні.

Список використаних джерел

1. The European AI Alliance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-ai-alliance>

2. Artificial Intelligence for Europe: communication from the commission COM(2018) 237 final of 25.04.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2018:237>

ПРОБЛЕМИ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ В РОБОТОТЕХНІЦІ

Малахов Д.Є.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,

м. Харків, Україна

тел. +38(066) 614-34-12, e-mail: denys.malakhov@nure.ua

Adherence to the recommendations set out in the European Parliament's resolution on civil law in robotics is a pressing issue today. Will a robot or artificial intelligence become a full-fledged subject of civil law? Who should be held liable for an error in the work of artificial intelligence? These are the main questions that need to be answered and resolved immediately.

Резолюцією Європарламенту щодо норм цивільного права в робототехніці від 16 лютого 2017 року № 2015/2103 (INL), встановлено обов'язок та праворозуміння юридичної особи, яка створює штучний інтелект щодо можливості відповідальності за якість технології, яку вона виробляє [1]. Одночасно варто звернути увагу, що згідно з Резолюцією, роботи не можуть самостійно нести відповідальність за шкоду по відношенню до третіх осіб. Вищевказані положення, були прийняті ще у 2017 році, але надзвичайно швидкий процес розвитку технологій штучного інтелекту дозволяє зробити висновок про можливе запровадження такого поняття, як «електронна особистість» або ж «електронної особи». Варто проаналізувати, чи готовий Цивільний кодекс України і цивільне законодавство, а головне, суспільство до зазначених змін. Це достатньо дискусійне питання, адже описані редагування, в майбутньому потребуватимуть створення нового Цивільного кодексу та докорінне підлаштування чинного законодавства до нових суспільних відносин. Широке коле науковців акцентує увагу щодо нагальних проблем, які можуть виникнути при наданні повної чи часткової правосуб'єктності роботі. Наприклад, Дяченко М. О. та Песцов Р. Г. у власному дослідженні говорять про підвищення рівня безробіття в різних галузях економіки. Вони також акцентують увагу на детальному дослідженні Департаменту з прав громадян та конституційних питань Європейського парламенту, де вказується недоречним надання правосуб'єктності для штучного інтелекту, а також «зруйнувати кордони між людиною та машиною, зруйнувати межі між живим та неживим» [2, с. 168].

Процес реформування національного законодавства України після приєднання до Резолюції в галузі робототехніки поки що не розпочався. Нових профільних законів так і не прийнято. Було лише згадано поняття «робототехніка» у Законі України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», а також Постанові Кабінету Міністрів «Про внесення змін у додаток до Порядку здійснення державного контролю за

міжнародними передачами товарів військового призначення» та Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, що зовсім замало для розвитку даної галузі.

Як зазначалось, Резолюція містить положення щодо неможливості покладення відповідальності на штучний інтелект за вчинені помилки в його діяльності. Проте, в більш поглиблених нормах, містяться заклики Комісії з норм цивільного права щодо робототехніки на проведення аналізу із створення спеціального правового статусу для роботів у довгостроковій перспективі. Дослідники наголошують на передчасності сьогодні запровадження поняття «електронна особа», оскільки поширення цього терміну жодним чином не визначає його правовий статус у сфері права, не обмежує чи розширює цивільно-правову відповідальність, захист права користувачів, тощо. Штучний інтелект, робот та інші пов'язані з цим явищем терміни розглядаються більше як об'єкт цивільного права, пов'язаний з інститутом інтелектуальної власності. Відповідно до чинного законодавства штучний інтелект розуміється як продукт (товар). Використання штучного інтелекту та роботів в сферах медицини або публічного адміністрування, дає можливість розглядати цей об'єкт цивільного права як джерело підвищеної небезпеки. В питанні відповідальності, більш доречним буде покладання збитків на автора чи винахідника, який зможе в повному обсязі відшкодувати завдані матеріальні витрати [3, с. 93].

Підводячи підсумок, напрямок розвитку робототехніки досить важливий та актуальний. Законодавство України має стрімко та скоординовано, крок за кроком, йти в напрямку запровадження профільного законодавства, яке б врегулювало зазначені суспільні відносини. Проте питання надання правосуб'єктності штучному інтелекту залишається відкритим і потребує детального дослідження широким колом науковців та законодавчим органом.

Список використаних джерел

1. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html

2. Дяченко М. О., Песцов Р. Г. (2018) Правові та етичні проблеми щодо надання правосуб'єктності робототехніці. Наукові праці Факультету соціально-політичних наук Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. С. 165-169.

3. Кривицький Ю.В. (2021) Штучний інтелект як інструмент правової реформи: потенціал, тенденції та перспективи. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. № 2 (119). С. 90-101.

МОЖЛИВОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Щолкін М.М.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О.В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії
м. Харків, Україна

тел. +38 (096) 263-02-03, e-mail: mykhailo.shcholkin@nure.ua

Artificial intelligence is a promising technology that can help solve various problems in different fields. The use of AI in the field of human rights can help ensure more efficient and transparent management of human rights and significantly improve their protection. However, it is necessary to take into account possible challenges, such as the lack of data reliability and privacy protection, as well as ethical and legal aspects of using AI in this area. To ensure the success of AI in human rights, it is necessary to continue research and development of new technologies, as well as to ensure the responsible use of these technologies, considering ethical and legal aspects.

Одним з головних принципів міжнародного права є захист прав людини. Застосування штучного інтелекту (ШІ) може мати значний позитивний вплив на права людини. Застосування ШІ може допомогти виявляти та реагувати на порушення прав людини, виявляти більш складні та приховані форми порушень, забезпечити більш точну та об'єктивну оцінку фактів, та покращити доступ до правосуддя та юридичної допомоги. Один з найбільш розповсюджених підходів реалізації методів штучного інтелекту сьогодні – це машинне навчання. Воно дозволяє комп'ютерам навчатися на основі великих обсягах даних та виконувати різноманітні задачі, від розпізнавання зображень до прогнозування поведінки користувачів в Інтернеті. В наш час штучний інтелект можна розглядати як практичний інструмент для вирішення конкретних завдань.

Системи штучного інтелекту можуть виявляти факти порушень прав людини на основі аналізу великих обсягів даних з різних джерел, включаючи соціальні медіа, засоби масової інформації, правозахисні організації тощо. Машинне навчання використовується для автоматичного розпізнавання образів на відео. Це може бути корисним для таких різних задач, як автоматична класифікація зображень, розпізнавання облич, виявлення відмінностей між зображеннями, аналіз відеопотоків тощо. Використання ШІ дозволяє швидко та ефективно виявляти порушення прав людини та збирати докази, що можуть використовуватись у судовому процесі [1]. Застосування ШІ може також покращити ефективність роботи правоохоронних органів та забезпечити безпеку громадян. Наприклад, системи машинного навчання можуть допомагати виявляти та передбачати злочини, аналізуючи великі обсяги даних, таких як камери

відеоспостереження, соціальні мережі тощо. Це може допомогти правоохоронним органам швидше та ефективніше реагувати на злочини та запобігати їх вчиненню. Вже розробляються системи штучного інтелекту для допомоги в боротьбі з трафікінгом людей, наприклад, шляхом аналізу великої кількості даних з соціальних мереж, транспортних систем та інших джерел [2]. Іншим важливим напрямком розвитку штучного інтелекту є робототехніка. Розумні роботи можуть бути використані в багатьох галузях: від виробництва до медицини та розваг. Вони допомагають вирішувати складні завдання, де людський фактор може бути дуже небезпечним або неефективним. І нарешті, машинне навчання може бути використане для покращення різних процесів виробництва та логістики. Наприклад, машинне навчання може бути використане для прогнозування попиту на продукцію, планування виробництва, виявлення помилок в процесі виробництва, зменшення часу зупинки обладнання та багато іншого.

Проте, існують і певні проблеми або ризики у цій сфері. Тому для збільшення користі використання ШІ в сфері прав людини важливим постає питання їх усунення на початковому етапі. Наприклад, можуть виникнути проблеми з достовірністю та захистом конфіденційності даних, які обробляються алгоритмами машинного навчання. Також можуть виникнути проблеми з етичними стандартами та відповідальністю за рішення, які приймаються на основі аналізу даних ШІ.

Отже, можна стверджувати, що машинне навчання є вельми перспективною технологією, яка має великий потенціал для застосування у різних галузях та вирішенні різних задач. Воно може як допомогти в реалізації прав людини та забезпечити більш ефективне управління правами, так і нести загрози та ризики для прав людини. Для мінімізації негативного впливу необхідно продовжувати дослідження та розробку нових технологій, враховуючи, при цьому, етичні та правові аспекти використання ШІ в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Filippo A. Raso, Hannah Hilligoss, Vivek Krishnamurthy, Christopher Bavitz, Levin Kim. Artificial Intelligence & Human Rights: Opportunities & Risks
Режим доступу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3259344

2. Poornima Apte. How AI can fight human trafficking. Режим доступу: <https://venturebeat.com/business/how-ai-can-fight-human-trafficking/>

ВПЛИВ ШІ НА ПРАВО ЛЮДИНИ НА НЕДОТОРКАННІСТЬ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ ТА ЗАХИСТ ДАНИХ

Янакаєв А. А.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. Турута О. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії
м. Харків, Україна

тел. +38 (066) 875-52-25, e-mail: aidar.ianakaiev@nure.ua

The artificial intelligence (AI) development is being noticed more and more nowadays. It's clear that now it comes closer than we could expect to life of everyone of us. Human rights are not an exception – as it turned out there are so many ways for AI to touch them. The Ukraine legal system is yet to define the artificial intelligence, but there are already a lot of incidents both inside and outside our country.

У наш час розвиток технологій не стоїть на місці та робить величезні відкриття все частіше. Одним із таких досягнень технічного прогресу і став штучний інтелект (ШІ), що надає змогу машині вчитися, використовуючи не тільки людський, а й власний досвід. ШІ надає безліч можливостей суспільству та сприяє більш ефективному вирішенню проблем сучасності. Разом з тим, застосування технології штучного інтелекту може мати і негативні наслідки, особливо це стосується прав людини. У зв'язку з використанням технологій штучного інтелекту актуальності набуває проблема порушення прав людини на недоторканність приватного життя та захист даних, які закріплені у ст. 12 Загальної декларації прав людини, ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та ст.ст. 7, 8 Хартії основних прав ЄС. Тому доцільно проаналізувати, який саме вплив здійснюють технології ШІ на дані права.

Безперечно, системи штучного інтелекту полегшують збирання, обробку та класифікацію величезних обсягів даних. Це може мати серйозні наслідки для здійснення права на приватне та сімейне життя, включаючи право на захист даних. Системи штучного інтелекту часто навчаються шляхом доступу до великих наборів даних та їх аналізу. Аналіз даних з використанням систем ШІ може розкрити приватну інформацію про осіб: інформацію, яка вважається захищеною та має розглядатися як конфіденційна, навіть якщо вона отримана з великих наборів даних, отриманих із загальнодоступної інформації. Наприклад, поведінкові дані (дані про місцезнаходження та інші дані датчиків за допомогою додатків на мобільних пристроях) [1]. Так, наприклад, зміст приватної розмови подружжя у своєму будинку став відомий декільком їх знайомим. Звук було ненавмисно передано пристроєм Amazon Alexa – голосовим асистентом, який інтегровано в аудіопристрої компанії Amazon. Пристрій

«підслуховував» та записував їхню фонову розмову і потім відправляв її особам зі свого списку контактів. Голосовий помічник почав запис, коли виявив у розмові пари слово, яке він інтерпретував як слово, що пробуджує, і зрозумів частину фонової розмови як запит «надіслати повідомлення» [2]. Незважаючи на те, що це сталося ненавмисно, дану функцію системи ШІ можна вважати втручанням у приватне життя. Ще одним прикладом порушення права людини на недоторканність приватного життя та захист даних можна вважати роботу камер відеоспостереження, які містять функцію розпізнавання облич. Так, компанія Vision Land City з метою сприяння роботі поліції щодо виявлення осіб, які вчиняють правопорушення, встановила такі камери по всьому місту. В результаті щодня аналізувалися та записувалися понад півмільйона осіб, переважна більшість з яких не підозрювалися у жодних правопорушеннях. Активіст за громадянські права, стурбований наслідками масового спостереження, порушив питання про надмірне використання функції розпізнавання осіб поліцією в суді. Він заявив, що протягом багатьох років поліція використовувала систему розпізнавання осіб Vision Land City для ідентифікації людей без їхньої згоди чи відома [2]. Отже, робота даного пристрою поставила під загрозу право на недоторканність приватного життя та захист даних, оскільки люди не могли користуватися громадськими місцями, не піддаючись стеженню.

Ризики, пов'язані зі здатністю ШІ відстежувати та аналізувати людське життя, посилюються через величезну кількість даних, які сьогодні розповсюджуються при використанні Інтернету. Хоча окремі фрагменти цих даних можуть здатися несуттєвими, разом вони розкривають найдрібніші деталі життя людини. А для людини недоторканність приватного життя є правом, що має важливе значення.

Отже, використання систем штучного інтелекту загрожує покласти край анонімності, а страх бути відстеженим може завадити людям користуватися іншими правами, такими як право на свободу об'єднань, право на свободу пересування, свободу слова. Коли люди відчувають, що за ними спостерігають або їм не вистачає анонімності, вони виявляють самоцензуру та відмовляються вільно висловлювати свою думку.

Список використаних джерел

1. Турута О. В., Турута О. П. (2022). Штучний інтелект крізь призму фундаментальних прав людини // Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія: Право. – Вип. 71. С. 49-54.

2. Defending Human Rights in the Age of Artificial Intelligence. Режим доступу: <https://www.edapp.com/course/defending-human-rights-in-the-age-of-artificial-intelligence-2/>

УДК 13:[316.324.8:004]

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ І ЙОГО РОЛЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Сливар У. М.

Науковий керівник – канд. філос. наук, доц. Старікова Г.Г.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна
e-mail: uliana.slyvar@nure.ua.

Thesis is devoted to the description of the activities and contribution of the UWCF volunteer fund in Ukraine,. The article describes the most important achievements of the campaign to demonstrate the effectiveness of organized volunteering.

Актуальність дослідження полягає в тому що, людство живе у величезному і парадоксальному світі у якому розвинений технічний прогрес та прогрес комп'ютерної технології. Але перед людством висуваються перепони, саме однією із таких – проблеми війни в Україні. Наочним прикладом може слугувати благодійний фонд UWCF/«Об'єднання Європи та культури» [1].

Метою дослідження є демонстрація впливу та покращення результатів діяльності волонтерів з моменту війни. Цю тему вивчали багато журналістів, наприклад: Валько К., Матяш М., Уманська О. Війна Росії в Україні приносить не тільки смерть, але й руйнування історичних будівель, церков, пам'ятників, художніх галерей, бібліотек і навіть унікальних видів транспорту, які асоціюються із країною, як от найбільший у світі літак Ан-225 «Мрія». Міністерство культури та інформаційної політики України звинувачує Росію у скоєнні воєнних через знищення чи пошкодження 242 об'єктів культурної спадщини. ЮНЕСКО підтвердило пошкодження 110 об'єктів з моменту початку російського вторгнення 24 лютого. Ця цифра включає 48 релігійних об'єктів, 10 музеїв, 22 історичні будівлі, 11 будівель, присвячених культурним заходам, 13 пам'ятників і 6 бібліотек. Оскільки війна затягується, є побоювання, що цей список подовжиться.

З перших років незалежності в Україні волонтерство оживає і починає розвиватись. Початком цього процесу вважається 1992 рік, коли створюється служба «Телефон довіри», в якій працювали виключно волонтери. Згодом виникають організації, що реалізують різні соціальні проекти допомоги важкохворим, багатодітним сім'ям, самотнім людям похилого віку, інвалідам. Активно розвивається напрям боротьби з розповсюдженням СНІДу та допомоги наркозалежним [2].

Так, 19 листопада 2011 року прийнято Закон України «Про волонтерську діяльність». Відповідно до ст.1 цього закону, волонтерська діяльність – добровільна соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги

(безоплатних робіт та послуг). Створення роботи центру у 2012 р. почалося з організації контакт-центрів, адже інформаційна відкритість та можливість допомогти – перший крок до розвитку волонтерського руху[1].

Діяльність Фонду UWCF спрямована на:

- підтримання соціальної справедливості та відсутність расової та національної дискримінації;
- збереження стабільності соціальних систем та культурного капіталу, як у цілому, так і кожного народу окремо;
- задоволення освітніх, культурних, медичних потреб сучасного суспільства та одночасне створення стабільної платформи для подальшого розвитку майбутніх поколінь;
- захист навколишнього середовища шляхом його збереження та відновлення;
- залучення підлітків до процесів формування сфер життєдіяльності суспільства;
- сприйняття філантропії кожним членом нашого суспільства як невід'ємною складовою його становлення.

Волонтерство в Україні, знову підживлене зовнішньою агресією та досягло безпрецедентного рівня. Всі люди були залучені якимось чином в допомозі військовим, біженцям, лікарням чи тим, хто не може подбати про себе. Українці допомагають особисто або через фонди, організують волонтерські організації та безкоштовних волонтерів. Щодня надходять повідомлення про нові фонди, які створюють для допомоги у війні та просто людям. І жоден з сайтів-реєстрів, задуманий як місце зустрічі волонтерів і тих, хто потребує допомоги, не здатен охопити весь багатомільйонний рух, якому піддалася ціла країна.

Отже, діяльність фонду UWCF допомагає виховувати здорове покоління, вплив можливостей дітей всіх сторонніх аматорів, здобуття вираженої освіти, що тісно пов'язане з вивченням культурної спадщини та мистецтва різних народів, та підтримкою здорового способу життя населення. Також допомагає армії у скрутний час для України.

Список використаних джерел

1. Valko K. (2021). Volunteering and its legal status // BVPD. 2021. December 2.
2. Matyash M. (2022). The phenomenon of Ukrainian volunteering // Multimedia platform of foreign broadcasting of Ukraine. 2022. June 16.
3. Umanska O. (2022). Volunteering in Ukraine // UWCF.

УДК 321.124:[316.324.8:004]

НАСЛІДКИ ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ В АФГАНІСТАНІ

Деркач К.Ю.

Науковий керівник – старший викладач кафедри Жидкова О.О.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії

м. Харків, Україна

тел. +38(067) 800-13-53, email: kateryna.derkach@nure.ua.

Afghanistan is a totalitarian theocracy and emirate in which the Islamic Taliban have a monopoly on power. Dissent is not tolerated and politics is largely confined to internal Taliban political debates and power struggles. The paper argues that because the government is interim, there is no constitution or other basis for the rule of law. The Taliban government is characterised as a conservative and repressive faction that lacks categories such as human rights, especially when it comes to women.

Уряд Талібану, встановлений зараз в Афганістані, – це не просто чергова диктатура. За всіма стандартами це тоталітарний режим. Тоталітарний режим – режим, за якого державна влада здійснюється шляхом: обмеження або порушення основних прав людини; зосередження не контрольованої населенням державної влади в руках правлячої верхівки або однієї особи; фактичного одержавлення суспільства, громадських організацій, релігії. Талібан створив жахіття, еквівалентне іншим тоталітарним державам. Він зловживає законом, щоб ще більше обмежити сферу громадянського суспільства і розширити контроль режиму.

За своє правління таліби вбили, катували і принижували численних цивільних осіб, колишніх співробітників служб безпеки і активістів руху за права жінок, в першу чергу таких етнічних груп, як таджики і хазарейці. Більше того, вони підтримують тісні зв'язки з міжнародною спільнотою джихадистів, включаючи Аль-Каїду, Ісламський рух Узбекистану та Ісламську партію Туркестану, серед інших.

Через захоплені Талібаном міста зараз у Кабулі велика кількість біженців, в основному це жінки і діти. Бойовики вбивають людей просто на вулицях, стріляючи з вікон автівок. Не так давно таліби застрелили чоловіка, який їхав на велосипеді, слухаючи музику. Вони примусово забирають жінок і дівчат з їхніх будинків з метою одруження на них [3].

Під час правління талібів економіка Афганістану занепала. У звіті за жовтень 2022 року ПРООН заявило, що майже всі афганці живуть у бідності. Економіка скоротилася на 30 відсотків з моменту вторгнення, і, за оцінками, було втрачено сімсот тисяч робочих місць. Понад 90 відсотків населення страждає від тієї чи іншої форми продовольчої незахищеності [4].

Талібан загрожує громадянським і політичним правам афганців, закріпленим у конституції, створеній урядом за підтримки США. Після

відновлення контролю таліби вдаються до дій, що нагадують їхнє жорстоке правління наприкінці 1990-х років [2].

Місія ООН в Афганістані задокументувала численні порушення прав людини. Таліби залякують журналістів і обмежують свободу преси, що призвело до закриття понад двохсот новинних організацій. Їхній уряд жорстоко розганяв демонстрації, а протестувальники та активісти піддавалися стеженню і насильницьким зникненням. Вони також відновили Міністерство пропаганди чеснот і запобігання пороку, яке за їхнього попереднього правління забезпечувало дотримання заборон на поведінку, що вважалася неісламською. У листопаді 2022 року вони наказали суддям застосовувати їхнє тлумачення шаріату; через кілька тижнів після цього влада відновила публічні покарання та страти [2; 4].

Жінки побачили, що їхні права знищені. Талібан заборонив більшості дівчат відвідувати середню школу, заборонив усім жінкам відвідувати і викладати в університетах, а також заборонив жінкам працювати. У грудні 2022 року угруповання заборонило жінкам працювати в місцевих і міжнародних неурядових організаціях (НУО) [2].

Рада Безпеки ООН вперше наклала санкції на режим за переховування Аль-Каїди в 1999 році і розширила їх після 11 вересня 2001 року. Вони націлені на фінансові активи лідерів Талібану і забороняють їм більшість поїздок. Рада Безпеки також запровадила ембарго на постачання зброї талібам. Сполучені Штати і Європейський Союз зберігають додаткові санкції, які перешкоджають доставці допомоги з моменту приходу до влади талібів. Тим часом, Сполучені Штати заблокували доступ талібів до активів на мільярди доларів. Міжнародний кримінальний суд розслідує зловживання талібів проти афганського цивільного населення, в тому числі злочини проти людяності, скоєні з 2003 року [1].

Список використаних джерел

1. BBC News. (2022, 12 серпня). Who are the Taliban? BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-south-asia-11451718>.
2. Janssen B. (2021, 3 листопада). World Report 2022: Rights Trends in Afghanistan. Human Rights Watch. URL: <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/afghanistan>.
3. Maizland L. (2023, 19 січня). What Is the Taliban? Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/taliban-afghanistan>.
4. UNDP report paints grim picture of Afghanistan a year after transition | United Nations Development Programme. (2022, 5 жовтня). UNDP. URL: <https://www.undp.org/afghanistan/press-releases/undp-report-paints-grim-picture-afghanistan-year-after-transition>.

УДК [006.032;351.74]:341.4

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В БОРОТЬБІ З ТРАНСКОРДОННОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Даниленко Ю. О., Зозуля В.А.

Науковий керівник – ст. викл. Жидкова О.О.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел.: +38(063)23-94-773, +38(066)18-72-616

e – mail: yuliia.danylenko@nure.ua, viktoriia.zozulia@nure.ua

This work is devoted to international standards of cooperation between law enforcement agencies in combating cross-border crime. The main concepts of the topic and the possibilities of cooperation between law enforcement agencies at the international level are considered. The problems of interaction between these agencies are identified; the main one is the difference in the laws of different countries, which complicates the process of information exchange to combat criminal acts. Other problems are reviewed, what countries are doing to overcome them, and which international organizations control the process of law enforcement cooperation.

Транскордонна злочинність – це злочинні діяння, які здійснюються на території однієї держави, але мають наслідки або впливають на інші країни. Це можуть бути злочини, пов'язані з контрабандою, наркотиками, торгівлею людьми, тероризмом, фінансовими злочинами та ін. Особливості транскордонної злочинності полягають у тому, що вони потребують співпраці між державами та правоохоронними органами для їх виявлення та припинення.

Міжнародні стандарти взаємодії правоохоронних органів в боротьбі з транскордонною злочинністю є важливими для забезпечення ефективної боротьби з цим видом злочинності. Стандарти включають у себе правила, процедури та механізми співпраці між державами та правоохоронними органами в області боротьби з транскордонною злочинністю. Одними з таких стандартів є: Конвенція ООН проти транскордонної організованої злочинності, яка була прийнята у 2000 році; Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р.; Конвенція РЄ про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 р.; Рамкове рішення Європейської ради ЄС про європейський ордер на арешт і процедуру передачі осіб між державами-членами від 13 червня 2002 р. та ін. Ці стандарти також визначають права та обов'язки правоохоронних органів у міжнародній взаємодії та сприяють створенню сприятливих умов для обміну інформацією та доказами [1].

Організація взаємодії правоохоронних органів на міжнародному рівні включає в себе взаємодію між державними органами та правоохоронними агенціями різних країн. Для цього створюються спеціальні міжнародні механізми взаємодії, такі як міжнародні договори, спільні розшуки та

розслідування, обмін інформацією, навчання та інші заходи. Важливою складовою міжнародної взаємодії є співпраця з міжнародними організаціями, такими як Інтерпол, Європол, ООН, ЄС та інші.

Попри те, що існують міжнародні стандарти взаємодії правоохоронних органів в боротьбі з транскордонною злочинністю, існують певні проблеми у цій області. Наприклад, різниця в законодавстві різних країн, що може ускладнювати обмін інформацією та співпрацю, недостатній рівень співпраці між різними правоохоронними органами та міжнародними організаціями, існує брак фінансування та ресурсів, необхідних для проведення розслідувань та боротьби з транскордонною злочинністю. Недостатній обмін інформацією між правоохоронними органами, який призводить до неефективної боротьби з транскордонною злочинністю та ускладнює процес розслідування злочинів.

Практика взаємодії правоохоронних органів в різних країнах світу різна, але в цілому можна виділити декілька спільних аспектів. Наприклад, багато країн мають спеціальні підрозділи, які займаються виключно транскордонною злочинністю та співпрацюють з правоохоронними органами інших країн.

Продовжуючи аналіз, можна зазначити, що у кожній країні взаємодія правоохоронних органів має свої особливості. Наприклад, у США взаємодія між федеральними і штатними правоохоронними органами забезпечується спільним координаційним центром. У країнах Європейського Союзу взаємодіють національні правоохоронні органи та органи ЄС, такі як Європейська поліцейська служба та Європейське агентство з лікарських засобів [2].

Крім того, дієвість взаємодії правоохоронних органів залежить від багатьох факторів, таких як наявність адекватної правової бази, наявність необхідних ресурсів та технічного обладнання, рівень професійної підготовки працівників, а також політичної волі влади. Недостатня увага до цього може призвести до порушення взаємодії правоохоронних органів та недосягнення бажаних результатів в боротьбі з транскордонною злочинністю.

Отже, для ефективної боротьби з транскордонною злочинністю необхідно не лише розробляти нові технології та стратегії, але й забезпечувати дієву взаємодію правоохоронних органів, використовуючи світовий досвід та міжнародні стандарти.

Список використаних джерел

1. Interpol. (2021). About INTERPOL. Retrieved from <https://www.interpol.int/>
2. United Nations Office on Drugs and Crime. (2021). Global Programme on the Implementation of the Doha Declaration. Retrieved from <https://www.unodc.org/unodc/index.html>

АТРИБУЦІЯ ДИКТАТУРИ

Казанцева С.С.

Науковий керівник – канд. філос. н., доц. Горячковська Г. М.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна
тел. +380661936087, email: sofiia.kazantseva@gmail.com

Historical examples show how dictatorial regimes use different ways to secure their power. All of them have one strategic goal – to preserve the dictator's power, and an important tendency – to total control over society. The purpose of this study is to attribute the manifestations of a dictatorial regime through the analysis of its nature and features, mechanisms of its functioning and consequences for society. This work is devoted to defining the main ways of manifestation of dictatorship.

Історія насичена прикладами диктаторських режимів, природа яких ретельно вивчається. З початку 50-х рр. почали з'являтися наукові роботи, присвячені політологічному і соціологічному аналізу тоталітарних режимів: дослідження Г.Арендт, К.Фрідріха і З.Бжезинського, Р. Арона, Т. Адорно та ін. Серед відомих сучасних дослідників диктаторських режимів можна виділити С. Феррел, С. Гастон, М. Стефан, С. Гурієва і Д. Трейсмана. Але ми продовжуємо розмірковувати про суттєві ознаки найбільш трагічних прикладів диктатури – Гітлера, Сталіна, Мао Цзедуна, Хусейна, родини Кім, цьому сприяє війна ХХІ століття, яку розв'язав диктатор путін.

Історичні приклади показують, як диктаторські режими використовують різні способи забезпечення своєї влади. Усі вони мають одну стратегічну мету – зберегти владу диктатора, і важливу тенденцію – до тотального контролю над суспільством. Метою цього дослідження є атрибуція проявів диктаторського режиму через аналіз його природи та особливостей, механізмів його функціонування та наслідків для суспільства. Як саме диктаторські режими забезпечують свою владу, контролюють населення та придушують будь-яку форму опозиції?

Диктатура – це форма управління, де влада зосереджується в руках однієї особи або групи людей. За таким визначенням диктатура співпадає з авторитаризмом, але існує відмінність: ступінь законності та легітимності отримання та утримання влади. Авторитарний режим зазвичай має певний ступінь законності, тоді як диктатура є незаконною і протиправною формою управління.

Існує кілька класичних атрибутів диктатури [1]. Визначним є культ особи. Диктатори намагаються зобразити себе як героя чи національного лідера, який є незамінним та взірцевим. Інструментом для встановлення культу особи диктатора є, перш за все, пропаганда, яка нав'язує відповідні

погляди і діє через ЗМІ, культурні та політичні інститути. Диктатори перешкоджають свободі слова та контролюють засоби масової інформації, щоб забезпечити позитивне відображення своєї влади та запобігти критиці. Заборона на критику державних органів та політиків є поширеною практикою в диктаторських режимах.

Важливий атрибут диктатури – це обмеження прав людини, зокрема свободи вираження, права на справедливий суд, права на освіту, медичну допомогу та інші. Це може включати затримання, ув'язнення, насильство та інші форми примусу. Невід'ємною частиною розвинутого диктаторського режиму є репресії. Диктатори можуть використовувати репресії для придушення опозиції, зокрема, політичні репресії (заборона на політичні партії, обмеження прав людини та свободи слова), економічні репресії (заборона на підприємництво, переслідування опозиційних осіб та організацій) та фізичні репресії (тюремне ув'язнення, жорстокість та насильство). Ці заходи можуть бути використані для забезпечення тотальної контролю над населенням.

Впровадження диктаторського режиму відбувається через політичний терор, який спрямований на придушення опозиції та забезпечення стабільності режиму. Ознаками такого терору є дезінформація, провокації, терористичні акти та інші заходи для створення атмосфери страху та нестабільності в суспільстві. Доповненням стає загальний контроль за населенням з метою забезпечити відданість громадян та підтримку режиму. Зокрема, контроль за засобами масової інформації, цензура, масове спостереження, переслідування та інші заходи, які допомагають збирати інформацію про населення та підтримувати контроль над ним є типовими проявами диктатури. Водночас, забезпечення відданості та підтримки від прихильних еліт та інших політичних діячів диктатура здійснює через корупцію: отримання незаконних переваг, підкуп, та інші форми [2].

Диктатура – це поширення свавілля влади за підтримки різних форм терору; диктатура – це правління, яке через цензуру, контроль над ЗМІ, переслідування опозиції, політичні репресії, позбавляє громадян прав і свобод. Диктатура тяжіє до тотального контролю над суспільством заради збереження влади диктатора, тож має високий ризик перетворення на тоталітарну державу. Розуміння сутності диктатури – первинний рівень у боротьбі з диктаторськими режимами і запобіжник їх поширенню.

Список використаних джерел

1. Шарп Дж. (2010) Від диктатури до демократії. [Пер. з англ.]. – К.: Смолоскип.
2. Арендт Х. (2002). Джерела тоталітаризму. [Пер. з англ.]. – К.: Дух і літера. С. 355–533.

УДК 321.124:[316.324.8:004]

ПРО ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДИКТАТУРИ

Мороз М. Ю.

Науковий керівник – канд. філос. н., доц. Горячковська Г. М.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. 38 (066) 4388040, email: moroz.maksym1@nure.ua

This work is devoted to the study of the nature of dictatorship. Particular attention is paid to the reasons for such a regime and its consequences for the state. The author examines the factors contributing to the emergence of dictators, such as economic crisis, political instability, social unrest, analyzes their impact on non-authoritarian rule in society, in particular, the erosion of civil liberties, suppression of dissent and human rights violations. The work aims to deepen our understanding of the forces that drive dictatorship and shed light on the complex and often devastating consequences of dictatorial rule.

Сьогодні, в повномасштабній російсько-українській війні демократія бореться з диктатурою. Розуміння цього ціннісного конфлікту набуло для нас екзистенційного значення. Тож ми маємо потребу чітко уявляти, чим є диктатура, як вона виникає і на чому тримається. Метою цього дослідження є розгляд природи та сутності диктатури, її причин і наслідків.

Диктатура є формою правління, за якої суверенна влада зосереджена в руках одного лідера або невеликої групи діячів і немає законодавчих чи конституційних обмежень. Протягом віків диктатури визначали хід людської історії, здебільшого, з руйнівними наслідками. І філософи від часів Платона розмірковували про диктатуру. Зокрема, Н. Макіавеллі у «Державець» стверджував, що правитель має бути готовим використовувати обман, силу, маніпуляції та навіть насильство, щоб зберегти контроль і забезпечити державу [1]. У ХХ столітті теоретичне підґрунтя досягло надзвичайного розвитку та впливу. Зокрема, один з класиків теорії диктатури, політичний філософ, прибічник нацистського режиму – Карл Шмітт зазначав, що диктатура є ефективною та дієвою формою правління, яка може найкраще підтримувати порядок і захищати інтереси держави. Шмітт був переконаний, що демократія є недосконалою і нестабільною системою, схильною до хаосу і конфліктів. Натомість, саме диктатура необхідна під час кризи, оскільки дозволяє вживати швидких і рішучих заходів без затримок і дебатів, характерних для демократичного процесу. Він також стверджував, що лідер диктатури повинен мати абсолютний авторитет і бути готовим використовувати будь-які засоби, необхідні для збереження влади і контролю, включаючи насильство і репресії [2].

Шмітт мав потужних опонентів. Зокрема, Г. Арендт критикувала концепцію «держави винятків» Шмітта і його віру в необхідність сильного авторитарного лідера для збереження порядку, стверджуючи, що це призводить до руйнування демократичних принципів і зловживання владою. Парадокс диктатури в тому, що вона розбещує диктатора, який швидко звикає до довільного правління і не збирається віддавати владу, тож, заради неї має підтримувати стан кризи, який є умовою ухвалення диктатури. Так виникає зачароване коло диктатури.

До причин диктатури відносять: необхідність «сильної руки» для протидії іноземному нападу; потребу загасити контрреволюційні протести; прагнення подолати соціально-економічну кризу в країні; неспроможність помірних політичних сил. Також, коли еліта відчуває, що демократія більше не «працює» на неї, що програш на виборах може означати втрату влади і впливу, виникає спокуса захопити владу і встановити диктатуру. Цьому сприяє політична апатія виборців, які самоусуваються від участі в політичному процесі. Втім, ця апатія поширюється, коли люди переконані, що вони більше не можуть впливати на політику.

Диктатури часто завершуються насильницькою смертю диктатора (Чаушеску, Каддафі), але іноді – поступовою трансформацією в більш демократичні або гібридні форми (Пак Чон Хі). Втім, «здобутки» диктатури завжди пов'язані з утисками прав і свобод. До її наслідків відносять: падіння суспільної моралі; високий рівень соціальних проблем, зокрема, розширення спектру соціально вразливих верств; зарегульованість економіки; милітаризацію суспільного життя, яка може спонукати до певних здобутків науки та техніки; ідеологізацію культури; масовий страх, який залишається у суспільстві на декілька поколінь.

Занепокоєність розповсюдженням диктатур, зокрема через їх агресивну риторичку та загрози назовні [3] виявилася недостатньою. Загрози перетворилися на жорстоку агресію, на війну проти незалежності українського народу, проти демократії. Стратегічна мета диктатури – збереження влади. Тож демократичні інститути потребують свідомого сталого захисту і послідовного зміцнення заради збереження індивідуальних прав і свобод, людської гідності, суспільного прогресу.

Список використаних джерел

1. Мак'явеллі, Н. (2007). Флорентійські хроніки; Державець / Пер. з іт. А. Перепаді. – Харків: Фоліо.
2. Schmitt, C. (1964). Die Diktatur: von den Anfängen des modernen Souveränitätsgedankens bis zum proletarischen Klassenkampf. – Duncker & Humblot.
3. Fukuyama, F. (2022). Liberalism and its Discontents. – Farrar, Straus & Giroux.

ПРО ПЕРЕВАГИ ДЕМОКРАТІЇ

Полозова О.О.

Науковий керівник – канд. філос. н., доц. Горячковська Г. М.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна
тел. +38(093) 320-02-15, e-mail: olena.polozova@nure.ua.

We are currently in a war against the dictatorship of rashism for democratic values, for our freedom and rights. Sociological studies confirm that Ukrainians want to live in a democratic country. However, in the conditions of war, the problem of internal risks of the development of authoritarianism is also actualized. Therefore, understanding the essence of democracy is of fundamental importance for us. The purpose of this study is to analyze the features and advantages of a democratic form of government, in particular, in comparison with a dictatorship.

Наразі ми перебуваємо у війні проти диктатури рашизму за демократичні цінності, за нашу свободу і права. Соціологічні дослідження засвідчують – українці хочуть жити в демократичній країні. Втім, в умовах війни також актуалізується проблема внутрішніх ризиків розвитку авторитаризму. Тож розуміння сутності демократії набуває для нас принципового значення. Метою цього дослідження є аналіз ознак і переваг демократичної форми правління, зокрема, у порівнянні з диктатурою.

З часів Фукідида (бл. 460 – 400 до н. е.), який, вірогідно, ввів до обігу поняття «демократія», накопичено чимало критичних зауважень та докладних досліджень на цю тему [1]. Для нашого завдання стали корисними огляди теоретико-практичних аспектів демократії. Зокрема, хрестоматійна праця Т. Л. Карл та Ф. Шміттєра «Що є демократія, і що – ні» містить таке визначення: демократія – «система управління, при якій влада відповідає перед громадянами за свої дії в громадській сфері, а громадяни реалізують свої інтереси через конкуренцію і взаємодію своїх виборних представників» [2]. Ключовими елементами демократії є повноправність громадян і регулярні чесні вибори за встановленою процедурою. До цього слід додати принцип більшості, який найчастіше викликає критику, оскільки здатний забезпечувати ухвалення більшістю голосів утиск інтересів меншості. Втім, демократія передбачає вільну діяльність всіх політичних партій, суспільно-політичних об'єднань, організацій, рухів, які діють в рамках закону.

Для демократичної форми правління характерна багатопартійність. Обов'язковою умовою є гласність про всі дії державних органів, політичних партій, суспільних організацій і незалежний статус засобів масової інформації. Суттєвий атрибут демократії – принцип поділу влади: законодавча, виконавча і судова влади відокремлені і досить незалежні

одна від одної. Проте, вони постійно взаємодіють між собою, врівноважують одна одну.

Важлива роль у системі демократичного державного устрою відводиться місцевим органам самоуправління, здійснюється раціональний поділ компетенції і повноважень різних рівнів влади. Місцева влада найбільш близька до народу, від її дій залежить повсякденне життя громадян. Тому ступінь демократичності суспільства визначається через статус і обсяг повноважень місцевих органів влади, а також рівень її доступності для людей. Розподіл влади та її децентралізація в умовах демократії часто розглядаються як вразлива складова щодо прийняття рішень в екстремальних умовах. Зокрема, ситуація воєнного стану завжди призводить до певних обмежень принципів демократії на користь централізації влади. Через це виникають ризики переходу до авторитарних форм правління, про що свідчить історичний досвід. Більшість диктатур в Античному Римі виникали за часів надзвичайних ситуацій. У скрутні часи владу передавали одній людині, як це, наприклад, було з Юлієм Цезарем, і часто диктатор не поспішав відмовлятися від влади.

Термін «диктатура» служить для визначення авторитарної форми правління, де влада лідера або групи людей є необмеженою. Диктаторські режими можуть спиратися на терор. Також, оскільки диктатор зазвичай залежить від підтримки небагатьох людей, ефективним способом керування є корупція, підкуп, шантаж, вимагання, тощо. До переваг диктатури зазвичай відносять тотальний контроль і порядок. Але саме ці фактори є елементами утиску прав і свобод, суб'єктності громадян.

Важливо розуміти, що контроль диктатури завжди блокує розвиток та взаємодію особистих інтересів, які є ознакою розвинутого громадянського суспільства. Як засвідчує історія, демократичні країни зазвичай успішніші за країни з диктаторським правлінням. Цьому запорука – фундаментальні переваги демократії – рівні можливості і захист громадянських прав і свобод, високий рівень участі громадян у політичному процесі, що створює умови для особистого і суспільного розвитку. Збереження демократії завжди потребує уваги до збереження цих чинників.

Список використаних джерел

1. Невичерпність демократії. Видатні діячі минулого і сучасності про вільне, демократичне суспільство і права людини / Упоряд. О.І. Терех, Я.Г. Оксюта. (1994). К.: Український письменник.
2. Schmitter, Philippe C., and Terry Lynn Karl. (1991). "What Democracy Is... and Is Not." *Journal of Democracy* 2(3): 75–88 // <https://www.ned.org/docs/Philippe-C-Schmitter-and-Terry-Lynn-Karl-What-Democracy-is-and-Is-Not.pdf>

УДК 316.32:321.7

АНАЛІЗ ГЛОБАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ВИЗНАЧЕННЯ БІДНОСТІ ТА ШЛЯХІВ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Мічурін І.Є.

Науковий керівник – д-р політ. н., проф. Комарова Т.Г.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. +38(057) 702-14-56, e-mail: ihor.michurin@nure.ua.

The work discusses how the World Bank determines poverty by using poverty lines, which represent the minimum amount of income needed for basic needs such as food, clothing, and shelter. The poverty line varies depending on the country's income level, with higher lines in wealthier countries and lower lines in poorer countries. Currently, the international poverty line is set at \$2.15 USD per day at 2017 purchasing power parity. The World Bank also establishes additional poverty lines for countries with higher income levels. Ukraine is classified as a country with below-average income, with a poverty line of \$3.65 USD per day. According to 2020 data, Ukraine's poverty rate is 0.18%, indicating that poverty is nearly absent in the country. The work also notes that the United Nations adopted a plan in 2015 to eradicate poverty by 2030.

У наш час проблема бідності залишається однією з найважливіших соціальних проблем у світі. За оцінками міжнародних організацій, сотні мільйонів людей живуть в умовах екстремальної бідності. Аналіз глобального підходу до визначення бідності є ключовим завданням для розуміння цієї складної проблеми та для розробки ефективних стратегій боротьби з нею. Аналіз глобальних підходів до визначення бідності, міжнародних стандартів та методик, що використовуються для вимірювання рівня бідності в різних країнах світу, дозволяє краще зрозуміти особливості бідності, запропоновані шляхи подолання цієї проблеми. Для того, щоб визначити бідність, Світовий банк використовує показник межі бідності. Він являє собою показник, який зазвичай відображає суму, нижче якої мінімальні потреби людини в харчуванні, одязі та житлі не можуть бути задоволені в певній країні. Варто зазначити, що показник межі бідності буде вищим в багатих країнах, тоді як бідні країни мають нижчу межу бідності.

Перша міжнародна межа бідності становила 1 долар США доходу на день в межах цін 1985 року. Протягом останніх років у світі використовувалася межа бідності у розмірі 1,9 долара США на день в межах паритету купівельної спроможності 2011 року. Сьогодні міжнародна межа бідності встановлена на рівні 2,15 долара США на день за паритетом купівельної спроможності у цінах 2017 року. Така межа найбільш релевантна для вимірювання бідності в країнах з низьким рівнем доходу.

Окрім міжнародної межі бідності, Світовий банк також визначає додаткові межі бідності для країн з більш високим рівнем доходу. Зокрема, для країн з рівнем доходу нижче середнього, межа бідності становить 3,65 долара США за паритетом купівельної спроможності у цінах 2017 року. Для країн з рівнем доходу вище середнього, межа бідності встановлена на рівні 6,85 долара США за паритетом купівельної спроможності у цінах 2017 року. Важливо зазначити, що також встановлено межу бідності для країн з високим рівнем доходу. Для таких країн межа бідності встановлена на рівні 24,35 долара США.

За наведеною класифікацією, Світовий банк визначає Україну як країну з рівнем доходу нижче середнього. Тому міжнародна межа бідності для України знаходиться на рівні 3,65 долара США для однієї людини на день [1].

За наведеною класифікацією та даними 2020 року, показник бідності в Україні склав 0,18%. Це свідчить про те, що за міжнародною класифікацією явище бідності в Україні майже відсутнє [2].

Для того, щоб подолати бідність, Організація Об'єднаних націй ухвалила у 2015 році 17 цілей сталого розвитку. Їх метою є скорочення бідності, захист планети Земля та забезпечення миру і достатку у світі до 2030 року. У рамках першої цілі сталого розвитку, метою якої є подолання бідності, передбачено зобов'язання покінчити з бідністю в усіх її формах і вимірах до 2030 року. Її реалізація націлена на найбільш вразливі верстви населення. Результатом реалізації цілі визначено збільшення основних ресурсів і послуг, а також підтримка громад, які постраждали від конфліктів і кліматичних катастроф [3].

Таким чином, проблема аналізу глобального підходу до визначення бідності та шляхів її подолання є актуальною. Межа бідності не є сталою, а змінюється з часом. За класифікацією Світового банку, існує чотири межі бідності для чотирьох категорії країн за рівнем доходу населення цих країн. Цілі сталого розвитку були ухвалені Організацією Об'єднаних націй як один із засобів подолання бідності.

Список використаних джерел

1. World Bank Group – International Development, Poverty, & Sustainability. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/home> (date of access: 27.03.2023).

2. Share of population living with less than \$2.15 and \$3.65 per day. Our World in Data. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/share-of-population-living-with-less-than-190-and-320-per-day?country=~UKR> (date of access: 27.03.2023).

3. Цілі сталого розвитку. United Nations Development Programme. UNDP. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 27.03.2023).

УДК 321.7:004

**ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА У ЛІВАНІ: ПОГЛЯД КРІЗЬ ПРИЗМУ
КУЛЬТУРНО-РЕЛІГІЙНИХ ПРОТИРІЧ**

Пефтиц В.М.

Науковий керівник – д. політ. н., проф. Комарова Т.Г.

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

(61000, Харків, просп. Незалежності 6, каф. Міжнародних відносин і
туристичного бізнесу, (057) 707-52-90)

e-mail: vera.peftits@gmail.com.

The article is devoted to the analysis of both external and internal reasons of the Lebanese Civil War (1975-1990), including a unique role of the confessional factor for the course of events and its political evaluation by regional and world players depending on their foreign-policy interests and priorities. The Lebanese Civil War is viewed in the context of various contradictions in the Middle East policy.

Невеличка за розмірами та кількістю населення держава Ліван, здається, ледь не загубилася на політичній карті світу; зажата між своїми великими, більш впливовими з точки зору політичного ресурсу сусідами, країна Кедрів завжди виступала у ролі, як мінімум, важливого, а в окремі періоди й ключового елемента мінливої геополітичної конфігурації Близького Сходу. Коріння міжконфесійної напруги сягають ще часів перебування цих земель у складі Османської імперії, хоча вона й не виливалася у повномасштабне протистояння, зберігаючи відносно локальний і, так би мовити, «закритий» характер. Однак «бомба сповільненої дії» під вируючий, але поки що досить щільно закритий ліванський котел із гримучою сумішшю різних напрямів християнства, ісламу та ніби «проміжних» течій, що, окрім певних постулатів двох зазначених світових релігій, увібрали в себе місцеві традиційні вірування й культу, була фактично закладена в основному державотворчому документі – Національному пакті 1943 року; його можна охарактеризувати як формальний результат досягнення компромісу між християнською та мусульманською общинами. Національний пакт заклав в основу державного устрою принцип конфесіоналізму, якому підпорядковувалися кадрове наповнення державного апарату й офіцерського корпусу, витрати бюджетних коштів тощо. Окрім того, конфесіоналізм проник буквально до усіх сфер економічного, політичного, культурного життя ліванського суспільства, здійснюючи на нього негативний роз'єднувальний вплив. Обширно-релігійне «перетинання» відіграло роль найскладнішого внутрішньополітичного фактору, змушуючи общини реально вдосконалювати свою організаційну структуру, створювати власні політичні партії та навіть збройні формування, які з плином часу мали вже

небагато спільного із звичайними народними ополченнями, все більше нагадуючи повноцінні армії.

Але ж одним із ключових факторів, що сприяв жорсткій поляризації ліванського суспільно-політичного простору, стало «палестинське питання», породжене арабо-ізраїльським конфліктом, а у 1970 році – події «чорного вересня» в Йорданії (лідером Організації визволення Палестини Ясіром Арафатом тоді була здійснена невдала спроба повалення короля Хусейна). Південна частина Лівану фактично перетворилася на тренувальну базу та потужний плацдарм бойовиків ОВП для здійснення вилазок на територію Ізраїлю, що ставило у скрутне становище слабку (у т.ч. «завдяки» вже згаданим вище тенденціям конфесіоналізму) центральну владу Лівану; палестинцям вдалося створити нібито «державу в державі», своєрідний анклав, який дозволяв собі повністю ігнорувати ліванське законодавство. До того ж, не варто зайвий раз пояснювати, чому існування цього квазіутворення підштовхувала потужного сусіда – Ізраїль всерйоз замислюватися над можливістю інтервенції до південного Лівану заради купірування диверсійно-терористичної загрози з боку дітища Арафата.

Говорячи про регіональний контекст, не слід також ігнорувати й історично глибокі лівано-сирійські зв'язки, традиційно активну участь Дамаска у політичному житті свого невеличкого західного сусіда, наявність у ліванському політикумі достатньої кількості симпатизантів Сирії. Однак, у передвоєнний період відносини між Сирією та офіційним ліванським урядом також затьмарювалися діяльністю ОВП; очевидне зростання ролі цієї організації в межах «мусульманського світу» Лівану та поступово його радикалізація як логічний наслідок даної тенденції для Сирії становила загрозу не меншу, ніж для Ізраїлю. До весни 1975 року у Лівані склалася вибухонебезпечна обстановка: однієї іскри було достатньо, аби розпалити у повну силу громадянську війну.

У травні 1989 року під егідою Ліги арабських держав було створено Комітет у складі королів Саудівської Аравії, Марокко та президента Алжиру із метою досягнення національного примирення в багатостраждальному Лівані. Саме за їхньою ініціативою у саудівському місті Ет-Таїфі було організовано конференцію ліванських парламентаріїв. Саме тут в 1990 році остаточно було укладено мирний договір, що являє собою сукупність компромісів і фактично він отримав схвалення з боку усіх общин країни, що після кривавої тринадцятирічної війни лежала в руїнах. У березні 1991 року парламент прийняв Закон про амністію. У травні того ж самого 1991 року офіційно було розпущено усі ополчення, за винятком тільки шіїтської воєнізованої організації «Хезболла». При цьому принцип «конфесіоналізму» так і залишився основою державного устрою вже післявоєнного Лівану.

УДК 316.324.8:004

НЕОДНОЗНАЧНІСТЬ ЗМІН У СУСПІЛЬСТВІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕПОХИ

Чорненко О. О.

Науковий керівник – д. політ. наук, проф. Комарова Т.Г.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

61022, м. Харків, Майдан Свободи, 6, каф. політології, тел. (057) 707-51-63

e-mail: chornenkyi.o.o@gmail.com

The text gives information about the ambiguity of social changes related to information communication technologies progress (ICT). On the one hand, ICT gives new ways to improve different aspects of state management, but on the other hand, humans today can be under the press of the new technological revolution. Special attention is given to influence Internet spread and virtual social networks progress on humans. The Internet can be a tool for expressing self-opinion and at the same time total virtual consolidation can have a negative impact on human. Also, in short, describes ICT's influence on mass media.

Стрімкий розвиток інформаційно комунікаційних технологій (скорочено: ІКТ) значною мірою змінює взаємодію у суспільствах по всьому світу. Деякі країни досягли значних успіхів в інтегруванні ІКТ у структуру держави, а уряди багатьох інших країн намагаються пристосувати ті дари, що приносять з собою цифрові технології для поліпшення економік, управління, та життя суспільства в цілому. Сьогодні часто поняття «постіндустріальне суспільство» ототожнюється з поняттям «інформаційне суспільство». Але треба зауважити, що впровадження цифрових технологій повинно проходити поетапно, контролювано, у суспільства, які підготовлені до цього, а впровадження цифрових технологій без ретельної підготовки може навіть призводити до неочікуваних результатів.

З однієї сторони, ІКТ дозволяють покращити економіку, оптимізувати процеси управління та перейти від виробництва матеріальних продуктів до виробництва продуктів інтелектуальної праці. Для інформаційного суспільства у першу чергу стає важливим «інтелектуальний капітал» та люди, які мають достатні навички та знання для його продукування. З іншого боку, людина знаходиться під постійним тиском того, що для забезпечення гідного та стабільного життя їй не достатньо просто мати гарну освіту, в умовах динамічного розвитку технологій вона має постійно бути готовою вдосконалювати свої знання та навички, щоб завжди бути у тренді технологічних змін. При відсутності здібностей до розвитку та адаптації, будь-яка людина може бути замінена іншою.

Особливої уваги заслуговує розповсюдження інтернету у світі. Інтернет став тим інструментом, що надав можливість доступу до знань і

інформації широкому загалу. Також інтернет відіграв важливу роль у становленні нових форм спілкування між людьми на теренах глобального кіберпростору. Він дозволяє людям встановлювати зв'язок на основі будь-якого інтересу, в тому числі і політичного. Взагалі можна, з одного боку, казати, що інтернет став тією технологією, що дала людям можливості та інструменти для висловлювання власної політичної позиції та поліпшення комунікації з державою та урядом. Соціальні мережі сьогодні значною мірою можуть бути тим, що формує політичні вподобання у суспільстві, консолідуючи людей у віртуальні спільноти. Іншою стороною такої консолідації є те, що у віртуальних спільнотах на сьогоднішній день великого поширення набуло явище «культури відміни» (скасування). «Культура відміни» достатньо неоднозначне явище. З однієї сторони вона може бути інструментом контролю над суспільними діячами та політиками і певною формою висловлення суспільного протесту проти дій та риторики, які неприйнятні у суспільстві. З іншого боку, «культура відміни» несе в собі загрозу для пересічної людини, яка під острахом бути «іншою серед усіх» та виключеною не тільки з віртуального простору, а у радикальних випадках отримати проблеми у реальному житті, не може висловлювати власну думку відмінну від думки, що склалася у віртуальній спільноті.

Розвиток ІКТ певним чином вплинув на інструменти, якими користуються засоби масової інформації. Сьогодні для інформації та новин немає кордонів, вони розповсюджуються з неймовірною швидкістю і доступні майже у будь-якому куточку світу. Однак, ІКТ дозволяють засобам масової інформації маніпулювати інформацією та створювати штучну інформацію, яка на перший погляд виглядає доволі правдоподібно. Пересічній людині важко встановити достовірність інформації. Такою ситуацією часто користуються політичні сили, які використовують засоби масової інформації задля маніпулювання суспільною думкою.

Список використаних джерел

1. Авксентьева Т.Г. (2013) Політика і влада в інформаційну епоху: український контекст. Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна.
2. Friedman T. (2007) *The World is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century*. New York: Picador/Farrar, Straus and Giroux.
3. International scientific and practical conference “The European development trends in journalism, PR, media and communication”: October 30–31 2020. Wloclawek: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2020. 133 pages <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/77>

УДК 621.38:[621.38-025.53+621.38-022.532]

СІМЕЙНЕ ПРАВО. ШЛЮБНІ ВІДНОСИНИ

Георгієва Я.В.

Науковий керівник – Чепела С. П.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,

м. Харків, Україна

тел. +38(097)-965-97-49, e-mail: yana.heorhiieva@nure.ua

The report explores the variation in marriage and divorce laws across different countries, emphasizing how cultural, historical, and religious factors shape legal systems. The report highlights the importance of adhering to international human rights standards and ensuring equality before the law for all members of a family, regardless of cultural or religious beliefs. The Ukrainian legislation on family law is briefly discussed as an example of a country with its own specific legal system. Furthermore, the report emphasizes the need for ongoing evaluation and reform of family law systems to ensure they are keeping pace with changing societal norms and values.

Сімейне право – це галузь права, яка регулює відносини між членами сім'ї, а також відносини між батьками та дітьми. Сім'я – це важлива складова нашого суспільства, і сімейне право є галуззю права, яка регулює відносини між членами сім'ї та захищає їхні права та інтереси. Шлюб – це договірна юридична угода між двома людьми, яка призводить до створення сім'ї, але він також може призвести до складних проблем, які регулюються законодавством з сімейного права.

Шлюб може бути різного типу, в залежності від законодавства країни. В деяких країнах існує традиційний шлюб, де батьки вирішують, з ким їхні діти повинні одружуватися. В інших країнах існує цивільний шлюб, де пара самостійно вирішує, чи хоче вони одружуватися.

У більшості країн світу, шлюб визнається законом. Це означає, що подружжя має правовий статус, який дозволяє їм отримувати певні переваги та права. Наприклад, подружжя можуть отримувати податкові пільги, спадщину в разі смерті партнера, а також право на спільне виховання дітей.

Однак, шлюбні відносини можуть стикатися зі складними проблемами, які можуть призвести до розлучення. Розлучення – це юридичний процес, який припиняє шлюбні відносини. Розлучення може бути за згодою обох сторін або за рішенням суду.

У разі розлучення, сімейне право визначає права та обов'язки подружжя, а також регулює питання щодо підтримки дітей та поділу майна. Підтримка дітей – це фінансові зобов'язання одного з батьків щодо дітей, які виникли в результаті шлюбу. Поділ майна – це розподіл спільного майна подружжя між ними у разі розлучення.

Законодавство з шлюбних відносин та розлучень може досить суттєво відрізнятися в різних країнах залежно від культурних, історичних та релігійних чинників. Наприклад, у Франції законодавство передбачає безшовне розлучення та порівну розподіл майна, в той час, коли в Японії процес розлучення може бути досить складним та тривалим.

Україна, як і багато інших країн, має своє власне законодавство з сімейного права. Українське законодавство передбачає, що розлучення може бути здійснене за згодою обох подружжів або на підставі рішення суду. Відсутність згоди на розлучення може вимагати рішення суду, який вирішує питання про розподіл майна та підтримку дітей.

Законодавство України також передбачає відповідальність подружжя за утримання дітей, надання аліментів та забезпечення спільного майна. При цьому, як і в інших країнах, зміни в законодавстві можуть відбуватися з часом, відображаючи зміну соціальних, економічних та культурних реалій.

Важливо дотримуватися міжнародних стандартів. Крім того, сімейне право також регулює питання, які стосуються насильства в сім'ї, дітей-сиріт та усиновлення. Законодавство з цих питань може відрізнятися в різних країнах, але загальні міжнародні стандарти визнають необхідність захисту прав дітей та боротьби з насильством в сім'ї.

Також важливо розуміти, що шлюбні відносини можуть мати складні проблеми та можуть призвести до розлучення. У разі розлучення, законодавство з сімейного права визначає права та обов'язки подружжя, а також регулює питання щодо підтримки дітей та поділу майна. У разі конфлікту між подружжям, можна звернутися до адвоката з сімейного права, який допоможе розібратися з проблемами та забезпечить захист прав та інтересів клієнта.

Загальний висновок, до якого можна прийти, – це те, що сімейне право та шлюбні відносини є важливими для нашого суспільства та забезпечують захист прав та інтересів всіх членів сім'ї. Ці права та інтереси включають права дітей, права батьків та права подружжя. Законодавство з сімейного права має на меті забезпечити справедливість та рівність для всіх членів сім'ї та забезпечити їхнє благополуччя. Законодавство з цих питань може відрізнятися в різних країнах, але важливо дотримуватися міжнародних стандартів та прав людини, щоб забезпечити справедливість та рівність для всіх.

Список використаних джерел

1. Апопій І.В. (2011). Сімейне право України: навчальний посібник: 2-гу видання перероблене та доповнене. Київ: Центр учбової літератури.
2. Сімейний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135)

УДК 621.38:[621.38-025.53+621.38-022.532]

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА
ПРО ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Єсипенко В.Ю.

Науковий керівник – Чепела С.П.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. (096) 084-20-39), e-mail: vladyslav.iesypenko@nure.ua

The abstract highlights the importance of information protection in today's digital world and the critical role of legislation in ensuring that organizations adhere to laws and regulations related to cybersecurity. It emphasizes the need for a comprehensive cybersecurity strategy, including risk management frameworks, security policies and procedures, and employee awareness training. Finally, it underscores the significance of effective cybersecurity measures such as continuous monitoring and rapid response to security incidents in ensuring cybersecurity in Ukraine.

Відповідальність за порушення законодавства про захист інформації у сфері інформаційних технологій:

Захист інформації є важливою проблемою в сучасному цифровому світі, і існують закони та нормативні акти, які забезпечують належне поводження з конфіденційною інформацією. Відповідальність за порушення законодавства про захист інформації у сфері інформаційних технологій несуть особи чи організації, які не дотримуються цього законодавства. Такі порушення можуть призвести до серйозних наслідків, таких як витік даних, крадіжка особистих даних і фінансові втрати. Тому для всіх організацій важливо розуміти та дотримуватися законів і правил, пов'язаних із захистом інформації.

Кібербезпека в Україні:

Кібербезпека викликає серйозне занепокоєння в Україні, де останнім часом кібератаки стають все більш поширеними. Для забезпечення кібербезпеки в Україні необхідно дотримуватися кількох принципів, зокрема проактивних заходів безпеки, постійного моніторингу та швидкого реагування на інциденти безпеки. Профілактичні заходи включають проведення регулярних оцінок ризиків, впровадження засобів контролю безпеки та навчання працівників з питань безпеки. Постійний моніторинг включає виявлення потенційних загроз і вразливостей, а також моніторинг незвичайної активності в системах і мережах. Швидке реагування на інциденти безпеки передбачає наявність плану швидкого та ефективного реагування на інциденти безпеки.

Важливість захисту інформації:

У сучасному цифровому світі інформація є цінним активом, і втрата або крадіжка конфіденційної інформації може мати серйозні наслідки. Тому дуже важливо захистити інформацію від несанкціонованого доступу, розголошення та зміни. Відсутність захисту інформації може призвести до значних фінансових втрат, шкоди репутації, а в деяких випадках навіть до втрати життя. Тому організації повинні серйозно ставитися до захисту інформації та вживати необхідних заходів для захисту конфіденційних даних.

Роль законодавства у захисті інформації:

Законодавство відіграє вирішальну роль у захисті інформації, забезпечуючи рамки, яких організації повинні дотримуватися під час захисту конфіденційної інформації. В Україні діє кілька законів і нормативних актів, пов'язаних із захистом інформації, зокрема Закон «Про захист персональних даних», який регулює обробку та захист персональних даних. Інші закони та нормативно-правові акти, пов'язані з кібербезпекою та захистом інформації, включають Стратегію кібербезпеки України та Закон «Про кібербезпеку». Ці закони містять вказівки для організацій, яких слід дотримуватися, і встановлюють покарання для тих, хто їх не дотримується.

Підсумовуючи, захист інформації в епоху цифрових технологій має вирішальне значення, і організації повинні ставитися до цього серйозно. Відповідальність за порушення законодавства про захист інформації у сфері інформаційних технологій несуть особи, які не дотримуються законів та нормативних актів. Ефективні заходи кібербезпеки, включаючи проактивні заходи безпеки, постійний моніторинг і швидке реагування на інциденти безпеки, є важливими для забезпечення кібербезпеки в Україні. Впроваджуючи комплексну стратегію кібербезпеки та дотримуючись відповідних законів і нормативних актів, організації можуть захистити свої конфіденційні дані та системи від кіберзагроз.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права
3. Положення про державний контроль за станом технічного захисту інформації, затверджене наказом Адміністрації ДССЗЗІ України №87 від 16.05.2007 р.,
4. Курс інформатизації управління в ОВС / Під заг. ред. професора Я. Ю Кондратьєва.

УДК: 316.324.8:004

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

Книш А.О.

Науковий керівник – Чепела С.П.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
Харків, Україна

тел. +38(099)4627701 e-mail: anna.knysh@nure.ua

This work will consider the most basic laws of the legislative framework of Ukraine on information protection, state institutions that ensure control over the proper use of information, its storage and processing, as well as compliance with legislation, personal data protection and the development of information technologies in Ukraine, shortcomings of Ukrainian regulatory and legal support of information protection systems and proposals for correction.

Переваги інформаційного суспільства незаперечні. Інформаційні технології дозволяють підвищувати продуктивність праці, знижувати витрати на виробництво, поліпшувати якість продукції та послуг, завдяки ним людство відкриває нові можливості в галузі освіти, науки, мистецтва та культури. Проте разом з перевагами інформаційних технологій виникають і недоліки. Найзначуща проблема цифрової епохи пов'язана з безпекою інформації. Захист інформації стає все складнішим в умовах інформаційного суспільства, в якому відбувається поширення різних видів кіберзлочинів.

Система захисту інформації – це комплексний підхід до охорони конфіденційної інформації, що включає в себе різноманітні технічні, організаційні, правові та кадрові заходи. Метою систем захисту інформації є забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації, а також запобігання несанкціонованому доступу до неї. Україна має досить розвинену законодавчу базу щодо захисту інформації. Найосновнішими з законів є наступні:

- Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.07.2018.
- Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 05.07.2012.
- Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010.
- Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09.01.2007.
- Закон України "Про захист інформації в автоматизованих системах" від 05.07.1994.

Система захисту інформації в Україні складається з різних органів та структур, які забезпечують захист інформації від несанкціонованого доступу та витоку. Функції системи захисту інформації включають захист

державної та комерційної інформації, контроль за обігом інформації, профілактику кіберзлочинів, розробку та впровадження захисних технологій, підготовку фахівців з захисту інформації та співпрацю з іншими країнами та міжнародними організаціями.

До державних органів, що забезпечують контроль над належним використанням інформації, її збереженням та обробкою, а також дотримання законодавства, захистом персональних даних та розвитком інформаційних технологій в Україні, належать:

- Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (Держспецзв'язку)

- Міністерство внутрішніх справ України (МВС)

- Служба безпеки України (СБУ)

- Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри)

Недоліками українського нормативно-правового забезпечення систем захисту інформації є:

- Недостатньо суворе покарання за порушення чинного українського законодавства щодо захисту інформації.

- Недостатня координація між різними секторами.

- Недостатній розвиток кібербезпекової культури серед населення.

Способами подолання вищезазначених проблем є:

- Запровадження ефективного механізму відповідальності за порушення правил захисту інформації, включаючи штрафні санкції та кримінальну відповідальність.

- Розробка та введення єдиного законодавства щодо захисту інформації у всіх сферах діяльності.

- Підвищення кібербезпекової культури серед населення та підприємств.

- Посилення співпраці з міжнародними організаціями з кібербезпеки.

- Створення системи сертифікації продуктів та послуг у галузі інформаційної безпеки

Список використаних джерел

1. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах». // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 31. – Ст. 286. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.03.2023).

2. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення: 30.03.2023)

УДК 316.324.8:004]:33

НЕЙРОМЕЖІ У ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ПЕРСПЕКТИВИ І КОЛІЗІЇ

Сорокін С.О.

Науковий керівник – Чепела С.П..

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

тел. +38(098) 402 8468, e-mail: stepan.sorokin@nure.ua

This thesis is dedicated to the topic of the information society. It discusses the causes, benefits and problems of the information society, and provides an example of the impact of information technology on society. The conclusion summarises and draws conclusions about the role of information and knowledge in the modern world.

Ми живемо в епоху інформації. Це епоха, в якій інформація і знання стали найціннішими ресурсами і визначають нашу економіку, політику, культуру і повсякденне життя. Це епоха інформаційного суспільства. Інформаційне суспільство – це суспільство, яке виникло внаслідок інформаційної революції, що розпочалася в другій половині ХХ століття і триває досі. Інформаційна революція характеризується швидким розвитком технологій та їхнім проникненням в усі сфери життя.

Таке суспільство має багато переваг і проблем.

Серед переваг можна назвати:

- Збільшення доступності та різноманітності інформації та знань для всіх верств населення.
- Покращення освітніх і професійних можливостей для людей різного віку, статі, національностей та інтересів.
- Розвиток інноваційної та конкурентоспроможної економіки, заснованої на знаннях, творчості та підприємстві.
- Посилення соціальної солідарності, взаємодопомоги та волонтерства.
- Розширення культурного різноманіття та діалогу між цивілізаціями.
- Просування наукових відкриттів і технологічних нововведень.

Серед проблем можна виділити:

- Нерівність у доступі до інформації та знань між різними країнами і регіонами, а також усередині однієї країни або регіону.
- Зміст інформації та її правове регулювання.
- Електронна торгівля та супутні проблеми.

Як приклад впливу інформаційних технологій на суспільство можна навести новину про зображення папи римського в пуховику, згенероване нейромережею Midjourney. Це зображення було поширене в соцмережах і викликало багато реакцій від захоплення до сумніву. Це показує, як

інформаційні технології можуть створювати реалістичні та переконливі зображення, які можуть впливати на громадську думку та культуру. Такі зображення можуть бути використані для маніпуляції, дезінформації чи жартів. З правового погляду, таке зображення породжує питання про те, хто є його автором і правовласником, чи порушує воно права та інтереси папи римського як фізичної особи і як воно впливає на правдивість і достовірність інформації в суспільстві. Ці питання не мають однозначних відповідей, бо залежать від того, яке законодавство застосовується до такого зображення і як воно трактується судами та експертами. В різних країнах таке зображення буде оцінюватися по-різному з погляду авторського права, права на зображення і права на інформацію.

Якби така ситуація сталася в Україні, то можна було б очікувати таких наслідків: авторство і правовласність зображення Папи Римського в пуховику могли бути спростовані Папою Римським або його представниками, якщо вони довели б, що зображення є незаконною обробкою їх персональних даних або порушенням їх авторських прав.

Згідно з Законом України "Про захист персональних даних", персональними даними є будь-яка інформація або сукупність інформації про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Згідно з Законом України "Про авторське право і суміжні права", авторське право на фотографічне творче виконання належить особі, яка його створила. Також застосовуються міжнародні конвенції про захист персональних даних та авторських прав, до яких приєдналася Україна. Також, вплив зображення Папи Римського в пуховику міг впливати на правдивість інформації та національну безпеку України, якщо воно використовується для поширення дезінформації, маніпуляції громадською думкою або підриву авторитету та репутації Папи Римського як духовного лідера. Згідно з Законом України "Про інформацію", інформація є правдивою, якщо вона відповідає дійсності та не містить спотворень. Згідно з Законом України "Про національну безпеку України", національна безпека України є стан захищеності життєвих інтересів особи, суспільства та держави в усіх сферах життя від внутрішніх та зовнішніх загроз. Також застосовуються міжнародні стандарти про свободу слова та інформації, до яких приєдналася Україна. Отже, інформаційне суспільство – це нова стадія розвитку людства, яка характеризується повсюдним використанням інформації та знань у всіх сферах життя.

Список використаних джерел

1. Максименко Ю.Є. (2014). Інформаційне суспільство в Україні: стан та перспективи становлення. <https://goal-int.org/informacijne-suspilstvo-v-ukraini-stan-ta-perspektivi-stanovlennya/>

2. Інформаційне суспільство: переваги та вади. <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17458/>

УДК 321.7:004

ІНФОРМАЦІЙНА ЕПОХА ЯК СТИМУЛ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ ТА ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ

Уколов Д. В.

Науковий керівник – Чепела С.П.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,
м. Харків, Україна

e-mail: denys.ukolov@nure.ua

In the information age, democracy and political regimes face new challenges and problems. While the social media platforms proliferation and communication technologies have enabled access to information and political participation, it has also given rise to issues such as the spread of disinformation and the manipulation of public opinion. To overcome these challenges, it is essential to ensure access to truthful information, develop critical thinking, promote transparency and openness in governance, safeguard media independence and freedom, and secure the confidentiality and privacy of personal data. Only by doing so can we ensure the development of democracy in the information age.

У давні часи, демократія була визнана як політичний режим, що дозволяє громадянам вільно обирати своїх представників та приймати рішення щодо управління державою. Проте у наш час, коли відбувається швидкий розвиток технологій, вона зіткнулася з новими викликами та проблемами.

Однією з основних проблем, які постали перед демократією в інформаційну епоху, є вплив соціальних мереж та інших інтернет-платформ на формування громадської думки. За останні роки, соцмережі стали потужним засобом впливу на суспільство, а їх вплив на процеси демократії став об'єктом досліджень. Соцмережі дозволяють громадянам висловлювати свою думку та обмінюватися інформацією, але ж вони сприяють поширенню недостовірної інформації та негативних стереотипів, що може призвести до спотворення громадської думки та порушення демократичних процесів.

Ще однією проблемою є збільшення впливу корпорацій на процеси демократії. Крім того, інформаційна епоха призвела до зміни способу сприйняття та обробки інформації громадянами. Це може стати на заваді розвитку демократії, оскільки громадяни можуть не мати достатньої кількості інформації та знань для прийняття обґрунтованих та розумних рішень.

Однак, інформаційна епоха також може стати стимулом для розвитку демократії та політичних режимів. За допомогою інтернет-технологій, громадяни можуть взаємодіяти зі своїми обранцями та учасниками політичного життя, висловлювати свої думки та ідеї, та вимагати змін та

реформ. Крім того, інтернет-технології можуть зробити процеси демократії більш прозорими та відкритими, що зменшить вплив корупції. Щоб забезпечити розвиток демократії в інформаційну епоху, необхідно звернути увагу на декілька ключових аспектів.

По-перше, необхідно забезпечити доступ до інформації. У добу інформаційних технологій, кожен має право на доступ до об'єктивної та правдивої інформації. Держава повинна забезпечувати свободу доступу до інформації та відкритість владних структур. По-друге, необхідно забезпечити критичне мислення та медіа-грамотність. Громадяни повинні мати достатній рівень знань та компетенцій для аналізу та оцінювання інформації, що надходить до них через медіа. Для цього необхідно розвивати систему освіти, яка включатиме в себе компетенції з медіа-грамотності та критичного мислення.

По-третє, необхідно забезпечити прозорість та відкритість процесів влади. Це можна здійснити шляхом створення механізмів громадського контролю за діяльністю влади, розвитку системи петицій та громадських слухань, а також забезпечення відкритості владних процесів.

По-четверте, необхідно забезпечити незалежність та свободу дії ЗМІ. ЗМІ повинні мати свободу висловлювати свою думку та інформувати громадськість про те, що відбувається в країні та світі. Для цього необхідно забезпечити незалежність ЗМІ від владних структур та бізнесових інтересів. По-п'яте, необхідно забезпечити розвиток технологій, які б допомагали забезпечити безпеку та конфіденційність інформації. У світі, де інформація стала однією з найбільш цінних ресурсів, захист інформації стає дедалі важливішим. Необхідно забезпечити розвиток технологій, які б забезпечували безпеку та захист інформації, що передається через мережу Інтернет, а також забезпечували конфіденційність персональних даних громадян.

Підсумовуючи, можна сказати, що розвиток інформаційних технологій іноді може стати на заваді розвитку демократичного процесу. Однак, з іншого боку, ця епоха може стати стимулом для розвитку демократичних процесів. Необхідно забезпечити доступ до об'єктивної та правдивої інформації, розвивати критичне мислення та медіа-грамотність, забезпечити відкритість роботи влади, забезпечити незалежність ЗМІ та забезпечити розвиток технологій, які б допомагали забезпечити безпеку та конфіденційність інформації. Тільки так можна забезпечити розвиток демократії в інформаційну епоху та створити умови для покращення життя громадян.

Список використаних джерел

1. Pariser E. (2012) *The Filter Bubble: How the New Personalized Web Is Changing What We Read and How We Think* / E. Pariser – Washington.

ПЛАГІАТ ЯК СУЧАСНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Виноградська В.Г.

Науковий керівник – Чепела С.П.

Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. філософії,

м. Харків, Україна

тел. +38(095) 604-32-24, e-mail: veronika.vynohradaska@nure.ua

Plagiarism has become an increasingly pervasive issue in today's world, particularly with the widespread use of digital technology and the internet. Ukraine is no exception, and the country has implemented specific legislation to combat plagiarism and protect intellectual property. This article will discuss the legal framework for plagiarism in Ukraine, including the penalties for copyright infringement and the professional and academic repercussions of committing plagiarism. Additionally, the article will provide recommendations for individuals to avoid plagiarism, such as proper citation and the use of plagiarism detection software.

Плагіат є серйозною проблемою в сучасному світі, оскільки розвиток цифрових технологій та Інтернету полегшує копіювання та розповсюдження інформації без належного посилання. В Україні, як і в багатьох інших країнах, діє спеціальне законодавство щодо боротьби з плагіатом як різновидом правопорушення та захисту інтелектуальної власності. У цій науковій роботі розглянуто законодавчу базу щодо плагіату в Україні, покарання за порушення авторських прав, а також професійні та академічні наслідки вчинення плагіату. Також наведено рекомендації для окремих осіб щодо уникнення плагіату та захисту власної репутації.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» встановлює правові основи захисту інтелектуальної власності в Україні, включаючи права авторів і покарання за порушення цих прав. Відповідно до цього закону, плагіат визначається як використання чиеїсь роботи чи ідей без належного зазначення авторства або представлення чиеїсь роботи як власної. Іншими словами, плагіат є порушенням авторського права і суміжних прав згідно із чинним законодавством України.

Цивільна та кримінальна відповідальність — це два види відповідальності, які можуть бути наслідком плагіату. Цивільно-правова відповідальність включає відшкодування збитків, заподіяних плагіатом, а також судову заборону на запобігання подальшим порушенням. В свою чергу, кримінальна відповідальність може призвести до штрафів, ув'язнення або і того, і іншого одночасно. Суворість покарання залежить від тяжкості вчиненого. Наприклад, копіювання невеликої частини твору без зазначення авторства може призвести до штрафу, тоді як копіювання

цілого твору та представлення його як власного може призвести до позбавлення волі на строк до двох років.

Плагіат в Україні також має значні академічні та професійні наслідки. Багато університетів мають сувору політику запобігання та покарання за плагіат. Якщо буде виявлено, що студент займався плагіатом, йому можуть загрозувати відсторонення від навчання, виключення або інші дисциплінарні заходи.

У професійному світі плагіат може завдати шкоди довірі та репутації людини, зашкодивши перспективам її подальшої кар'єри. Крім того, це може підірвати цілісність академічної та наукової спільноти, яка покладається на принципи оригінальності та авторства, щоб зберегти свій імідж.

Щоб запобігти плагіату, користувачі можуть зробити кілька кроків. Одним із найважливіших є правильне цитування всіх джерел, використаних у дослідженні та написанні. Це означає надання точних посилань на всі цитати, парафрази та інші форми запозиченої інформації. Крім того, програмне забезпечення для виявлення плагіату можна використовувати для перевірки письмових робіт на наявність вмісту без авторства. Насамкінець, особам слід уникати копіювання та вставлення інформації з онлайн-ресурсів без належного зазначення авторства.

Належне цитування має вирішальне значення для уникнення плагіату. Існує кілька поширених стилів цитування, як-от MLA, APA та Chicago. Кожен стиль має власний набір правил для цитування джерел, включаючи формат посилань і спосіб використання цитат у тексті. Людям важливо розуміти правила обраного ними стилю цитування та послідовно використовувати їх у своїй роботі.

Програмне забезпечення для виявлення плагіату працює шляхом порівняння тексту документа з великою базою даних існуючих матеріалів для виявлення збігів. Якщо збіг знайдено, вміст позначається як потенційно плагіат, дозволяючи користувачеві переглянути та виправити помилку перед тим, як подати свою роботу.

Підсумовуючи, плагіат є серйозним злочином у сучасному світі, що має далекосяжні наслідки як для окремих людей, так і для суспільства в цілому. В Україні діє спеціальне законодавство щодо боротьби з плагіатом, і фізичні особи повинні вживати заходів, щоб уникнути плагіату, аби захистити свою професійну та академічну репутацію.

Список використаних джерел

1. Kalyuzhna O. (2013). Intellectual Property in Ukraine: Legislation, Economic and Cultural Aspects. LAP.

2. Savchuk V. (2016). Intellectual Property in Ukraine: Law, Practice and Protection. Wolters Kluwer.

АЛФАВІТНИЙ ВКАЗІВНИК

Ivan Synenko	88	Малахов Д.Є.	121
Балаба С.О.	84	Манскова Ю.	101
Белевцова О.С.	107	Манучарян К.Г.	64
Беліков А.О.	20	Маслов М.	103
Бояр К.В.	28	Мащенко А.Р.	76
Бухарова Л. Д.	32	Михайлов Ю.	105
Ващенко К. С.	34	Мічурін І.Є.	139
Виноградська В.Г.	155	Мороз М. Ю.	135
Власов В.І.	48	Новіков Ю.Ю.	78
Воропаєва К.А.	56	Онищенко М.Г.	80
Ганич О. К.	70	Пересада Д.І.	40
Гарбузова Д.	93	Пєфтиц В.М.	141
Гасанова Л.М.	22	Позняков Д.О.	26
Георгієва Я.В.	145	Полозов М.О.	66
Головка А.С.	86	Полозова О.О.	137
Гончарова К.	95	Полоус В.Ю.	46
Гончарова К. С.	10	Прочухан Д.В.	90
Гросс А.В.	109	Ріпний М.Г.	42
Даниленко Ю. О., Зозуля В.А.	131	Ситнік Н.О.	58
Дацюк Г.К.	111	Сливар У. М.	127
Деркач К.Ю.	129	Соколова В.К.	52
Деркач У.Ю.	72	Сорокін С.О.	151
Євтушенко В.Р.	50	Столяренко О.А.	6
Єсипенко В.Ю.	147	Тарасов Д.К.	54
Загоруйко А.	97	Ткаченко М.А.	30
Задорожна В.	99	Уколов Д. В.	153
Іванченко А. М.	74	Федотова Т. А.	14
Ісаєв Є. А.	12	Цехмістрєнко К.В.	16
Казанцева С.С.	133	Цикало С.С., Фєфєлова З.Є.	8
Каменецька С. О.	36	Чєпенко Д.Р.	82
Канцір Р.Б.	113	Черєпаха М.О.	68
Кардаш А.Є.	115	Чорна К. І.	44
Клименко Д.А.	117	Чорнєнький О. О.	143
Книш А.О.	149	Широкорад К.А., Вєчірська А.Д.	18
Кононенко І.В.	119	Школін О.В.	60
Коровіна Д.С.	38	Щолкін М.М.	123
Кузьменко Д.С.	62	Янакаєв А. А.	125
Кярімов М.А.	24		

«РАДІОЕЛЕКТРОНІКА ТА МОЛОДЬ В ХХІ СТОЛІТТІ»

Матеріали 27-го Міжнародного молодіжного форуму

Відповідальний за випуск:

В.І. Штанько

Комп'ютерна верстка

Н.І. Макопук

Матеріали збірника публікуються в авторському варіанті
без редагування

Підп. до друку	Формат 60x84 1/16.	Спосіб друку	—
Умов. друк. арк.	Облік. друк. арк.	різографія.	
	Зам. №	Тираж	

ХНУРЕ. Україна. 61166, арків, просп Науки, 14

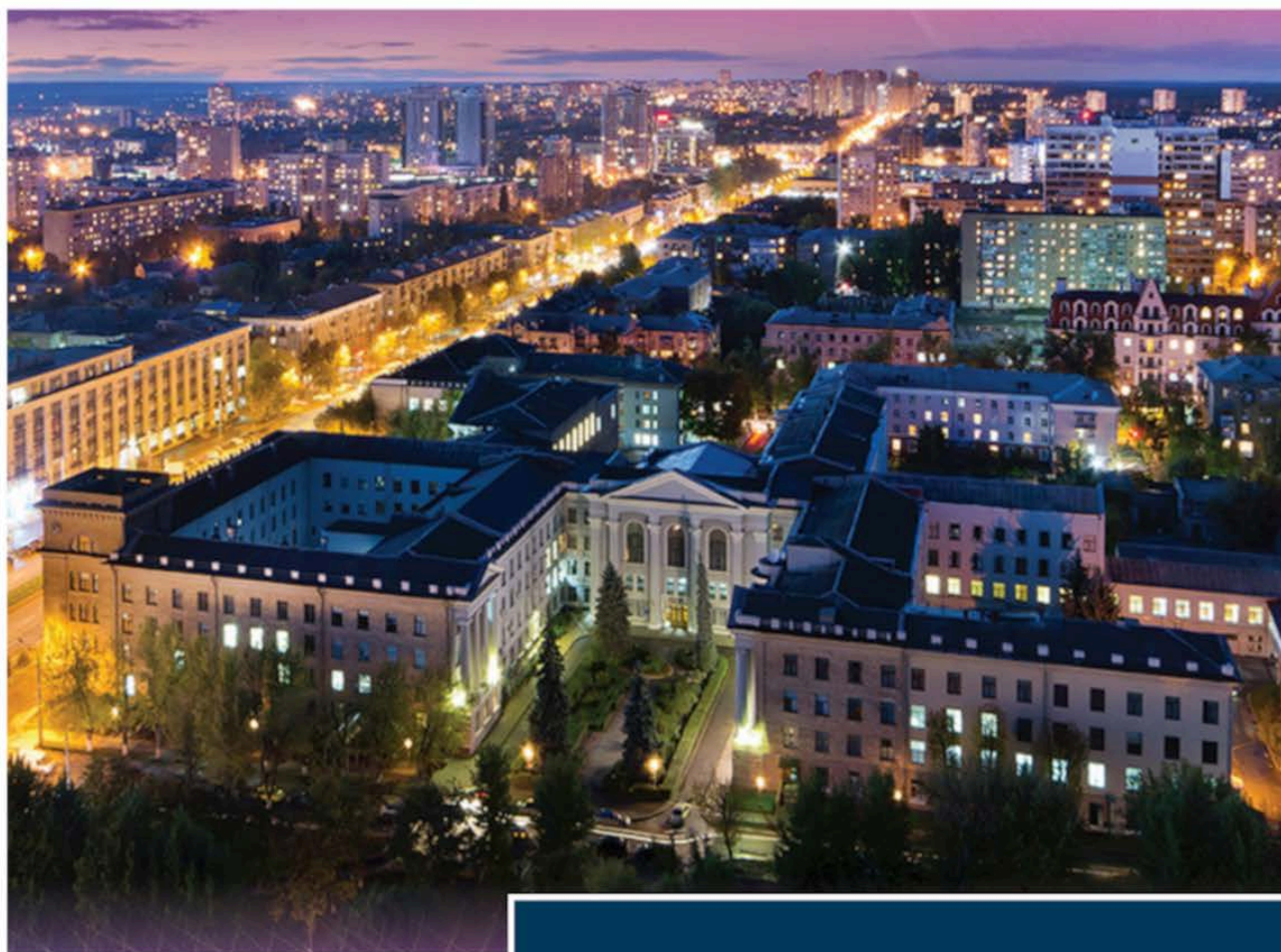

Віддруковано у навчально-науковому
видавничо-поліграфічному центрі ХНУРЕ.
61166, арків, просп Науки, 14

NURE

Харківський національний
університет радіоелектроніки

XXVII Міжнародний
молодіжний форум

"Радіоелектроніка та
молодь у XXI столітті"